

ROSA 19

”eftersom jag har två språk”

Språkbruk bland svensktalande ungdomar i Europa

Marie Rydenvald

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

ROSA (Rapporter om svenska som andraspråk) ges ut av Institutet för svenska som andraspråk, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. Serien omfattar vetenskapliga arbeten av olika slag inom fältet svenska som andraspråk. Frågor och synpunkter är välkomna, och kan riktas direkt till författaren eller till redaktörerna: ROSA, Institutet för svenska som andraspråk, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, Box 200, 405 30 Göteborg eller e-post: rosa@svenska.gu.se. Hit kan också bidrag för publicering skickas.

TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER:

10. Inga-Lena Rydén (2007) *Litteracitet och sociala nätverk ur ett andraspråksperspektiv.*
11. Marie Carlson (2007) *Språk och gränser – Om språk och identitetsskapande i några skönlitterära verk*
12. Julia Prentice (2010) *Käppen i hjulen. Behärskning av svenska konventionaliserade uttryck bland gymnasieelever med varierande språklig bakgrund.*
13. Ninni Sirén (2012) *Språk och samspel med Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK). En interventionsstudie i gymnasiesärskolan*
14. Eva Olsson (2012) "Everything I read on the Internet is in English". *On the impact of extramural English on Swedish 16-year-old pupils' writing proficiency*
15. Anna-Lena Godhe (2012) *Creating multimodal texts in language education*
16. Ann-Christin Randahl (2012) *Oftast är vi ganska fria" Elever, skrivandet och skrivundervisningen i tre gymnasieklasser.*
17. Katrin Ahlgren (2013) *Narrativ identitet i ett andraspråksperspektiv – Sticka ut eller smälta in?*
18. Tore Otterup, Sören Andersson och Ann-Marie Wahlström(2013) *Forskningscirkeln – en arena för kunskapsutveckling och förändringsarbete.*

ROSA nr 6 och senare nummer finns tillgängliga via Göteborgs universitetsbibliotek genom länken: <http://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/19158>

© Författaren Marie Rydenvald, Institutet för svenska som andraspråk och Institutionen för svenska språket.

Institutet för svenska som andraspråk
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200, 405 30 GÖTEBORG

OMSLAGSBILD: Foton av Marie Rydenvald, Åsa Scherrer och Johan Franzén.

TRYCK: Reprocentralen, Humanisten, Göteborgs universitet 2014

Sammanfattning

I licentiatuppsatsen undersöks den rapporterade språkanvändningen hos 126 flerspråkiga gymnasieungdomar som har svenska som sitt enda, eller ett av sina, L1, men som bor utanför Sverige i sju olika europeiska länder. Ungdomarna går på olika nationella eller internationella gymnasieprogram och de deltar i någon form av svenskundervisning. Data har samlats in genom en enkät om språkanvändning, språkpreferens och språkkattityd, och för analysen har metoden språklig profilering används. Analysen baseras på en eklektisk sociolingvistisk teoriram med ett poststrukturalistiskt anslag.

Resultaten visar att informanternas flerspråkighet är integrerad och dynamisk i det att de använder olika språk i olika domäner, med olika människor, av olika orsaker och för olika syften. Gruppen uppvisar en diversitet i språkanvändningsmönstren. Dessa påverkas av sociala domäner och generellt sett domineras hemdomänen av föräldrarnas L1, umgänget med vänner av en flerspråkighetspraktik och skoldomänen av undervisningsspråket. Undervisningsspråket tenderar att bli ett dominerande språk också i informanternas liv i stort. Även om en majoritet av informanterna uppger att undervisningsspråket är deras starkaste språk och det språk de använder oftast, är det inte givet att det sammanfaller vare sig med det språk de använder helst eller det språk de identifierar sig med.

Abstract

The focus of this licentiate thesis is the reported language use by multilingual teenagers who have Swedish as one of their L1's. They live outside Sweden in seven European countries, where they attend different types of national or international educational programs. They study Swedish, either at school or as an extra-curricular subject. The 126 teenagers have answered a questionnaire on language use, language preference and language attitudes. The analysis of the survey was based on an eclectic sociolinguistic theoretical framework, including poststructuralist perspectives and the analytical method linguistic profiling.

The results show that the informants' multilingualism could be characterized as dynamic and integral, in that they use their different languages in different domains and contexts, with different interlocutors and for different purposes.

There is a diversity in their patterns of language use, which also appear to be influenced by social domains. In general terms, the domain of the family is dominated by the parents' L1's, the domain of social life with friends by a multilingual practice and the domain of the school by the language of instruction. Finally, although a majority of the informants report the language of instruction as their primary language and most frequently used language, it is not necessarily the language they report as their most preferred one or the language they identify themselves with.

The licentiate thesis consists of three articles that deal with, respectively, the concepts of mother tongue and native speaker in multilingual settings, Swedish as a Heritage language in a European context and the diversity in language use in contemporary multilingual environments.

Keywords: multilingualism, language use, L1, mother tongue, Swedish, TCK, Heritage Language, elite bilingualism, domain theory, super-diversity, linguistic profiling

Förord

Halvvägs mot doktorsexamen vill jag i all enkelhet tacka kollegor, vänner och familj, och då speciellt min man, mina barn och min mamma för stöd, tilltro och engagemang i det arbete som har lett fram till licentiatuppsatsen. Ett speciellt tack också till Britt Klintenberg för hennes eminenta korrekturläsning, samt Kristina Holmlid och Sofia Tingsell för redaktionsarbetet med publikationen. Jag vill också rikta ett tack till forskarskolan CUL för att de gav mig möjligheten att påbörja forskarutbildningen, liksom de lärare och elever som har hjälpt mig att genomföra min undersökning. Slutligen vill jag tacka min akademiska mentor Tore Otterup och mina handledare, Åsa Wengelin, Sofia Tingsell och Sally Boyd för deras outtröttliga och kunniga vägledning i allt som hör en forskarutbildning till.

Göteborg och Genève i mars 2014

Marie Rydenvald

Innehåll

1.	Inledning.....	3
1.1.	Syfte och forskningsfrågor	7
1.2.	Licentiatavhandlingens disposition	7
2.	Teoretisk bakgrund.....	8
2.1.	Migration	8
2.1.1.	Transmigranter	8
2.1.2.	Third Culture Kids	9
2.2.	Förstaspråksrelaterade termer och begrepp	10
2.2.1.	Termerna L1, förstaspråk, modersmål	10
2.2.2.	Infödd talare	13
2.3.	Flerspråkighet	14
2.3.1.	Super-diversity	18
2.4.	Språkkontakt.....	19
2.4.1.	Språkanvändning	19
2.4.2.	Domän och diglossi	20
2.4.3.	Språkbyte.....	21
2.4.4.	Språkbevarande	22
2.5.	Heritage Language.....	23
3.	Metod	25
3.1.	Urval och informanter	26
3.2.	Material och genomförande	28
3.3.	Analys	30
3.4.	Etiska överväganden.....	30
3.5.	Metodologiska överväganden.....	31
4.	Resultat.....	34
4.1.	Föräldrarnas L1 och skolformer	34
4.2.	Ankomstålder till bostadslandet i relation till skolform	37
4.3.	Flytt mellan olika länder	38
4.4.	Bostad i Sverige.....	41
4.4.1.	Besök i Sverige.....	42
4.5.	Socioekonomisk bakgrund	44
4.6.	Tre språkliga profiler	46
4.6.1.	Den första språkliga profilen, relaterad till attityder om litteracitet.....	47
4.6.2.	Den andra språkliga profilen, relaterad till attityder om språkanvändning.....	47

4.6.3. Den tredje språkliga profilen, relaterad till attityder om språkdominans.....	48
5. Artiklarna	49
5.1. Flerspråkiga perspektiv på modersmålsbegreppet. Svenskans roll i flerspråkiga utlandsboende ungdomars liv.....	49
5.2. Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europe.....	51
5.3. ”Det var svårt att välja eftersom jag har två språk”. Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa	52
6. Slutdiskussion.....	54
6.1. Hur kan elevgruppens flerspråkighet beskrivas utifrån deras rapporterade språkanvändning och uppfattning om språkens funktioner?.....	54
6.1.1. Sammanfattning	57
6.2. I vilken utsträckning uppvisar elevgruppen en spridning i sina språkanvändningsmönster?	59
6.2.1. Sammanfattning	61
6.3. I vad mån är det möjligt att utifrån ungdomarnas flerspråkiga situation och bakgrund kategorisera dem i olika grupper relaterade till deras migration, t.ex. TCK, utlandssvenskar och elittvåspråkiga?.....	62
6.3.1. Sammanfattning	65
6.4. Vilken roll intar svenskan i deras flerspråkighet?	66
6.4.1. Sammanfattning	71
7. Slutord	72
7.1. Tillbakablickar och nästa steg	73
Referenslista	75

Ingående artiklar

I Flerspråkiga perspektiv på modersmåls-begreppet. Svenskans roll i flerspråkiga utlandsboende ungdomars liv.....	83
II. Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europe.....	94
III. ”Det var svårt att välja eftersom jag har två språk”. Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa.....	112
Tabell- och figurförteckning.....	122

Bilagor

Bilaga 1	
Bilaga 2	

1. Inledning

”Languages travel and 'settle' in new countries together with people, and, like people, often undergo various changes in the process” (Aronin & Singleton 2012:38).

Som nyanställd lärare i svenska på en internationell skola i Schweiz satt jag i början av 2000-talet på ett tåg mellan Genève och Milano på väg till en utlandsskolekonferens i Aten och kommenterade mina elevers litterära analyser. En av texterna fångade särskilt mitt intresse i det att analysen var skarp och insiktsfull och strukturen stringent, men språket och stilen innehöll en hel del avvikelser olika de som jag var van vid att svenska elever i Sverige gjorde. En spontan tanke där på tåget var hur språket kunde bli såhär.

De högstadie- och gymnasieelever jag undervisade i svenska hade alla en svensk bakgrund. De hade kunskap om och förankring i den svenska kulturen och de talade svenska utan brytning och därtill inte sällan med ett dialektalt anslag. Kort sagt föreföll mig elevernas beteende på det hela taget svenskt, och jag såg dem som svenskar i utlandet, vars primära och självskrivna tillhörighet språkligt såväl som kulturellt var svensk. Elevtexten på tåget utgjorde inte bara mitt första möte med andraspråksinläring och elevernas flerspråkighet, utan var också början till insikten om att eleverna inte per automatik kunde kategoriseras som svenskar i en utländsk miljö. De var något mer.

Elevgruppen, vars texter jag läste på tåget, utgör en del av de många barn och ungdomar vilka idag växer upp i en flerspråkig och multikulturell miljö där deras förstaspråk inte med nödvändighet sammanfaller vare sig med undervisningsspråket i skola eller med samhällets majoritetsspråk, vilket påverkar deras flerspråkighet och språkanvändning. Det är inte ovanligt att ungdomarna använder olika språk i olika sociala sammanhang (Boyd 1985, Rampton 1995, Otterup 2005) t.ex. ett språk i hemmet, ett annat i skolan och ett tredje i umgänget med vänner. Situationen är inte diglossisk i det att språken överlappar mellan de olika *domänerna* (se avsnitt 2.4.2), men ofta tenderar ett språk att bli dominant i en domän vilket ger avtryck i ungdomarnas flerspråkighet. Genom att undersöka både de faktiska och de rapporterade språkanvändningsmönstren i elevgruppen skulle ungdomarnas flerspråkighet och den roll förstaspråket spelar och tillmäts i deras liv bättre kunna beskrivas. Licentiatavhandlingen undersöker elevgruppens rapporterade språkanvändning, språkpreferenser och språkattityder.

Generellt kan elevgruppen som licentiatavhandlingen behandlar också sägas utgöra en del av den utlandssvenska gemenskapen. Gruppen utlandssvenskar har i allmänhet beforskats sparsamt ur ett språkvetenskapligt perspektiv, och förutom en studie genomförd vid en svensk utlandsskola i södra Europa av

ungdomars attityder till språknormer (Norrby & Håkansson 2010), lyser i stort sett studier av svensktalande ungdomar i utlandet med sin frånvaro. Icke desto mindre deltar idag ungefär 6000 barn och ungdomar i svensk undervisning utomlands (SUF 2013). Studier av deras språkanvändning framstår inte bara som angelägna för att förstå ungdomarnas flerspråkiga livssituation, utan också för att bidra till förståelsen av svenskan som pluricentriskt språk samt hur det svenska språket påverkas hos förstaspråkstalare i en minoritetskontext.

Elevgruppen kan också sägas vara delaktig i det internationella samhället. Om barn till emigranter med tillhörighet i det globaliserade, internationella samhället används termen '*Third Culture Kids*' (Pollock & Van Reken 2009). '*TCK*' behandlas utförligare under avsnitt 2.1.2 nedan. Hur den multikulturella miljö som TCK växer upp i påverkar deras språkliga situation har inte beforskats i någon större omfattning, utan forskningen om TCK har i huvudsak bedrivits utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Återkommande har fokus lagts på hur migrationen, utlandstillvaron och den internationella livsstilen påverkar dem i fråga om t.ex. identitetskonstruktion, dubbla tillhörigheter, skolgång samt återflyttning till hemlandet (Cockburn 2002, Fail et al. 2004, Carder 2007, Grimshaw & Sears 2008, Lee 2010). Flerspråkigheten utgör dock en central del av TCK:s liv (Rydenvald 2013), vilket gör det angeläget att tillföra ett språkligt perspektiv till det existerande forskningsfältet.

Vidare har befintlig forskning om TCK företrädesvis handlat om ungdomar med något av de stora världsspråken som förstaspråk, och att undersöka svenska som L1 i studier av TCK:s flerspråkighet ger ytterligare ett bidrag till forskningsfältet. Genom sin storlek utgör svenskan en kontrast till de dominerande världsspråken, men det är också ett väl dokumenterat nationalspråk med en lång historia. Därtill har det länge funnits en tradition att bevara svenska språket och kulturen, samt värna om svensk utbildning, i utlandet (Sverigekontakt 2013, Norrby & Håkansson 2007).

Forskning om svenskan i utlandet, dvs. utanför länder där svenskan är ett *majoritetsspråk* eller officiellt *minoritetsspråk*, har inte någon självskriven ämnesdisciplinär hemvist. Forskningsfältet *flerspråkiga ungdomar* har sedan mitten av 1970-talet utgjort en del av andraspråks- och flerspråkighetsforskningen (Skutnabb-Kangas 1981). Även om den svenska forskningen i första hand har intresserat sig för svenskan som andraspråk ett hos ungdomar med en utländsk bakgrund i Sverige, skulle de utlandsboende svensktalande ungdomarna kunna bidra till forskningen, inte minst genom det omvända perspektiv de representerar. I likhet med de flerspråkiga ungdomarna i Sverige utgör svenskan ett av språken i deras flerspråkighet, men i utlandskontexten blir svenskan ett minoritetsspråk.

Den svenska andraspråksforskningen om barn och ungdomar kan också i mångt och mycket sägas bedrivas inom ett etniskt minoritetsparadigm. I stor utsträckning kommer barnen och ungdomarna från olika minoritetsgrupper vars immigration ses som ett resultat av yttre tvingande omständigheter, och således uppfattas flerspråkigheten som ”för dem inte någonting frivilligt, utan ett nödtvång för att kunna överleva i ett majoritetssamhälle” (Skutnabb-Kangas 1981:78).

Inte sällan uppfattas de utlandssvenska barnen och ungdomarna som tillhörande en socioekonomiskt privilegierad samhällsklass, vilket gör att de inte helt passar in i det etniska minoritetsparadigmet. Stundom refereras de också till som *elittvåspråkiga*. Med gruppen *elittvåspråkiga* avses oftast personer från över- och medelklass ”med tillgång till en lång utbildning som då ofta omfattar både utbildning i främmande språk och tillfälle att använda dem” (Skutnabb-Kangas 1981:99). Flerspråkigheten för barnen och ungdomarna i gruppen *elittvåspråkiga* ses ofta som ett frivilligt val, fullständigt oproblematiskt och en statusförhöjande tillgång (Romaine 1995, Butler & Hakuta 2004). Att elit-tvåspråkigheten inte förknippas med tvång och försakelse, och i förlängningen därigenom inte ryms inom ett bristperspektiv, kan möjligen till del kan förklara det ointresse forskningen har visat för gruppen. Det är dock tveksamt om flerspråkigheten till fullo kan ses som frivillig för barnen och ungdomarna då emigrationen i många fall ytterst är föräldrarnas beslut. Även om sociala faktorer har en påverkan på livsomständigheter, förefaller det rimligt att anta att flerspråkigheten i sig uppvisar likheter oavsett var barnen och ungdomarna befinner sig på den socioekonomiska skalan (Boyd 1998). Studier av flerspråkigheten utanför det etniska minoritetsparadigmet är av vikt för att öka förståelsen för sociolingvistiska variabelers påverkan på flerspråkigheten.

Grovt övergripande skulle den svenska andraspråks- och flerspråkighetsforskningen kunna delas in i tre inriktningar där den första utgörs av språktillägnet och språkanvändning, den andra av ett samhälleligt och språkpolitiskt intresse, och den tredje av ett pedagogisk och didaktisk perspektiv (Hyltenstam & Lindberg 2013). Den del av forskningen som behandlar barn och ungdomar har en stark anknytning till pedagogiken och didaktiken samt skolämnet svenska som andraspråk. Forskningen har i stor utsträckning intresserat sig för andraspråket som inlärarespråk, målspråk och skolspråk samt dess betydelse för identitetskonstruktionen.

För licentiatavhandlingens tre studier av informantgruppens rapporterade flerspråkighet utgör domänerna familj, umgänge med vänner samt skola en viktig grund i det att de speglar viktiga sociala och lingvistiska arenor i ungdomars dagliga liv (Bellander 2010, Rampton 1992). Domänerna skulle också kunna användas som kontextuella ramar för att beskriva den del av den

svenska andraspråks- och flerspråkighetsforskningen som behandlar barn och ungdomar, istället för att beskriva forskningsfältet utifrån teoretiska förhållningssätt och lingvistiska perspektiv.

Inom domänen skola har forskningen i många fall intresserat sig för andraspråkets betydelse för skolframgången (t.ex. Axelsson 2000, Lindberg 2011, Magnusson 2011, Nygård-Larsson 2011). Även betydelsen av flerspråkiga barns och ungdomars identitetskonstruktion i samband med skolframgången har beforskats (t.ex. Borgström 2012, Musk 2010, Otterup 2005, Runfors 2003). Inom domänen umgänge med vänner kan några viktiga spår urskiljas, dels forskningen om multietniskt ungdomsspråk i relation till ungdomarnas språkbruk och språkanvändning (t.ex. Fraurud & Bijovet 2004, Kotsinas 1988, Quist 2008), dels forskningen om interaktionens betydelse för flerspråkiga ungdomars identitetskonstruktion (t.ex. Jonsson 2007, Kahlin 2008). I samtida svensk forskning om flerspråkiga ungdomar förekommer inte studier relaterade till familjedomänen i lika stor omfattning som domänerna skola och umgänge med vänner. Exempel på aktuell forskning där familjedomänens betydelse behandlats är undersökningar om språkpolicy i familjen (Palviainen & Boyd 2013) om romska barns integration och skolgång (Rodell-Olgac 2006), om yngre flerspråkiga barns litteracitetsutveckling (Fast 2007), samt språkbyte och språkbevarande hos ungerska immigranter (György-Ullholm 2010) respektive iranska familjer (Namei 2012).

Licentiatavhandlingen utgör ytterligare ett bidrag till forskningen om flerspråkiga barn- och ungdomar i mångkulturella miljöer. Förhoppningsvis tillför uppsatsen ett nytt perspektiv genom att beskriva den rapporterade språkanvändningen och även migrationsmönstren hos en grupp ungdomar som, oavsett om vi kallar dem utlandssvenskar, TCK eller elittvåspråkiga, tilldelats en relativt knapphändig del i forskningsfältet. Därtill har svenskans användning i en miljö där språket vare sig är majoritetsspråk eller officiellt minoritetsspråk beskrivits i ringa omfattning i andraspråkforskningen. I forskningen om TCK utgör också svenskan, som ett litet språk, ett komplement till de världsspråk som ofta förekommer i studier inom forskningsfältet. Barn och ungdomar som växer upp i andra länder än deras föräldrar gjorde, och som lever i en flerspråkig miljö utgör en allt vanligare grupp människor i dagens globaliserade samhälle. I förlängningen får gruppens ökande antal implikationer inte bara för forskningen utan även för individen, t.ex. emigrerande familjer, och för skolan.

1.1. Syfte och forskningsfrågor

Licentiatavhandlingens övergripande syfte är att beskriva den rapporterade flerspråkigheten hos en grupp flerspråkiga ungdomar som har svenska som förstaspråk men som bor utanför Sverige.

- Hur kan elevgruppens flerspråkighet beskrivas utifrån deras rapporterade språkanvändning och uppfattning om språkens funktioner?
- I vilken utsträckning uppvisar elevgruppen en spridning i sina rapporterade språkanvändningsmönster?
- I vad mån är det möjligt att utifrån ungdomarnas flerspråkiga situation och bakgrund kategorisera dem i olika grupper relaterade till deras migration, t.ex. TCK, utlandssvenskar och elittvåspråkiga?
- Vilken roll intar svenskan i ungdomarnas flerspråkighet?

1.2. Licentiatavhandlingens disposition

Licentiatavhandlingen består av fyra delar, vilka utgörs av kappan och tre artiklar. I kappan kommer jag att utöver den teoretiska bakgrunden och metodredovisningen redogöra för resultat av olika bakgrundsvariabler. Dessa resultat är ett tillägg till de resultat som redovisas i artiklarna, och bidrar till att besvara forskningsfrågorna. I kapitel 2 beskrivs avhandlingens teoretiska ram, och några av uppsatsens nyckelbegrepp förklaras och definieras. I kapitel 3 redovisas material, metod och genomförande av licentiatavhandlingens tre delstudier. I kapitel 4 presenteras resultat som härrör till bakgrundvariabler utöver de som behandlas i artiklarna, men som dels har relevans för delstudierna och för förståelsen av sambandet mellan artiklarna, dels bidrar till att besvara forskningsfrågorna. I kapitel 5 sammanfattas de tre artiklarna. I kapitel 6 sammanfattas och diskuteras de fyra forskningsfrågorna. Avsnitt 7 innehåller en avrundande diskussion vilken också innefattar didaktiska implikationer samt uppslag för nya vägar i forskningen.

2. Teoretisk bakgrund

Den teoretiska bakgrunden är avsedd att utveckla artiklarnas teoretiska utgångspunkter samt att ligga till grund för den sammanfattande diskussionen i avsnitt 6. Det övergripande syftet med licentiatavhandlingen är att beskriva den rapporterade flerspråkigheten hos en grupp ungdomar. Många faktorer spelar in i deras flerspråkighet, till exempel familjens migrationsmönster, föräldrarnas språkliga bakgrund, vilken skolform ungdomarna deltar i, vilket språk de använder i olika sociala situationer, med olika människor och om olika ämnen. En beskrivande kartläggning kommer sålunda att spänna över flera teoretiska fält. För att så omfattande som möjligt kunna beskriva ungdomarnas rapporterade flerspråkighet, föreföll mig en eklektisk infallsvinkel på den teoretiska bakgrunden som både rimlig och adekvat.

I den teoretiska bakgrunden behandlas först migrantgrupperna transmigranter och TCK vilka har relevans för elevgruppen. Sedan behandlas förstaspråkrelaterade termer och begrepp och då företrädesvis utifrån ett flerspråkigt perspektiv. Vidare beskrivs några för undersökningen relevanta förhållningssätt till flerspråkighet. Slutligen gör jag några nedslag i forskningsfälten språkkontakt och *Heritage Language*.

2.1. Migration

Människor blir flerspråkiga av olika orsaker. Vissa föds in i flerspråkigheten genom att de har föräldrar med flera språk och genomgår sin tidiga socialisation på olika språk. Andra lever i flerspråkiga samhällen, vilket ställer krav på en individuell flerspråkighet. Slutligen är migration en orsak till att människor blir flerspråkiga (jfr. Myers-Scotton 2006:53). Flerspråkigheten hos informanterna i licentiatavhandlingen bottnar främst i att de antingen har föräldrar med olika språk, eller att de har emigrerat från Sverige med sina föräldrar.

2.1.1. *Transmigranter*

Pries (2004) menar att internationella migranter i modern tid kan delas in i fyra olika kategorier baserat på deras förhållande till platsen de emigrerade från respektive till, huvudorsaken till emigrationen samt hur länge de planerar att stanna i landet de emigrerar till. De grupper Pries (2004:16) skiljer ut är utvandrare, gästarbetare, diasporan och transmigranter.

Med gruppen *transmigranter* avser Pries samtida internationella migranter. Till skillnad från övriga migrantgrupper menar han att de är rörligare i sin migration, och för många av dem är emigrationen inte ett slutgiltigt beslut om

byte av livsplats, utan fungerar som en mellanstation på väg till någon annan plats. Till skillnad från de andra migrantgrupperna Pries urskiljer, menar han att transmigrantgruppens "[d]ecisions related to migration are taken in the medium term and in a sequential manner" (ibid.:17). Möjligen kan transmigrationen för vissa anta formen av en livsstil snarare än ett avgörande livsbeslut.

Glick Schiller & Basch (1995:2) beskriver transmigranter som "immigrants whose daily lives depend on multiple and constant interconnections across international borders and whose public identities are configured to more than one nation-state". Många av transmigranterna förhåller sig konstant till flera språk i sin vardag, och språken behöver inte vara åtskilda, t.ex. är det inte givet att de pratar ett språk hemma, ett på arbetet eller skolan och ett tredje på fritiden, utan det kan förekomma flera språk inom de olika domänerna. Likaså erbjuder internet en möjlighet till flerspråkighet, globalitet och transnationalism. De olika språken används i kommunikation över nationsgränser, och flerspråkigheten blir global i sin sammansmältning av globala och lokala (jfr. Otterup 2005:197) kontexter.

Som begrepp förekommer ofta transmigrant tillsammans med '*expats*', vilket är en förkortning av '*expatriates*'. Skillnaden mellan transmigranter och expats kan förklaras med att expats främst är utsända av ett nationellt företag eller organisation för att arbeta utomlands under en avgränsad tidsperiod, medan transmigranter kan vara t.ex. lokalt anställda, driva en egen firma eller av annan anledning bo utomlands. Skillnaden mellan grupperna är hårfin, och det som förenar dem kan ytterst sägas vara deras tillhörighet i det internationella samhället.

2.1.2. *Third Culture Kids*

Transmigranternas barn har kommit att kallas Third Culture Kids (TCK). Begreppet TCK myntades på 1950-talet av sociologerna John och Ruth Useem (Useem et al. 1963), som ett resultat av det forskningsprojekt i vilket de studerade amerikaner som var utsända till Indien genom sitt arbete, och utgjordes av diplomater, missionärer, biståndsarbetare, affärsmän, lärare samt journalister. Under projektets gång kom de även i kontakt med utsända från andra länder än USA, vilka de fann hade, i likhet med den amerikanska gruppen, format sig en egen kultur, som skilde sig både från kulturen i hemlandet och i värdlandet. Paret Useem kom att kalla hemlandskulturen för den första kulturen, värdlandskulturen för den andra kulturen och den i utlandskolonin formade kulturen för den tredje kulturen. De barn som växt upp i den tredje kulturen kallade de följaktligen Third Culture Kids (Pollock & Van Reken 2009:21).

Ursprungligen användes termen för att beskriva amerikanska barn och ungdomar vars föräldrar var utskickade till andra kontinenter och världsdelar i sitt arbete. Dock har termen TCK utvidgats och används idag generellt om barn och ungdomar som är en del av det globaliserade internationella samhället. De är flerspråkiga och går ofta på internationella skolor (ibid.) med engelska som undervisningsspråk, men lever i ett land där engelskan inte är majoritetsspråk och använder ofta ytterligare ett språk i hemmet.

Ett annat utmärkande drag för TCK är att de lever ett mobilt liv i en likaledes mobil miljö. Det är mer regel än undantag att folk i deras omgivning flyttar och nya tillkommer, och att de själva ständigt får vara beredda på en kommande flytt. Bristen på en stabil geografisk förankring har gett upphov till en stor del av forskningen runt TCK. Ämnen som beforskats är t.ex. deras identitetskonstruktion och känsla av dubbla tillhörigheter (Lee 2010) och den omvända kulturchock som en återflyttning till ursprungslandet kan ge upphov till (Fail et al. 2004). I sammanhanget används dock sällan ordet hemland, utan vanligare är '*passport country*' (Cockburn 2002).

2.2. Förstaspråksrelaterade termer och begrepp

I avsnittet behandlas termerna *L1*, *förstaspråk*, *modersmål* samt *infödd talare*.

2.2.1. Termerna *L1*, *förstaspråk*, *modersmål*

Termerna *L1*, *förstaspråk* och *modersmål* står för det eller de språk individen tillägnat sig först, vanligtvis före tre års ålder och genom en förälder eller annan närstående vårdnadshavare (Viberg 1993). De tre termerna används ofta synonymt. Definitionen vilar på ett antagande där alla människor förutsätts ha åtminstone ett *L1*. Termen *andraspråk* (*L2*) står vanligtvis för de språk individen har lärt sig efter förstaspråket, oavsett i vilken ordning språken har lärts in, dvs. oberoende av om det rör sig om individens andra eller fjärde språk.

Även om det inom den språkvetenskapliga forskningen finns mycket empiri som visar på förekomsten av skillnader mellan *L1* och *L2* (se t.ex. Abrahamsson & Hyltenstam 2004.), är vare sig termerna eller distinktionerna dem emellan oproblematiska.

Ordet *modersmål* är på en och samma gång en förledande lättförståelig term och ett oerhört komplext begrepp. Som en lingvistisk term vilken uteslutande används i betydelsen av individens först inlärd språk framstår den som lättförståelig. Det som bidrar till komplexiteten är de populistiskt och ideologiskt färgade bibetydelser som tillskrivs termen och gör den till ett begrepp.

I sin diskussion om definitionskriterier av modersmålet urskiljer Skutnabb-Kangas (1981:18ff) fyra kriterier som huvudsakligen används, men tillfogar också populäruppfattningar som ett kriterium.

TABELL 2:1. *Definitionskriterier för termen modersmål (Skutnabb-Kangas 1981:18ff)*

Kriterium	Definition av "modersmål"
ursprung	språket som man har lärt sig först
kompetens	språket som man behärskar bäst
funktion	språket som man använder mest
attityder (identifikation)	Språket som man identifierar sig med Språket som man blir identifierad med av andra
populäruppfattningar (automatik, världsbild)	(språket som man räknar på, tänker på, drömmer på, skriver dagbok eller dikter på)

Bara det första kriteriet, ursprungskriteriet, kan sägas någorlunda entydigt svara mot grundbetydelsen av de synonyma termerna modersmål, förstaspråk och L1, medan de övriga bäst beskrivs som tillskrivna uppfattningar. I Wingstedts definition av *språkideologi* som "a system of ideas, values, emotions and beliefs pertaining to language and linguistic behavior, often at a low level of awareness for the individual" (1998:23), kan paralleller dras till både de föreställningar och de populärkriterier som omgärdar modersmålsbegreppet. Vanliga populärkriterier är som framgår av tabell 2:1 att modersmålet är det språk man tänker, räknar och drömmer på samt tar till vid starka känslor (Skutnabb-Kangas 1981:21). Kriterierna kompetens, funktion och attityd återfinns också i UNESCO:s definition av modersmål som "the language(s) one identifies with or is identified as a native speaker of by others; the language(s) one knows best and the language(s) one uses most" (UNESCO 2003:14).

Liksom det är vanligt att människor förutsätts ha åtminstone ett L1, förutsätts ofta människor tillhöra ett land och därigenom ha en nationalitet som överensstämmer med deras L1. I ideologiska föreställningar lever det förflutna vidare. I den nationalism som utvecklades i Europa spelade språken en viktig roll som identitetsmarkör, för att uttrycka individens samhörighet och tillhörighet med en nation, en kultur och ett folk. Föreställningen om *ett språk – ett folk – en nation* kom att få ett starkt fäste under den senare hälften av 1800-talet, men denna enhetstanke hade en baksida där flerspråkiga sammanhang och individer inte ansågs önskvärda.

A 'monolingualist' perspective develops: multilingualism and linguistic heterogeneity are ignored, or discussed in terms of the problems assumed to result from them /.../ monolingualism and linguistic homogeneity is seen as the desirable, normal and even natural, state-of-affairs, on both the individual and societal level". (Wingstedt 1998:31)

Föreställningen om ett språk – ett folk – en nation och den enspråkighetsnorm som utvecklades i dess kölvatten har visat sig vara seglivad. Trots att den har föga giltighet i dagens globaliserade samhälle kan inflytandet fortfarande skönjas (Wingstedt 1998) i modersmålsbegreppet.

Liksom de språkideologiska föreställningarna speglar Skutnabb-Kangas definitionskriterier av modersmålet en tanke om tillhörighet, samhörighet, identitet och språkbehärskning men i sin diskussion framhåller Skutnabb-Kangas att samtliga kriterier undantaget ursprungskriteriet kan ändras under en människas livstid. Under olika perioder i livet kan individen använda olika språk mest, kunna olika språk bäst samt identifiera sig starkast med olika språk, och att det därför är "viktigt att inte betrakta modersmålet (eller tvåspråkigheten) som stabila, oföränderliga tillstånd, utan som processer, där ständiga ändringar är möjliga (och ofta troliga)" (Skutnabb-Kangas 1981:25-26).

Men om termerna L1, modersmål och förstaspråk definieras som individens först inlärd språk kan de per definition inte ersättas av ett annat språk. Dock förefaller det inte rimligt att i dagens flerspråkiga och globaliserade värld tillskriva termerna funktionen som den absoluta referenspunkten för individens språkliga kompetens, kulturella identifikation och nationella tillhörighet.

Även om termerna modersmål, förstaspråk och L1 i allt mindre omfattning ses som synonyma i språkvetenskaplig forskning, lever föreställningen kvar och synonymiteten framstår som begränsande för förståelsen av den flerspråkiga individens livssituation. Det är fullt möjligt för en individ att ha genomgått sin tidiga socialisation på ett språk men ha störst kompetens och/eller tillhörighet i ett annat, vilket också speglas i begrepp som '*dominating language*' (Montrul 2010b) och '*primary language*' (Block 2003:33).

Jag har i licentiatavhandlingens artiklar liksom i kappan valt att använda termen L1 eftersom den förmedlar den mest entydiga betydelsen av individens först inlärd språk. Den framstår som mindre ideologiskt laddad än termen modersmål och mindre tvetydig än termen förstaspråk. Förutom att termen förstaspråk används i betydelsen individens först inlärd språk (L1), skulle det kunna användas i betydelsen första språk, dvs. det språk individen anser vara sitt bästa och starkast, i allmänhet eller i den kontext hon befinner sig. I de fall då termen modersmål ändå används är det för att antyda termens ideologiska komplexitet.

2.2.2. *Infödd talare*

”The whole mystique of the native speaker and the mother tongue should probably be quietly dropped from the linguist’s set of professional myths about language” (Ferguson 1992: xiii–xvii). Termen *infödd talare* (eng. ’*native speaker*’) används om den individ som använder sitt L1. I definitionen av infödd talare används ofta kriterier som startålder, språkanvändning, språkfärdighet, språkpreferens, utbildning, sammanhang och identitet (jfr. Block 2003). De kriterier som ofta används om termen infödd talare är också mycket lika de som används om termen modersmål.

Termen infödd talare är omdiskuterad och kritiserad (Coulmas 1981, Rampton 1990, Paradis 1998, Firth and Wagner 1997, Fraurud & Boyd 2011), ofta på grund av att begreppet är så pass idealiserat i sin konstruktion att en infödd talare är hart när omöjlig i realiteten. Rampton (1990:97) sammanfattar problematiken med begreppet som:

the idea of being a native speaker of a language and having it as your mother tongue tends to imply at least five things:

1. A particular language is inherited, either through genetic endowment or through birth into the social group stereotypically associated with it.
2. Inheriting a language means being able to speak it well.
3. People are or are not native/mother-tongue speakers.
4. Being a native speaker involves the comprehensive grasp of a language.
5. Just as people are usually citizens of one country, people are native speakers of one mother tongue.

För att komma ifrån den problematik som i stor utsträckning vilar på en enspråkig stereotypiserad bild föreslår Rampton att termerna modersmål och infödd talare ersätts med begreppen ’*language expertise*’ and ’*language loyalty*’, där ’*loyalty*’ delas upp i begreppen ’*inheritance*’ och ’*affiliation*’ (1990:100). I svensk översättning föreslår Axelsson (2001) termerna *språkförmåga*, *språkidentifikation* och *språkarv*. Språkförmåga (*expertise*) handlar om individens kompetens i språket. Språkidentifikation (*affiliation*) om individens identifikation med och känsla av tillhörighet till språket, oavsett om de är en del av den grupp människor som talar språket. Språkarv (*language inheritance*) handlar om att vara född in i ett språk och en språktradition, oavsett deras språkförmåga i och språkidentifikation till språket (Leung et al. 1997:555).

Begreppen erkänner dels att det är fullt möjligt att vara expert i och på ett språk utan att vara infödd i det, och dels att arv och tillhörighet inte är av

naturen givna utan förhandlingsbara och föränderliga. Även om de tre begreppen inte uttömmande behandlar alla aspekter av problematiken runt begreppet infödd talare, menar Rampton (1990:100) att de ”tell us to inspect each native speaker’s credentials closely, and they insist that we do not assume that nationality and ethnicity are the same as language ability and language allegiance”.

Många är de som tillsammans med Rampton har kritiserat begreppet infödd talare utifrån den funktionella polarisering som finns implicit i begreppet. Till exempel menar Singh (1998:15) att begreppet är en politisk konstruktion som legitimerar en vi och dom-kategorisering, och Firth och Wagner (1997) efterlyser ett större utrymme för sociala perspektiv i teorier relaterade till begreppet infödd talare. Fraurud och Boyd (2011) ifrågasätter användbarheten av begreppen i studier av språkvariation och språkanvändning i samtida flerspråkiga kontexter då dessa ofta präglas av en stor diversitet. Ballmer (1981) menar att den infödda talaren ofta används i forskningen som en måttstock i jämförelse med *icke-infödd talare* och *nästan infödd talare*; ”The native speaker is the pivot which relates linguistic theory with the facts of language structure and language use. The native speaker thus interpreted is taken to be the measuring device telling the linguist what is true or false of (some) language” (Ballmer 1981:51). Den dikotomi som uppstår mellan termerna understöder i mångt och mycket den rådande enspråkighetsnormen, i det att det finns en föreställning om att individen enligt ett flertal variabler enhälligt kan kategoriseras som tillhörande ett språk genom födsel.

2.3. Flerspråkighet

I stort sett finns det lika många definitioner av *flerspråkighet* som det finns flerspråkighetsforskare. Med flerspråkiga barn avser Axelsson, Rosander och Sellgren barn som ”i sin vardag möter och har behov av att använda två eller tre språk, oberoende deras behärskning av språken” (2005:8). Beskrivningen definierar flerspråkigheten som en del av barnens vardag vilken de inte kan välja bort utan måste förhålla sig till. I definitionen är också barnens kompetens i språken av underordnad betydelse, och istället placeras språkanvändningen i förgrunden. Jag menar dock att flerspråkigheten inbegriper mer än bara språkanvändning, t.ex. närvaron av flera kulturer samt en form av ett kognitivt livsuppfattningsperspektiv, vilka i likhet med andra sociala omständigheter i en individs liv påverkar formligt av hennes världsbild.

Kharkhurin (2010:781) hävdar att ”it is not the experience with two language systems, but the experience with two systems of cultural meanings that may

have an impact on cognitive functioning of bilinguals”, vilket betonar betydelsen av den av språket kodade kulturen i flerspråkiga individers världsuppfattning, och att flerspråkighet är mer än språken per se. Med flerspråkiga ungdomar avser jag i likhet med Axelssons et al. dem som ”i sin vardag möter och har behov av att använda två eller tre språk, oberoende deras behärskning av språken” (2005:8), men också i likhet med Kharkurin (2010) att ungdomarna är förankrade i minst två kulturer och att språken och kulturerna inte enkom är kunskaper utan utgör en del av den kognitiva basen.

Liksom det finns flertalet definitioner av flerspråkighet finns det också flertalet teorier och föreställningar om flerspråkighetens funktion. I domänteorin finns implicit förståelsen för att en flerspråkig individ gör olika saker på olika språk, dvs. använder sina språk i olika utsträckning i olika domäner, vilket kan leda till olika kunskaper och behärskning i språken. Termer som *tvåspråkighet* och *balanserad tvåspråkighet* (Beatens Beardsmore 1982:9) däremot, förmedlar bilden av att den flerspråkliga individen rör sig mellan två separata språk, dvs. två koder och två system som hålls åtskilda från varandra. Perspektivet förutsätter att individen behärskar och använder språken lika bra på alla plan, dvs. i samtliga situationer och domäner. Metaforiskt skulle en balanserat tvåspråkig individ kunna beskrivas som två personer, som kan göra samma saker men på olika språk, vilka fungerar som två åtskilda linjära monolingvistiska fåror.

När individen så att säga föds in i flerspråkigheten, dvs. har föräldrar eller andra vårdnadshavare med olika L1 brukar man tala om *simultan flerspråkighet* (McLaughlin 1984:10). I de fall då individens föräldrar har samma L1 och tillägnet av ett annat språk sker i efterhand, t.ex. genom migration eller genom dagis och skola, brukar man tala om *successiv flerspråkighet* (McLaughlin 1984:10). När individen lär in ett andraspråk efter det att förstaspråket etablerats förekommer termen *additiv flerspråkighet* (Lambert 1977:25) för att beskriva fallet då individen lär in ett andraspråk utan att förstaspråket påverkas negativt, med resultatet att individens flerspråkiga repertoar berikas. Termen *subtraktiv flerspråkighet* gäller för det omvända förhållandet då individen lär in ett språk på bekostnad av ett annat (Lambert 1977:25).

Termer som balanserad, additiv och subtraktiv flerspråkighet säger egentligen inget om vilka kunskaper individen förväntas ha i språken för att räknas som flerspråkig, utan snarare hur hennes kunskap är distribuerad över de olika språken. Dock är det inte ovanligt att en balanserad flerspråkighet implicerar en fullgod behärskning av båda språken. Termerna additiv och subtraktiv flerspråkighet kan sägas utgå från en enspråkighetsnorm där individens L1 förutsätts följa en linjär utveckling fram till en nivå som fullt utvecklad infödd talare. I de fall då ytterligare ett språk läggs till individens språkliga repertoar

anses detta berikande, men i de fall då L1-utvecklingen påverkas ses detta, och i förlängningen flerspråkigheten, som negativt.

Föreställningen om den balanserat flerspråkiga individen framstår som seglivad trots att den är föga kompatibel med rörligheten i dagens globaliserade samhälle. Föreställningen kan sägas vara förknippad med en syn på flerspråkigheten som en statisk och linjär produkt. Dock har flerspråkigheten under de senaste decennierna alltmer kommit att ses som icke-linjär, gränsöverskridande och dynamisk process. I samband med perspektivförändringen har det blivit allt vanligare att termen flerspråkighet har kommit att ersätta termen tvåspråkighet, då den tenderar att betraktas som otillräcklig för att beskriva hur språklig och kulturell kunskap, praktik, förståelse och värderingar är integrerade, varierade, flexibla och föränderliga både på individ- och samhällsnivå. Termen tvåspråkighet förmår således inte beskriva den mångsidiga och komplexa kunskap som ett liv med flera språk kräver:

le bilinguisme n'apparâit que comme un cas particulier de la compétence plurielle. En réalité, peu d'individus au cours de leur vie n'ont besoin de démaîtriser qu'un seul code linguistique. Et il est tout aussi peu fréquent de n'avoir affaire qu'à deux langues pour couvrir l'ensemble de ses besoins de communication ordinaires. D'où la nécessité de parler de plurilinguisme et d'inscrire la notion dans la durée. (Coste et al. 2009:16)

I den svenska översättningen av Europarådets *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning* (Skolverket 2007) översätts termen *plurilingualism* med termen flerspråkighet. I definitionen av termen flerspråkighet betonas det gränsöverskridande och dynamiska men också den kulturella kontextens betydelse. Vidare betonas att termen inte ska förväxlas med uttrycket mångspråkighet som främst åsyftar förekomsten av flera vid sidan av varandra existerande språk på individ- eller samhällsnivå, t.ex. en individs kunskaper i flera språk samt diglossiska samhällen.

Begreppet flerspråkighet betonar det faktum att när en persons språkerfarenheter utvidgas i ett kulturellt sammanhang, från det språk som talas i hemmet via det språk som talas i samhället i stort och till språk som talas av andra människor (oavsett om man har lärt sig det i skolan, vid universitetet eller genom direkta erfarenheter), så delar han/hon inte in de här språken och kulturerna i separata mentala fack, utan bygger snarare upp en kommunikativ kompetens där alla språkkunskaper och språkerfarenheter ingår, och där språken är förbundna med och påverkar varandra (Skolverket 2007:4).

Termen *dynamisk flerspråkighet* myntades av lingvisten García (2009) för att beskriva hur flerspråkigheten utvecklas genom ett interagerande mellan de språkliga och kulturella kontexter individen är en del av. För att illustrera

skillnaden mellan den balanserade och den dynamiska flerspråkigheten använder García en metafor:

bilingualism is not like a bicycle with two balanced wheels; it is more like an all-terrain vehicle. Its wheels do not move in unison or in the same direction, but extend and contract, flex and stretch, making possible, over highly uneven ground, movement forward that is bumpy and irregular but also sustained and effective. (ibid.:45)

Tanken om en dynamisk flerspråkighet i motsats till en balanserad finns också hos Pavlenko (2002). Hon menar att synen på språkliga och kulturella grupper som avskilda parallellt existerande homogena lingvistiska kulturer där individen går in och ut och konstant anpassar både språk och identitet till det i grupperna rådande majoritetsperspektivet är förlegad. Snarare utgör tillhörigheten och deltagandet i olika språkliga och kulturella sammanhang ett konstant förhandlande av identiteter, och att flerspråkigheten är den arena där identitetskonstruktionen sker. Likaså kontrasteras den balanserade och dynamiska flerspråkigheten i de av Holmen och Jörgensen (Holmen 2006) myntade begreppen *dubbel enspråkighetsnorm* och *integrerad flerspråkighetsnorm*. Begreppen syftar till att utifrån en utbildningskontext beskriva förekommande perspektiv på flerspråkighet, där det förstnämnda avser den syn som menar att flerspråkigas olika språk bäst hålls isär, och det sistnämnda en syn där flerspråkiga bäst utnyttjar sin samlade språkliga kompetens (Lindberg 2002). Paralleller kan utan svårighet dras mellan å ena sidan den dubbla enspråkighetsnormen och den balanserade flerspråkigheten, och å andra sidan den integrerade flerspråkighetsnormen, den dynamiska flerspråkigheten och Europarådets definition av flerspråkighet.

Även termen *translanguaging* kan sägas spegla föreställningen om flerspråkigheten som dynamisk, integrerad samt oskiljaktig från den kulturella kontexten och individens livserfarenheter. Translanguaging tillsammans med *kodväxling* är sätt med vilka den flerspråkiga individen bäst använder sin samlade språkliga kompetens. Skillnaden mellan termerna är hårfin. Kodväxling kan ses som ett uttryck för att beskriva och uttrycka den flerspråkiga tillhörigheten, liksom positionera sig på olika arenor (t.ex. Park 2000, Clyne 2003, Jonsson 2005). Translanguaging kan ses som den inre, mentala, kognitiva process där individens samlade språkliga och kulturella tillgångar används för att skapa en förståelse av världen. Vissa forskare menar att translanguaging tillsammans med t.ex. kodväxling, '*code-mixing*' och '*crossing*' utgör "multiple discursive practices in which bilinguals engage in order to make sense of their bilingual worlds" (García 2009:45). Andra forskare menar att translanguaging sträcker sig bakom dessa och därmed skiljer sig från dem.

[translanguaging is] transformative in nature; it creates a social space for the multilingual language user by bringing together different dimensions of their personal history, experience and environment, their attitude, belief and ideology, their cognitive and physical capacity into one coordinated and meaningful performance, and making it into a lived experience. (Wei 2011:1233)

2.3.1. *Super-diversity*

Även det sociolingvistiska forskningsfältet '*super-diversity*' speglar perspektivet på språk och kultur som oskiljaktiga. Forskningsparadigmet har fått en ökad spridning på 2000-talet och befinner sig i gråzonerna mellan lingvistik, semiotik, antropologi inom en etnografisk eller sociokulturell ram.

Som Pries diakrona uppställning av immigrantgrupper tydliggör (se 2.1) uppvisar dagens transmigranter en större transnationell rörlighet än tidigare migrantgrupper, vilket också underlättar för individen att behålla kontakten med tidigare kulturer och språk. Fler människor än tidigare är idag flerspråkiga och lever i flerspråkiga miljöer, med resultatet att många samhällen är mångkulturella och pluringvistiska. Snarare än att dessa flerspråkiga miljöer utgörs av väl avgränsade och åtskilda etniska grupper blandas kulturen och språken. Vertovec (2007) myntade begreppet '*super-diversity*' för att beskriva hur olika språkliga och kulturella normer och system samexisterar och interagerar i dagens samhälle.

Due to the diffuse nature of migration since the early 1990's, the multiculturalism of an earlier era (captured, mostly, in an ethnic minorities' paradigm) has been gradually replaced by what Vertovec (2007) calls 'super-diversity'. Super-diversity is characterised by a tremendous increase in the categories of migrants not only in terms of nationality, ethnicity, language, and religion, but also in terms of motives, patterns and itineraries of migration, processes of insertion into the labour and housing markets of the host societies /.../ The predictability of the category 'migrant' and his/her sociocultural features has disappeared. (Blommaert & Rampton 2011:2)

Med begreppet *super-diversity* avsåg Vertovec att beskriva hur ett mångkulturellt och pluringvistiskt samhälle istället för att bestå av en kombination av olika enskilda och av varandra oberoende variabler, präglas av "a dynamic interplay of variables" (Vertovec 2007:1024). Enligt Blommaert (2012) är *super-diversity* det sociolingvistiska forskningsparadigm som mest effektivt utforskar de språkliga och semiotiska spår som återfinns i globaliseringens och IT-utvecklingens spår i form av t.ex. ökande flerspråkighet, ändrade kommunikativa beteenden som translanguaging, ändrade kommunikationsformer, multimodala uttrycksformer och komplext sammansatta lingvistiska landskap. Blommaert (2012:12) menar att *super-diversity* "is driven by three keywords: mobility, complexity and unpredictability".

2.4. Språkkontakt

Grunden för flerspråkighet utgörs av att flera språk kommer i kontakt genom varandra. Lainio (2013:280) hävdar att språkkontakterna ytterst kommer till stånd genom språkbrukarna, ”antingen genom att en talare använder flera språk, eller genom att olika talare använder flera språk i kommunikation med varandra”. *Språkkontakt* kan i sin mest avskalade beskrivning definieras som ”[k]ontakt mellan språkgemenskaper i ett samhälle, där språkgemenskaperna associeras med olika språk” (Boyd & Jørgensen 1994:9).

I sin linda handlade språkkontaktsforskningen i stor utsträckning om språket som system, men genom Weinreichs (1953) och Haugens (1953) studier växte intresset för sociolingvistiska aspekter. Under den senare delen av 1900-talet kom fokus att riktas mot språkbytesprocesser och interaktionella aspekter av språkkontakt (Clyne 1992). Ett viktigt perspektiv inom detta fokus är samspelet mellan sociala faktorer och individens språkanvändning (Hyltenstam & Stroud 1996), där bland annat domänernas (Fishman 1972) och de sociala nätverkens (Gal 1979, Boyd et al. 1994) betydelse för språkanvändning diskuterats. Ett annat framträdande perspektiv är sambandet mellan samhällseliga faktorer, individens språkattityder och språkval på individnivå (Scollon & Scollon 1981, Smolicz 1980, Kulick 1992, Boyd 1985).

En stark tendens i samtida forskning är intresset för migranter med fokus på ”what migrants do with language and think about language in situations of contact” (Burkhuizen & Kamwangamalu 2013:1). En annan samtida tendens är forskningens förankring i en social och politisk kontext samt beaktandet av ”the larger dynamics of globalisation and transnational dynamics (superdiversity)” (Burkhuizen & Kamwangamalu 2013:1). Licentiatavhandlingen ansluter till de samtida tendenser som Burkhuizen och Kamwangamalu lyfter fram i det att den handlar om informanternas rapporterade språkanvändning och de olika funktioner de uppfattar att språken har för dem i den flerspråkiga miljö de lever. Med andra ord ligger licentiatavhandlingens fokus på vad informanterna gör med och tänker om språk i den transnationella och av globalisering präglade språkkontaktsituation som deras flerspråkighet utgör.

2.4.1. Språkanvändning

”Språkanvändningen är mönstret för språkval över ett stort antal samtal mellan tvåspråkiga för en individ eller en grupp” (Boyd och Jørgensen 1994:9).

Fishman hävdar att “habitual language choice is far from being a random matter of momentary inclination” (Fishman 1965:55), och för att beskriva de språkval och de språkanvändningsmönster som förekommer i flerspråkiga gemenskaper

utvecklade Fishman *domänbegreppet*, vilket beskrivs nedan i avsnitt 2.4.2, eftersom han fann det otillräckligt att bara se till variablerna språkgemenskap, situation och ämne för att beskriva de språkval som individen gör, utan menade att valen också måste sättas i relation till de sociala sammanhang där de förekommer (Fishman 1965).

2.4.2. Domän och diglossi

Fishmans *domänteori* tar avstamp i Fergusons (1959) *diglossibegrepp*, som kortfattat innebär att varieteter av ett språk samexisterar inom ett land, en nation eller region, och att det mellan dem finns en funktionell skillnad i form av en hög (H) respektive låg (L) varietet. H-varietetet förekommer i mer formella sammanhang, t.ex. arbete och skola, och L-varietetet förekommer i mer informella sammanhang, t.ex. familjen. Förhållandet mellan schweizertyska och högtyska i den tysktalande delen av Schweiz utgjorde ett av Fergusons exempel på diglossi.

I domänteorin utgår sedan Fishman (1972) från de nio *domäner* Schmidt-Rohr ursprungligen föreslog, och sammanfattar dem i de fem domänerna familj, vänskap, religion, utbildning och arbete, vilka definierades utifrån plats, roll-relation (role-relationship) och ämne (Spolsky 1998). Kriteriet roll-relation avser inte bara att spegla den relation språkbrukarna har i sitt förhållande, utan också vilken roll de intar, t.ex. mor-son, försäljare-kund, lärare-elev. Implicit i roll-relationerna finns både de rättigheter och de skyldigheter som tillskrivs deltagarna i ett visst sociokulturellt system (Fishman 1972:37).

Domäner kan ses som "typer av samtalssituationer" (Hyltenstam & Stroud 1991:47), eftersom roll-relationerna, platsen och de ämnen som behandlas gör att språkbruket till en viss del kan förutsättas, t.ex. i skoldomänen finns det elever och lärare som befinner sig i en skola och vars interaktion utgår från ett läromedel, eller att familjemedlemmar i hemdomänen diskuterar hur hushållsarbetet ska fördelas under den kommande veckan. De olika domänerna är "commonly associated with a particular variety or language" (Fishman 1972:44), och underförstått är att individen språkligt betar sig på olika sätt i olika domäner. Vanligt är att domänerna refereras till som intima eller informella och officiella eller formella, där minoritetsspråket används i de mer informella domänerna som familj och umgänge med vänner, och majoritetsspråket används i de mer formella och officiella domänerna som arbete och skola (Hyltenstam & Stroud 1991:47).

Domäner används också för att ge en bild av dominansförhållandet mellan språken i en flerspråkig individs liv (Fishman 1972, Hyltenstam & Stroud 1981, Spolsky 1998), och hur detta förhållande påverkar språkvalen. I en flerspråkig

kontext tillskrivs ofta ett språk som varande dominant i en domän. Fishman jämför uttrycket '*dominant language*' med det mest använda språket (García et al. 2006:12).

I sin undersökning om engelskans roll i flerspråkiga ungdomars liv i England finner Rampton (1992) att de mest frekvent förekommande arenorna för ungdomarnas liv härrör till de tre domänerna skola, umgänge med vänner samt vuxengemenskap som är uppdelad på dels i och dels utanför hemmet. I skolan är normen engelska som '*native language*', medan engelskan i vuxengemenskapen ses som eftersträvsvärd men inte nödvändig. Umgänget med vänner är den mest flerspråkiga domänen, där ungdomarna använder engelskan tillsammans med andra språk för att friställa sig från de språkliga normerna i övriga domäner.

Likaså finner Bellander (2010) i sin undersökning av ungdomars språk- och medieanvändning att domänerna hem, skola och fritid viktiga för ungdomarna. Domänerna utgör de arenor där ungdomarna huvudsakligen vistas, och på vilka händelser och verksamheter utspelas. Dock menar Bellander att enkom domänerna är otillräckliga för att beskriva hur ungdomarna påverkas i sin vardag, utan hon identifierar också de sociala praktikerna undervisning, uppfostran och umgänge som viktiga instanser i deras språkbruk. Bellander menar att de tre praktikerna är närvarande i varje domän, om än med ett fokus som skiftar beroende på domän.

2.4.3. Språkbyte

Med flerspråkighet följer oftast närvaron av *språkbyte* och *språkbevarande*. Förekomsten av språkbyte och språkbevarande faller ytterst tillbaka på att det i en språkkontaktsituation föreligger skillnader i maktförhållandet mellan språken och språkgemenskaperna (Hyltenstam & Stroud 1996:568). Maktförhållandet återfinns ofta i relationen mellan *majoritets-* och *minoritetsspråk*.

”Det finns två betydelseaspekter i begreppet minoritetsspråk. Ett minoritetsspråk kan dels vara ett språk som talas av ett mindretal, dels ett språk som har en i större eller mindre grad underordnad ställning i ett samhälle” (Hyltenstam 1999:25). Minoritetsspråk kan ha en officiell status i ett land, vilka för Sveriges del utgörs av finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Med den officiella statusen följer ofta lagliga rättigheter. För svenska förhållanden se t.ex. Hyltenstam & Milani 2013 och Språklagen 2009:§8. Minoritetsspråk behöver inte vara relaterade till ett specifikt land, utan kan också vara minoritetsspråk i andra språkliga sammanhang. För licentiatavhandlingens informanter utgör svenskan och engelskan minoritetsspråk.

Det klassiska mönstret för ett språkbyte är att “a community which was once monolingual becomes transitionally bilingual as a stage on the way to the eventual extinction of its original language” (Romaine 1995:39), vilket Haugens (1953) ofta refererade modell illustrerar. Modellen bygger på fem olika faser som spänner över flera generationer där en språkgemenskap går från enspråkighet i minoritetsspråket i första fasen till enspråkighet i majoritetsspråket i den femte fasen (Haugen 1953:370-371). Det är inte ovanligt att en språkkontaktsituation framställs som ett instabilt tillstånd, vilket stabiliseras antingen genom språkbyte eller språkbevarande, där, vanligtvis, de språkgemenskaper som intar en minoritet orienterar sig mot majoritetsgruppens språk. Genom den rörlighet som följer med den ökande globaliseringen blir allt fler samhällen flerspråkiga och språkkontaktsituationen torde därigenom kunna ses som ett stabilt tillstånd. Flerspråkighet på samhälls- liksom individnivå behöver inte betyda att ett av språken kommer att gå helt förlorat. Sett ur ett individperspektiv är det fullt möjligt att individen kan leva i sin flerspråkighet, men att ett av språken, och vanligtvis majoritetsspråket över tid blir det starkaste (Romaine 1995:40). En individs flerspråkighet kan också ändra skepnad över tid, och det är därför inte givet att samma språk förblir det starkaste livet igenom.

2.4.4. Språkbevarande

En mycket viktig faktor till att ett minoritetsspråk inte dör ut är att det talas i hemmet och på så sätt förs vidare mellan generationer (Grosjean 1982, Fasold 1984, Hoffman 1991, Romaine 1995, Fishman 1971). Förutom familjen utgör språklig status, institutionellt stöd och demografiska förhållanden tre viktiga faktorer för språkbevarande (Romaine 1995:39).

Minoriteter vars språk är officiellt språk i ett annat land har ett stöd i språkbevarandet, genom att deras språk är ett fullt utvecklat standardspråk; det finns ett etablerat skriftspråk och medier och litteratur är tillgängliga på detta språk (Hyltenstam och Stroud 1991:92).

Minoritetsgruppens uppfattning om språkets status är viktigt för språkbevarandet, och att minoritetsgruppen upplever sitt språk som ett majoritetsspråk, låt vara i ett annat land, påverkar gruppens språksyn. De tre aspekter på språksyn som Hyltenstam & Stroud (1991:95) tar upp är språket som symbolvärde, värderingar av det egna språket i relation till andra språk, samt uppfattningar om språkriktighet och språkliga normer. Språkets symbolvärde är kopplat till den vikt det ges i gruppens etniska tillhörighet. Smolicz (1980) menar att språket är ett av de fundamentala kärnvärdena (eng. 'core values') i den etniska gruppens identifikation. Skola, kyrka och språkvårdande och

-planerande organ utgör exempel på institutioner vars närvaro stödjer språkbevarandet (Hyltenstam & Stroud 1991). Vidare innefattar demografiska förhållanden faktorer som t.ex giftermålsmonster och nätverk.

Om båda makarna är minoritetsspråktalare tenderar gynnsamheten för språkbevarandet att öka (Boyd 1994, György-Ullholm 2010). Nameis (2012) studie av iranska familjer i Sverige visar dock på motsägande resultat. Trots att båda föräldrarna har persiska som förstaspråk, visar resultaten att svenska används i stor utsträckning i hemmet, och att användningen främst är sanktionerad av mödrarna.

Nätverk kan ses som relationer mellan olika individer. Det kan röra sig om mer intima nätverk, t.ex. på hushållsnivå, som mer ytliga nätverk, t.ex. på arbetsplatsen (Boyd 1994:72). György-Ullholms (2010) studie visar att deltagandet i etniska nätverk verkar språkbevarande. Sociala media och den mångfald av virtuella nätverk som finns idag torde också vara potentiellt språkbevarande.

Förbundet med nätverk är socialklasstillhörighet. Däremot uppvisar inte relationen mellan socialklass och språkbyte och -bevarande några entydiga samband (Fishman 1965; Boyd 1994). I sin studie av språkanvändning bland invandrarungdomar i Sverige finner Boyd (1994:28) att ”barn med arbetarklassbakgrund bevarade sina föräldrars språk bäst. Däremot bevarade ungdomar med övre medelklassbakgrund minoritetsspråket bättre än de från övre arbetarklass eller lägre medelklass”. Namei (2012) å andra sidan menar att en av orsakerna till att svenskan används i stor utsträckning i hemmet är att familjerna i hennes studie kommer från en övre medelklassbakgrund i Iran, och i strävan att återfå sin socioekonomiska ställning är språk och integration viktiga faktorer.

2.5. Heritage Language

”Broadly defined, heritage speakers are child and adult members of a linguistic minority who grew up exposed to their home language and the majority language” (Montrul 2010a:4). Det lingvistiska forskningsfältet *’Heritage Language’ (HL)* har fått en ökad spridning under 2000-talet. Det finns många definitioner av *HL-talare*, men den gemensamma nämnaren för de flesta av dem är att HL är relaterat till talarens kulturella arv och att det inte sammanfaller med majoritetsspråket i samhället eller landet (Aalberse & Muysken 2013). Mot bakgrunden av förekommande definitioner av HL föreslår Aalberse & Muysken (2013:3) följande definierande parametrar för begreppet: språket talas hemma, språket är inte majoritetsspråk i landet, språket har tillägnats i en naturlig miljö

under barndomen, språket har ett kulturellt värde för språkanvändaren, språket har en lång historia i världsländet, språket används i en språkgemenskap, samt att språket används mellan människor som delar en gemensam historia.

Termen HL har kommit att skilja sig åt något beroende på kontexten, t.ex. i Kanada används termen om alla andra förekommande språk än engelska, franska och ursprungsbefolkningens språk (eng. indigenous eller native languages) (Cummins & Danesi 1990). För Heritage Languages i USA föreslår Fishman en uppdelning i tre kategorier, ursprungsbefolkningens språk, kolonialspråken och övriga immigrantspråk (Van Deusen-Scholl 2003). TCK och barn till expats och transmigranter har inte inkluderats i HL-forskningen, till vilket en av förklaringarna, enligt Aalberse & Muysken (2013:2), är att HL i många studier ses som "a language of a wider community, a community that has existed in the host country for generations".

För vissa kan HL utgöras av ett språk som de inte förstår, men genom att tidigare generationer har talat det är deras känslomässiga anknytning till språket stark och de upplever en, reell eller hypotetisk, motivation att lära sig det. Inom HL-forskningen är det allmänt vedertaget att skilja HL-talare i de två grupperna 'heritage learners' och 'learners with a heritage motivation' (Aalberse & Muysken 2013; Weiyun He 2010).

För den grupp HL-talare som använder språket kan kompetensen i språket kraftigt skilja sig åt, från en receptiv förståelse av muntligt tal till avancerade läs- och skrivfärdigheter, även om många HL-talare inte erövrar en akademisk litteracitet (Montrul 2010b). HL-talarnas kompetens i språket påverkas av sociolingvistiska faktorer som t.ex. startålder, förhållandet mellan input och output, föräldrarnas L1, föräldrarnas språkpolicy och språkliga strategier, domäner för språkanvändning, migrationsmönster och nätverkstillhörighet, skolgång och litteracitet (Aalberse & Muysken 2013:4).

För informanterna i licentiatavhandlingen kan svenskan ses som ett HL. Även om deras språkliga bakgrund skiljer sig åt (se kapitel 4) överensstämmer de flesta definitionskriterierna för en HL-talare med informanterna. Genom att de deltar i någon form av undervisning i svenska har de också kontakt med den svenska språkgemenskapen i bostadslandet, låt vara att kontakten skiljer sig åt både i omfång och i intensitet. Inte bara HL-talarnas kompetens i språket påverkas av olika sociolingvistiska faktorer, utan resultaten i licentiatavhandlingens undersökning belyser att faktorerna också inverkar på den upplevda språkanvändningen liksom språkliga preferenser och attityder.

3. Metod

Licentiatavhandlingen utgår från data insamlade genom en enkät (se 3.2). De två första av de totalt tre studierna baserar sig på en sociolingvistisk kartläggning. Alltsedan framväxten av sociolingvistik på 1950-talet har enkäten använts som forskningsmetod för att kartlägga olika gruppers språkanvändning (Bell 2014). Inom språkbytes- och språkbevarandeforskningen utgör till exempel kvantitativt orienterade kartläggningar det ena av de två dominerande metodspåren. (Hyltenstam & Stroud 1996). Licentiatavhandlingens två första studier syftar till att kartlägga informanternas flerspråkighet och språkanvändning samt att undersöka den roll svenskan intar som ett förstaspråk respektive Heritage Language i informanternas flerspråkighet och språkanvändning. Den första studien redovisas i artikeln *Flerspråkiga perspektiv på modersmålsbegreppet. Svenskans roll i flerspråkiga utlandsboende ungdomars liv* (se 5.1). Den andra studien redovisas i artikeln *Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europe* (se 5.2).

I den tredje studien har metoden *språklig profilering* (Fraurud & Boyd 2006) använts (se 3.3). Den språkliga profileringen utgår från kartläggningen av materialet och syftar till att undersöka hur de olika variabelernas inbördes relation realiserar hos den enskilda individen. Således ges en möjlighet att undersöka tendenser i gruppen som helhet liksom variabelernas spridning på individnivå. I den tredje studien har också den språkliga profileringen använts för att undersöka förekomsten av svensksspråkiga profiler i informantgruppen. Den tredje studien redovisas i artikeln *”Det var svårt att välja eftersom jag har två språk. Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa”*.

Metoden har utvecklats av Fraurud och Boyd (2006:62) för att möta behovet av en metod som gör det möjligt att undersöka den diversitet och heterogenitet som finns på individnivå i flerspråkiga grupper. Det är inte ovanligt att begreppet infödd talare (se 2.2.2) används inom forskningen i studier där gruppjämförelser görs och deltagarna kategoriseras antingen som infödd eller icke-infödd talare (Ballmer 1981). Ett av syftena med metoden språklig profilering är också att ifrågasätta den dikotomi som polariseringen av begreppen infödd talare och icke-infödd talare innebär (Fraurud & Boyd 2006).

When working with a fairly large and diverse informant group in a multilingual setting, such as the one in our study, we suggest that the only defensible way of proceeding is to treat the informant group initially as a single group, defined by whatever geographical, age or other criteria that have been used to delineate the object of study. Rather than dividing the group into two or three a priori categories based on one or two background variables, we have found it rewarding to learn more about our informant group by carrying out a linguistic profile analysis using combinations of a larger number of variables. (Fraurud & Boyd 2006:66)

Resultaten från Frauruds och Boyds studie visar att om man vid karakteriseringen av infödd talare och icke-infödd talare bara använder en variabel, t.ex. startålder, får man två till synes homogena grupper där deltagarna i den ena kategoriseras som infödda talare, och deltagarna i den andra som icke-infödda talare. Används däremot flera variabler (jfr. Block 2003) visar studien att deltagarna med svårighet låter sig indelas i de två grupperna. I stället bildas en stor heterogen grupp emellan de två dikotomiska grupperna, i vilken majoriteten av ungdomarna uppvisar variabler som tillhör både infödda och icke-infödda talare.

I likhet med Fraurud och Boyd använder jag metoden för att undersöka diversiteten i informantgruppen. Till skillnad från Fraurud och Boyd har jag inte primärt valt att diskutera huruvida informanterna kan definieras som infödda eller icke-infödda talare av svenska, då syftet med studien är att undersöka hur deras språkanvändning och språkval är relaterade till exempelvis ämne, domän och samtalspartner. Jag har följaktligen valt att använda metoden i studie tre för att beskriva komplexiteten och diversiteten i informantgruppens aktuella språkanvändning, liksom deras upplevelse av och attityd till sin flerspråkighet, dvs. som dessa tedde sig vid den tidpunkt i deras liv då de besvarade enkäten.

3.1. Urval och informanter

Licentiatavhandlingens material består av enkätsvar från 126 informanter, fördelade på 75 kvinnor och 51 män, i åldrarna 15-19 år. De har svenska som sitt enda eller ett av sina L1. Informanterna går i gymnasiet, och deltar i någon form av undervisning i svenska. De bor på 13 orter i sju olika länder belägna i centrala eller södra Europa. Samtliga länder har en lång tradition inom undervisningen i svenska i utlandet och är väl representerade inom de skolformer som förekommer i undersökningen.

Samtliga informanter går på gymnasiet. 15 går på svenska utlandsskolor, 49 på europaskolor, 23 på internationella skolor och slutligen går 39 på lokala skolor. De informanter som går i lokala skolor deltar i kompletterande undervisning i svenska.

Den första svenska utlandskolan startade i Paris 1878 (Gy 2013). Idag omfattar den svenska utlandsskoleverksamheten cirka 1200 elever på 30 skolor i 18 länder (SUF 2013). I de sex skolor, i fem olika länder, som har undervisning på gymnasienivå utgör utbytesstudenterna en majoritet. Undervisningsspråket är svenska och leder till en svensk gymnasieexamen. Europaskolorna grundades 1957 i syfte att erbjuda de EU-anställdas barn möjligheten till en sammanhållen skolgång. Idag går cirka 2500 elever på 14 skolor i 7 länder (Eursc 2013).

Engelska, franska, spanska och tyska erbjuds som undervisningsspråk. Svenska finns som undervisningsspråk, tillsammans med ett av de officiella undervisningsspråken, på vissa av skolorna. Utbildningen leder till en European Baccalaureate (Euresc 2013).

IB-programmet tillkom i Genève 1964 och har idag cirka 1065000 elever på 3493 skolor i 144 länder (IBO 2013). IB-programmet är ett vanligt förekommande utbildningsprogram på internationella skolor, och engelskan dominerar som undervisningsspråk. Svenskan finns som ett valbart språkämne inom IB. Den kompletterande undervisningen i svenska är en statsunderstödd form av modersmålsundervisning för svensktalande barn- och ungdomar i utlandet. Undervisningen följer en svensk kursplan, och bidrag utgår för de elever som har minst en förälder med svenskt medborgarskap och där svenskan är ett levande språk i familjen. Undervisningen omfattar i snitt två timmar per vecka och sker oftast utanför ordinarie skoltid. Den kompletterande undervisningen omfattar idag ungefär 3600 elever på 151 orter i 47 länder (SUF 2013). Vid några internationella och nationella skolor i Europa finns svenska sektioner där eleverna också läser samhällsvetenskapliga ämnen på svenska och därigenom har ett större antal undervisningstimmar i svenska (Skolverket 2014). De olika skolformerna beskrivs utförligare i artiklarna *Swedish as Heritage Language among Transmigrants Children in Europe* och *”Det var svårt att välja eftersom jag har två språk”*. Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa. Fördelningen av informanter på olika skolformer diskuteras i avsnitt 3.5.

Majoriteten av informanterna i licentiatavhandlingen har således antingen svenska, engelska eller ett lokalt majoritetsspråk som det huvudsakliga undervisningsspråket. Några av informanterna har en kombination av svenska och engelska som undervisningsspråk. Informanterna deltar i någon form av svenskundervisning. Beroende på undervisningsform har de antingen svenska som ett undervisningsspråk, eller som ett ämne inom ramen för sin gymnasieutbildning eller deltar i den kompletterande undervisningen i svenska utanför ordinarie skoltid.

Ursprungliga kriterier för urvalet var att ungdomarna skulle delta i svensk undervisning, vara fast bosatta utomlands i Europa, gå på gymnasiet, samt ha svenska som ett L1. För att undvika situationen där ett nationellt majoritetsspråk är undervisningsspråk på en internationell skola (se 2.1.2) valdes de engelsktalande länderna bort från urvalet. Likaså valdes Finland bort för att svenskan är ett officiellt minoritetsspråk där, och således har en annan förutsättning av att mer frekvent förekomma i samhället än i andra europeiska länder.

Urvalet är ett icke-slumpmässigt urval i form av ett bekvämlighetsurval (Trost 2001:30). Dock utgör urvalet en relativt substantiell del av populationen, då uppskattningsvis 6000 barn och ungdomar (SUF 2013) deltar i svenskundervisning utomlands, och bland dessa utgör de äldre barnen en minoritet. Urvalet skedde genom att jag först kontaktade de lärare som jag känner sedan tidigare genom det nätverk för lärare i kompletterande svensk undervisning som jag var delaktig i. Några av dem har sedan i sin tur förmedlat kontakter till andra lärare. I några fall har också kontakter med lärare förmedlats genom Riksföreningen Sverigekontakt som är en intresseorganisation för svensk undervisning i utlandet.

För majoriteten av informanterna är svenska ett L1. 51 av dem har föräldrar som båda har svenska som L1. Två av dessa föräldrapar är finlandssvenskar. 63 har föräldrar där den ena har svenska som L1 och den andra har ett annat språk. Fyra av dessa föräldrar är finlandssvenskar. Slutligen har 12 informanter föräldrar som har andra språk än svenska som L1. Undantaget en informant är dessa informanter antingen födda eller har tillbringat en del av sin uppväxt i Sverige. Majoriteten av dem har gått i svensk skola i Sverige. När de sedan flyttat från Sverige har de fortsatt med svenskan, antingen som undervisningsspråk eller enskilt ämne. Mot bakgrunden av att dessa 12 informanter inte har föräldrar för vilka svenska är ett L1, utgör inte svenskan enligt gängse definition (se avsnitt 2.2.1 och 2.2.2) ett L1 för dem. Dock anger majoriteten av dessa informanter svenska som ett av sina L1 (se 6.4), samtliga är bosatta utomlands, går på gymnasiet samt deltar i någon form av svenskundervisning, dvs. de uppfyller utan diskussion tre av fyra urvalskriterier. De 12 informanterna kommer dels från sex av de sju länder som är representerade i licentiatavhandlingens undersökning, dels från undersökningens samtliga skolformer. Informanterna speglar gruppens heterogenitet samt globaliseringens påverkan på migration och språkliga mönster. Informanterna exemplifierar också svårigheten att definiera en flerspråkig grupp utifrån dikotomin infödd och icke-infödd talare.

3.2. Material och genomförande

Materialet till undersökningen har samlats in genom en enkät (se bilaga 1). Allt material har anonymiserats och kodats. Enkäten är utformad för att undersöka ungdomarnas flerspråkighet, och totalt består den av 105 frågor som berör deras språkanvändning och språkpreferens i privata och offentliga domäner. Frågorna är indelade i de 11 avsnitten skolbakgrund, skolspråk utanför Sverige, språkanvändning, språk i familjen, språk med vänner, digital språkanvändning

med vänner, kontakt med Sverige och svenska traditioner, svensk kultur och media, framtiden, bakgrundsfrågor.

Domänerna familj, umgänge med vänner samt skola har valts som ram för frågorna då dessa domäner ofta utgör en stomme i ungdomars liv och språkanvändning (se 2.4.2). Enkäten innehåller också frågor om språkanvändning vid virtuell kommunikation, t.ex. sms, mejl och sociala media, då den digitala kommunikations- och informationssfären inte bara har betydelse för möjligheten att upprätthålla kontakter världen över, utan också för åtkomligheten av information om kulturen i samhällen i vilka man inte lever sitt vardagsliv. Slutligen innehåller enkäten bakgrundsfrågor som relaterar till de kriterier som ofta används i definitioner av begreppet infödd talare, t.ex. startålder, språkfärdighet, kontext och identitet (se 2.2.2). Definitionskriterierna för infödd talare uppvisar också stora likheter med de lingvistiska och populära kriterier samt språkideologiskt färgade värden som tenderar att appliceras på definitionen av termen modersmål (se 2.2.1).

Enkäten består huvudsakligen av frågor med slutna svarsalternativ och tar ungefär 30 minuter att besvara. Innan den användes för undersökningen gjorde jag en liten pilotstudie, där de deltagande eleverna enskilt besvarade enkäten och deltog i en diskussion runt enkätens utformning. Den färdiga enkäten distribuerades sedan till informanterna i licentiatundersökningen i form av papperskopior och fylldes i för hand av dem. Jag åkte till sju olika orter och deltog själv i genomförandet, och till de resterande sex orterna skickades enkäterna till undervisande lärare som administrerade besvarandet. Samtliga lärare informerades per mejlkorrespondens inför genomförandet. Innan eleverna besvarade enkäten läste de missivbrevet och skrev på samtyckesblanketten (se 3.4). Under det att deltagarna besvarade enkäterna var antingen jag eller läraren närvarande för att svara på eventuella frågor som rörde själva utformningen av enkäten. Generellt ställdes ytterst få frågor. Dock frågade många av deltagarna om de fick ange två språk som svar på frågor där bara ett språk efterfrågades, vilket i sig bekräftar flerspråkigheten som deras språkliga tillhörighet. Slutligen finns det inget externt bortfall och det interna bortfallet är mycket litet. De tillfrågade informanterna har valt att delta i studien, och i det fall någon har varit frånvarande när enkäten genomfördes besvarades enkäten vid ett senare tillfälle. Informanterna har också besvarat enkäten genomgående. Bortfallet rör främst frågor där informanten inte kunnat svara, t.ex. på vilket språk de använder med sina syskon i de fall då de inte har några syskon.

3.3. Analys

Analysen har genomförts med deskriptiv statistik, företrädesvis frekvenser. Informanternas svar har kodats och förts in i SPSS, som också har använts för analysen.

Analysen gjordes, som tidigare nämnts, i två steg, där det första utgjordes av en kartläggning och det andra av en språklig profilering. I kartläggningen har olika enskilda variablers relation till informanternas språkanvändning och deras uppfattning om de olika språkens funktioner undersökts. Kartläggningen syftade till att få en bredare förståelse för informantgruppens språkanvändningsmönster, t.ex. vilka språk de använder när, hur ofta, om vad, med vem och i vilka domäner. I kartläggningen ingår också analysen av olika bakgrundsvariabler, främst relaterade till familj och utbildning (se avsnitt 4). Först genomförde jag en frekvensanalys i procentsatser av de olika svarsalternativen på frågorna. Därefter jämförde jag svaren på olika frågor med varandra, i syfte att finna samband mellan olika variabler.

Den språkliga profileringen (Fraurud & Boyd 2006) har använts som analysverktyg för att undersöka om det finns en spridning i informantgruppens språkanvändningsmönster. Den språkliga profileringen har utförts genom cross-tabuleringar av variabler i flera nivåer, dvs. i stället för att cross-tabulera två variabler har upp till sju variabler cross-tabulerats. Analysen har gett vid handen olika kombinationsmöjligheter av de språkliga variablerna på individnivå. En kombination kan vara unik för en individ, men en kombination kan också omfatta flera individer. Kombinationen utgör en språklig profil. De språkliga profilerna har sedan analyserats kvalitativt i kategorierna diversitet och homogenitet, där kategorin diversitet utgörs av de profiler där inte samma språk är angivet för samtliga de variabler som ingår i de respektive profileringarna. För resultatrapporteringen av den språkliga profileringen se främst avsnitt 6.2 samt *artikeln "Det var svårt att välja eftersom jag har två språk"*. Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa. En sammanfattning av artikeln finns under 5.3. Slutligen har analysen både vad gäller kartläggningen och den språkliga profileringen också syftat till att identifiera intressanta oberoende variabler för framtida analyser.

3.4. Etiska överväganden

Samtliga informanter hade vid besvarandet av enkäten fyllt 15 år. Eftersom ungdomarna är över 15 år kan de själva bestämma om de vill delta i forskningen eller inte, utan att vårdnadshavaren behöver ge sitt samtycke till deltagandet (Codex 2014a).

Vidare innehåller enkäten inga frågor som kan hänföras till som känsliga personuppgifter, t.ex. etniskt ursprung, religion och politisk tillhörighet (Codex 2014b). Samtliga informanter har före besvarande av enkäten fått ett missivbrev bestående av dels ett informationsbrev, dels en blankett om informerat samtycke. I missivbrevet har de informerats om vad undersökningen handlar om och varför jag vänder mig till dem. Vidare finns information om att deltagandet är frivilligt och anonymt, och att de närhelst de vill har rätt att avbryta deltagandet. Slutligen har de informerats om hur materialet kommer att förvaras, behandlas och redovisas. Således har hänsyn tagits till de forskningsetiska principerna om informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Codex 2014b). För att informanterna ska kunna vara anonyma men ändå ha möjlighet att avbryta sitt deltagande i efterhand har de på den underskrivna samtyckesblanketten fyllt i en kod, vilken sedan också har skrivits på enkäten.

3.5. Metodologiska överväganden

Den grupp ungdomar som licentiatavhandlingen behandlar har inte tidigare undersökts i någon större utsträckning, framför allt inte ur ett språkligt perspektiv, varvid jag har valt att initialt göra en kartläggning. Fördelen med att använda en enkät är att den lämpar sig bra för kartläggningar av större material, även om enkäten som metodverktyg medför nackdelen att den ger rapporterade resultat (Trost 2001, Bell 2014, Cohen et al 2011, Denscombe 2009). Valet av att använda en enkät som verktyg för datainsamlingen har gjort att jag har kunnat samla in ett omfattande material, som i sin tur har gjort det möjligt att undersöka informanternas uppfattning om sin språkanvändning och sina språk ur flera olika perspektiv. Dock ger enkäten vid handen resultat som är rapporterade, dvs. som speglar informanternas uppfattning av sitt språkbruk snarare än det faktiska bruket.

Som i de flesta undersökningsmetoder kan forskaren eller kontexten påverka svaren även i en enkät (Bryman 2002:140). I föreliggande undersökning kan det faktum att enkäten genomfördes i en svenskorienterad kontext med vuxna som står för en svenskhet möjligen ha påverkat ungdomarna till en mindre objektivt förhållande till det svenska språket. Dock visar resultaten tydligt att informanter dels från samma skolformer och dels vars föräldrars språkliga bakgrund överensstämmer, svarar likartat på enkätens frågor oavsett vilket av de sju länderna de bor i. Detta mönster synliggörs genom att materialet är relativt stort och brett.

Även om materialet är stort och brett finns det en snedfördelning i antal informanter i relation till de olika skolorna. Snedfördelningen beror främst på det faktiskt tillgängliga elevantalet i de olika skolformerna, men också beredvilligheten hos lärarna att upplåta tid för enkätbesvarandet. Mer utförligt kan orsakerna till snedfördelningen exemplifieras med att det i urvalet bara ingår bofasta elever. I de svenska utlandsskolorna är få av gymnasieeleverna fast bosatta på orten, utan majoriteten av eleverna på gymnasienivå utgörs av utbytesstudenter. Inom IB-undervisningen utanför Sverige är svenskan ett relativt litet ämne i de högre årskurserna med relativt få elever, och jämfört med de andra skolformerna har det varit svårare att komma i kontakt lärarna på IB. Även om de äldre eleverna i den kompletterande undervisningen i svenska tenderar att vara färre till antalet än de yngre, har de tillfrågade kompletteringslärarna mycket beredvilligt ställt sin tid till förfogande för enkätundersökningen. Europaskolorna, slutligen, är främst för barn till EU-anställda och finns på orter med anknytning till EU. Centraliseringen kan vara en förklaring till det relativt stora antalet svensktalande elever i dessa skolor.

Trots ett omfattande bakgrundsarbete finns det frågor i enkäten som kunde ha lagts till, andra som kunde ha omformulerats eller omplacerats och slutligen de som kunde ha tagits bort. Enkäten innehåller dock en svaghet som visade sig generera ett mycket intressant resultat. Svagheten består i att 31 av enkätens 38 frågor om språkanvändning, språkpreferens och språkattityd efterfrågar ett (1) språk i svaret (se Bilaga 1). Majoriteten av informanterna svarar inte med ett språk utan flera. 63% svarar vid upprepade tillfällen med flera språk och 25% svarar genomgående med flera språk. Bara 13 % svarar med ett språk, som för den skull inte givet är samma på alla frågor, t.ex. kan dessa informanter ange svenska som det föredragna språket på en fråga men spanska som det föredragna språket på nästa fråga. Vid besvarandet av enkäterna var också den mest frekvent förekommande frågan huruvida det var möjligt att använda två språk som svarsalternativ trots att bara ett språk efterfrågades (se avsnitt 3.2). Då enkäten var i pappersformat var det möjligt för informanterna att svara med två språk.

När jag konstruerade enkäten utgick jag från att det var möjligt att välja ett enda språk i olika situationer. Informanterna visar genom sina svar att det inte är självskrivet görligt att svara med ett enda språk. De gör inte bara olika saker på olika språk, utan även samma saker på olika språk. Mitt antagande kan sägas vila på ett enspråkigt perspektiv på flerspråkigheten, medan informanternas svar vilar på ett flerspråkigt perspektiv. Metodmissen mynnar således ut i ett resultat som stödjer antagandet att flerspråkigheten är den baslinje flertalet informanter opererar från.

Även de urvalskriterier som jag inledningsvis stipulerade antyder att mitt eget perspektiv troligen till en början var mer enspråkigt än jag själv uppfattade det som. Vad gäller urvalskriterierna har ett av dem omförhandlats som ett resultat av genomförandet av enkäten. Ursprungligen var ett av urvalskriterierna för informantgruppen att de skulle ha svenska som sitt enda L1. Då detta kriterium visade sig begränsa urvalet till den grad att det var svårt att få ett representativt antal informanter, omformulerades kriteriet till att informanterna skulle ha svenska som ett av sina L1. För en utförlig beskrivning av informantgruppen se avsnitten 3.1 och 6.4.

Urvalskriteriet att informanterna skulle delta i någon form av svenskundervisning förutsatte jag implicit skulle innebära att de genom sina föräldrars språkliga bakgrund hade svenska som ett L1 (se avsnitt 2.2.1). Detta antagande visade sig emellertid inte stämma överens med de rådande omständigheterna vid tidpunkten för datainsamlingen. Informantgruppen i sig lyfter fram den problematik som är förbunden med användningen av begreppet infödd talare som en måttstock och vattendelare i flerspråkighetsforskningen (se avsnitt 2.2.2). Om dessa 12 informanter hade sällats bort på grund av att svenska inte i strikt mening är deras L1, hade det faktum att immigration påverkar förstaspråket och grupptillhörighet inte synliggjorts. Informantgruppen kan sägas tillhöra gruppen utlandssvenskar (se avsnitt 6.3), och beskrivningen av den hade också tillrättalagts till att inte gälla svenska immigranter, om dessa informanter hade uteslutits ur materialet. Ur ett symboliskt perspektiv hade informanterna också språkligt sett frångåtts rättigheten till svenskan.

Att informanterna som grupp uppvisar en heterogen språklig bakgrund avspeglar således realiteten och inte ett undantag, vilket också kan sägas öka trovärdigheten av den diversitet som den språkliga profileringens resultat åskådliggör. Likaså kan trovärdigheten styrkas genom det relativt stora informantantalet, ett marginellt bortfall, samt att informanterna kommer från flera orter i flertalet länder och flera olika skolformer (jfr. Rosengren & Arvidson 2002; Denscombe 2009:184-90).

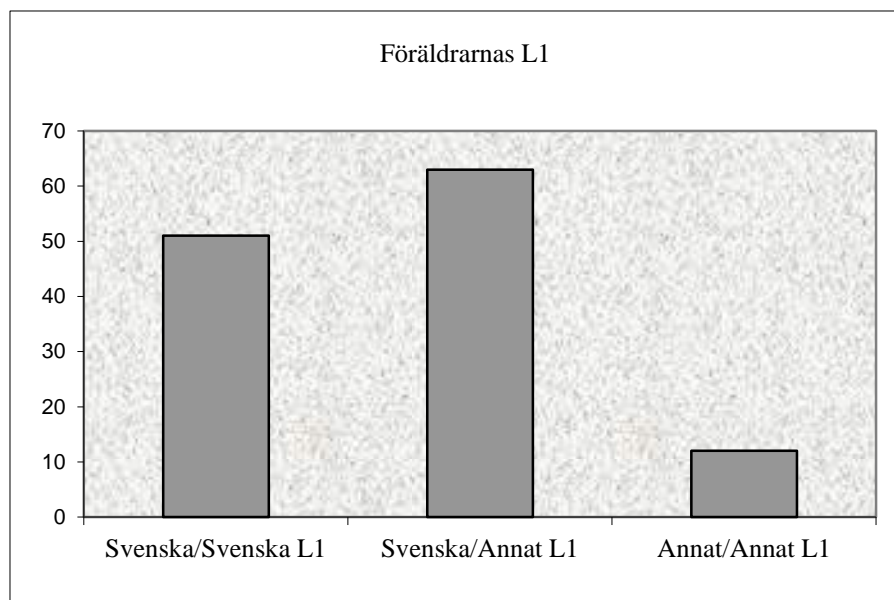
Förvisso kan det icke-slumpmässiga urvalet sägas påverka generaliserbarheten av resultaten till att inte äga giltighet för hela populationen (se t.ex. Cohen 2011). Å andra sidan täcker materialet en förhållandevis stor andel av populationen (se avsnitt 3.1), vilket tillsammans med undersökningens trovärdighet gör att resultaten torde kunna bidra med värdefull kunskap om flerspråkigheten hos ungdomar som lever i liknade miljöer och sammanhang som informanterna i licentiatavhandlingen.

4. Resultat

I avsnittet redovisas resultat från analysen av de bakgrundsvariabler i enkäten som är relevanta för licentiandundersökningen. Majoriteten av dessa resultat har inte redovisats i artiklarna, utan är ett fördjupande komplement till dem. Bakgrundsmaterialet bidrar främst till att svara på forskningsfrågorna ”I vad mån är det möjligt att utifrån ungdomarnas språkliga situation och bakgrund kategorisera dem i olika grupper relaterade till deras migration, t.ex. TCK, utlandssvenskar och elittvåspråkiga?” respektive ”Vilken roll intar svenskan i ungdomarnas flerspråkighet?”.

4.1. Föräldrarnas L1 och skolformer

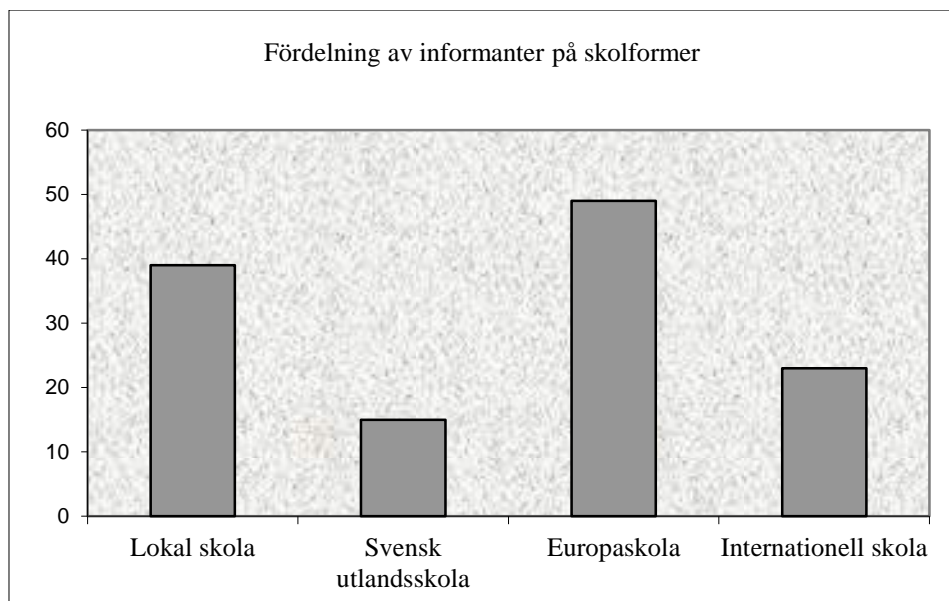
Som jag har beskrivit i avsnitt 3.1 har informanterna föräldrar med olika språklig bakgrund, och informanterna går i olika utbildningssystem. För att underlätta för läsaren att ta del av resultatkapitlet har jag valt att ånyo redovisa fördelningen av föräldrarnas L1 samt fördelningen på olika skolformer, eftersom dessa variabler förekommer upprepade gånger i jämförelse med andra variabler. För en utförlig beskrivning av informanternas föräldrars språkliga bakgrund samt de skolformer som förekommer i licentiandundersökningen se avsnitt 3.1 och 6.4 samt artiklarna.

FIGUR 4:1. *Fördelning av föräldrarnas L1*

51 (40%) informanter har föräldrar vilka båda har svenska som L1. 63 (50%) har föräldrar varav den ena har svenska som L1 och den andra ett annat språk som

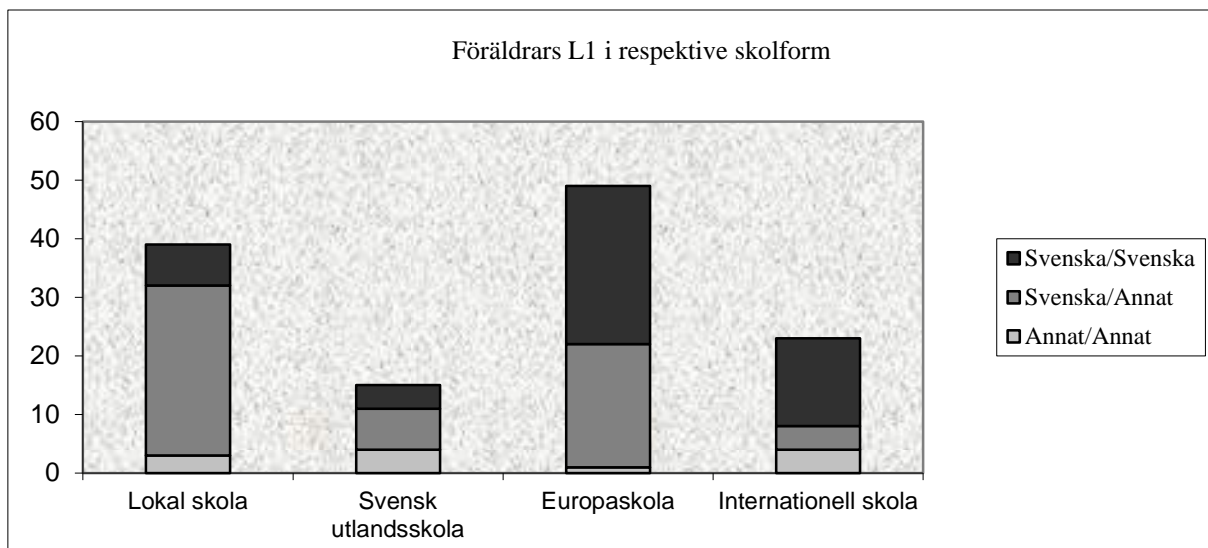
L1. 12 (10%) informanter har föräldrar vilka båda har ett annat språk som L1 än svenska. I de familjer där föräldrarnas kombination av L1 är svenska/annat, utgör oftast "annat" av det lokala majoritetsspråket. Däremot i de familjer där föräldrarnas kombination av L1 är annat/annat, utgörs oftast "annat" av andra språk än det lokala majoritetsspråket.

FIGUR 4:2. *Fördelning av informanter på skolformer*

39 (31%) informanter går i lokala nationella skolor. 15 (12%) informanter går i svenska utlandsskolor. 49 (39%) går i europaskolor. 23 (18%) går i internationella skolor. De olika skolformerna beskrivs i avsnitt 3.1 och den ojämna fördelningen av informanter över skolformerna diskuteras i avsnitt 3.5.

För att förstå hur informanterna distribueras över olika skolformer kan det vara av vikt att undersöka föräldrarnas språkbakgrund i relation till informanternas skolform.

FIGUR 4:3. Föräldrarnas L1 i relation till respektive skolform

För att tydliggöra den något ojämna distributionen visar Tabell 1 nedan den procentuella fördelningen av föräldrarnas L1 i respektive skolform.

TABELL 4:1. Procentuell fördelning på föräldrars L1 i respektive skolform

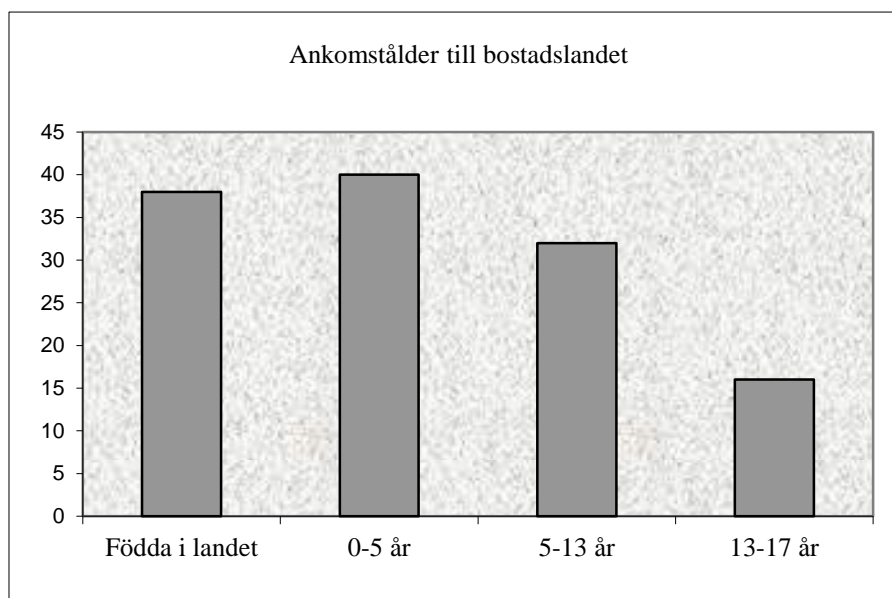
Skolform	L1 föräldrar svenska/svenska	L1 föräldrar svenska/annat	L1 föräldrar annat/annat
Lokala skolor	18%	74%	7%
Utlandssvenska skolor	27%	47%	27%
Europaskolor	55%	43%	2%
Internationella skolor	65%	17%	17%

Ett av urvalskriterierna är att informanterna deltar i någon form av undervisning i svenska (se. 3.1). Resultaten visar att 74% av de informanter som går på lokala skolor har föräldrar som har olika L1. Vidare har 65% av de informanter som går på internationella skolor föräldrar vilka båda har svenska som L1. Av de informanter vars båda föräldrar har ett annat L1 än svenska, går 67% på svenska respektive internationella skolor.

Resultaten visar också att majoriteten av de informanter som går i lokal respektive utlandssvensk skola kommer från familjer där en eller ingen förälder har svenska som L1. Däremot kommer majoriteten av de informanter som går i europaskola respektive internationell skola från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1.

4.2. Ankomstålder till bostadslandet i relation till skolform

För att få reda på om den tid som informanterna har tillbringat i landet har betydelse för skolformen undersökte jag ankomståldern till bostadslandet. Figur 4:4 visar fördelningen av informanternas ankomstålder till deras nuvarande bostadsland. Ankomståldern har delats in i fyra kategorier; födda i landet, 0-5 år, 5-13 år samt 13-17 år. Indelningarna baserar sig på att informanterna är infödda, har kommit före skolåldern, har kommit före tonåren respektive under tonåren. Åldersindelningarna är gjorda utifrån stadieövergångar i barnomsorg och skola, som har visats sig vara av betydelse för språkutvecklingen (se t.ex Viberg 1993).

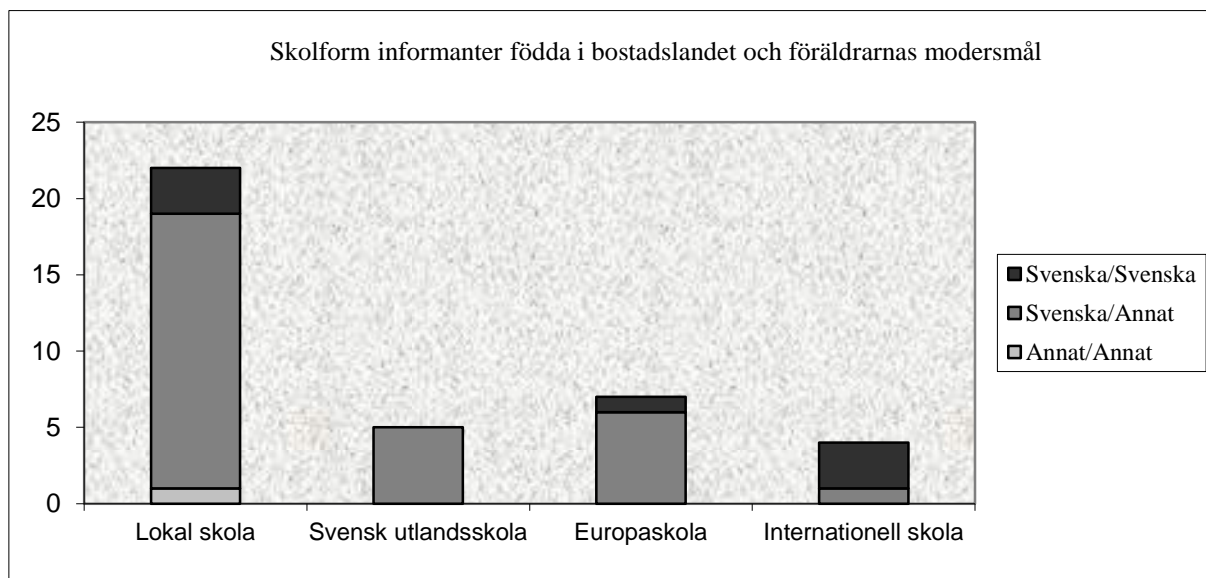

FIGUR 4:4. Informanternas ålder vid ankomsten till bostadslandet

38 (30%) informanter är födda i bostadslandet, och av dem kommer 31 (82%) från familjer där en förälder har svenska som L1 och en förälder har ett annat språk som L1. 40 (32%) informanter flyttade till bostadslandet mellan 0-5 år. 32 (25%) informanter flyttade till bostadslandet mellan 5-13 år. 16 (13%) informanter flyttade till bostadslandet mellan 13-17 år.

Resultaten visar att majoriteten av de informanter som är födda i bostadslandet kommer från familjer där föräldrarnas kombination av L1 är svenska/annat. I 24 av dessa 31 familjer utgörs det andra L1 av det lokala majoritetsspråket. Eftersom resultaten redovisade i Figur 4:3 visar att majoriteten av de informanter som går i lokala skolor kommer från familjer där föräldrarnas kombination av L1 är svenska/annat kan man förvänta sig att detta förhållande även gäller informanter födda i bostadslandet. Figur 4:5 nedan

beskriver de informanter som är födda i bostadslandet och hur de fördelar sig på skolform respektive föräldrars L1.

FIGUR 4:5. Informanter födda i bostadslandet, skolform och föräldrars L1

Av de 39 informanter som är födda i bostadslandet går 22 (58%) i lokal skola, 5 (13%) i svensk utlandsskola, 7 (18%) i europaskola och 4 (11%) i internationell skola. Resultaten visar att majoriteten av de informanter som är födda i bostadslandet och går i lokal skola har föräldrar där en har svenska som L1 och en har ett annat språk som L1, att ingen av informanterna som är födda i bostadslandet och går i svensk utlandsskola har föräldrar vilka båda har svenska som L1, och att majoriteten av de informanter som är födda i landet och går i internationell skola har föräldrar vilka båda har svenska som L1.

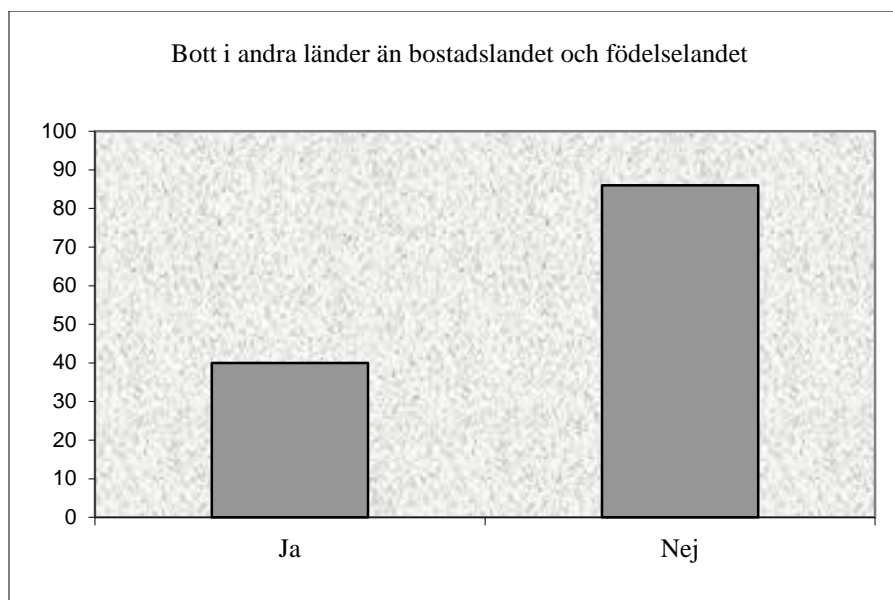
Övergripande visar resultaten som gäller vistelselängd i bostadslandet i relation till skolformen att av de informanter som är födda i bostadslandet går majoriteten i lokala skolor. För informanter som går i svenska utlandsskolor och europaskolor visar resultaten inget kluster vid något åldersintervall, utan skolorna är jämnt spridda över åldrarna. Däremot visar resultaten att 12 av de 23 (52%) informanter som går i internationella skolor började när de var 10 år eller äldre.

4.3. Flytt mellan olika länder

Som framgår av det teoretiska bakgrundsavsnittet om migration (se 2.1) är utmärkande drag för Third Culture Kids (TCK) att de lever mobila liv och är en del av det internationella samhället. Det är heller inte ovanligt att de går i

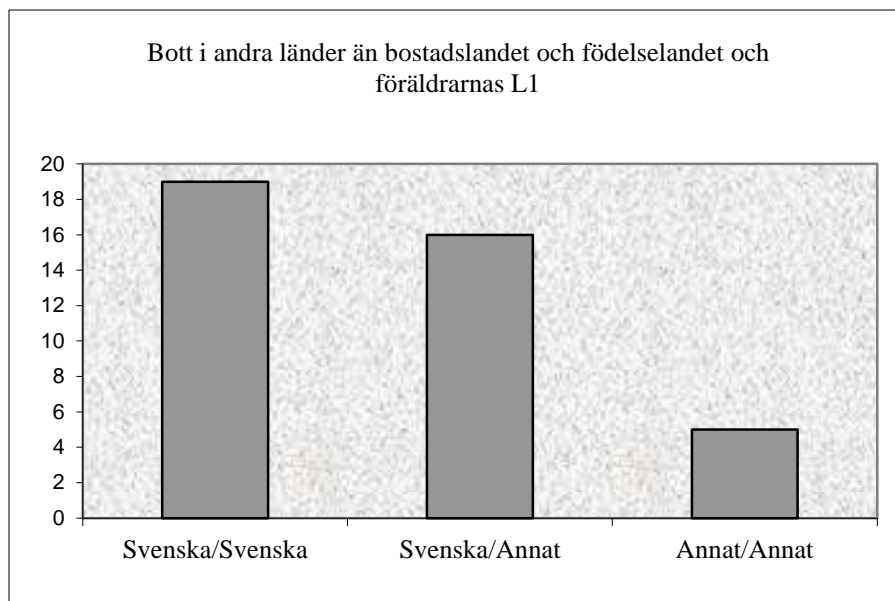
internationella skolor. TCK beskrivs mer utförligt i avsnitt 2.2.2. Eftersom internationella skolformer är representerade i licentiatavhandlingen framstod det också som relevant att undersöka mobiliteten inom informantgruppen.

Figur 4:6 visar antalet informanter som har bott i andra länder än bostadslandet och födelselandet.

FIGUR 4:6. Informanterna i relation till antal bostadsländer

Resultaten visar att 40 (32%) informanter har bott i flera länder än födelse- och bostadslandet. Av dessa informanter uppger 34 (85%) att de bott i ytterligare ett (1) land, och 6 (15%) att de bott i ytterligare två (2) länder. För att svara på frågan om det finns ett språkligt samband mellan antalet bostadsländer undersökte jag distributionen av föräldrarnas språkliga bakgrund, vilket Figur 4:7 illustrerar.

FIGUR 4.7. Antal bostadsländer i relation till föräldrarnas L1.

Resultaten visar att majoriteten av de informanter som har bott i fler länder än födelse- och bostadslandet kommer från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1. Av de 40 informanter som bott i andra länder än bostadslandet och födelselandet kommer 19 (48%) från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1, 16 (40%) från familjer där en förälder har svenska som L1 och en har ett annat språk som L1, och 5 (12%) från familjer där båda föräldrarna har andra språk än svenska som L1.

Eftersom grupperna med de tre förekommande kombinationerna av föräldrarnas L1 är olika stora, ville jag sätta de procentuella resultaten i relation till den antalsmässiga fördelningen, vilket Tabell 2 redogör för.

TABELL 4:2. Bott i andra länder än bostadslandet och födelselandet i relation till föräldrarnas L1

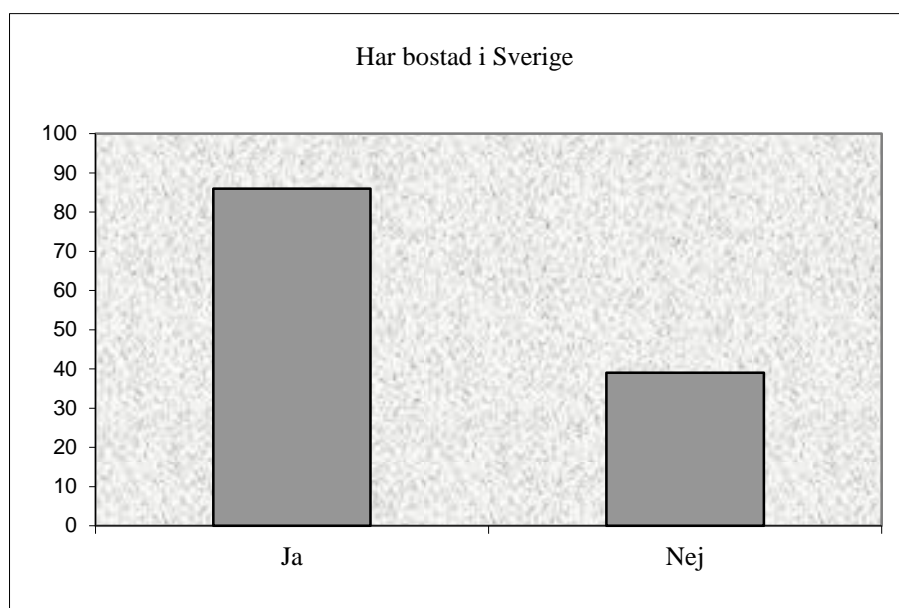
Föräldrarnas L1	Totalt antal i gruppen	Antal bott andra länder relaterat till gruppen	Procent bott i andra länder relaterat till gruppen
svenska/svenska	51	19	37%
svenska/annat	63	16	25%
annat/annat	12	5	42%

Resultaten antyder att procentuellt sett är de informanter som antingen kommer från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1, eller från familjer där båda föräldrarna har ett annat L1 än svenska är rörligare i sin migration än informanter från familjer där en förälder har svenska som L1 och en har ett annat språk som L1.

Övergripande visar resultaten som behandlar rörligheten i informantgruppen på tendensen att de informanter som kommer från de familjer där båda föräldrarna har svenska som L1 är mest rörliga i sin migration. De informanter som går på lokala skolor har i mindre utsträckning bott i andra länder än informanterna i de andra skolformerna. För fyra av de fem (80%) informanterna som kommer från familjer där båda föräldrarna har annat L1 än svenska utgör Sverige det land de har bott i förutom födelse- och bostadslandet. För tolv av de nitton (63%) informanterna som går på Europaskolor och som har bott i flera länder utgör ett land med EU-administration det ytterligare landet.

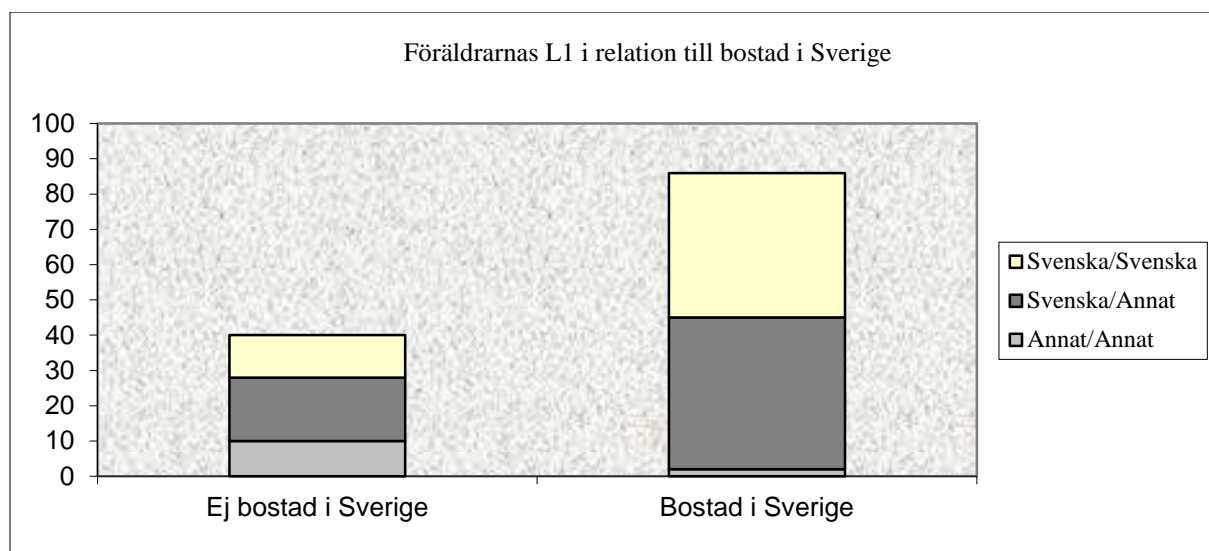
4.4. Bostad i Sverige

Kontakten med Sverige är en språkbevarande faktor. I artikeln *Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europa* (se 5.3) diskuteras betydelsen av familjedomänens förlängningar för underhållet av ett Heritage Language. Förlängningar av familjedomänen kan bestå av kontakten med släktingar, tillgången till en bostad eller besök och vistelser i landet där det aktuella språket är majoritetsspråk. I licentiatavhandlingens undersökning utgörs dessa länder av Sverige och Finland. För att undersöka om familjedomänens förlängning kan sägas vara en språkbevarande faktor i informanternas liv, undersöktes deras tillgång till bostad i Sverige samt deras besök och vistelser i Sverige. Förutom att resultaten diskuteras i ovan nämnda artikel behandlas de också i avsnitt 6.4.

FIGUR 4:8. *Bostad i Sverige*

Majoriteten av informanterna anger att deras familj har en bostad i Sverige; 86 (68%) informanter anger att deras familj har en bostad i Sverige. 39 (31%) anger att familjen inte har en bostad i Sverige. Bortfall 1 informant. För att förstå om föräldrarnas språkliga bakgrund har ett samband med om familjen har en bostad i Sverige undersöktes dessa två variabler.

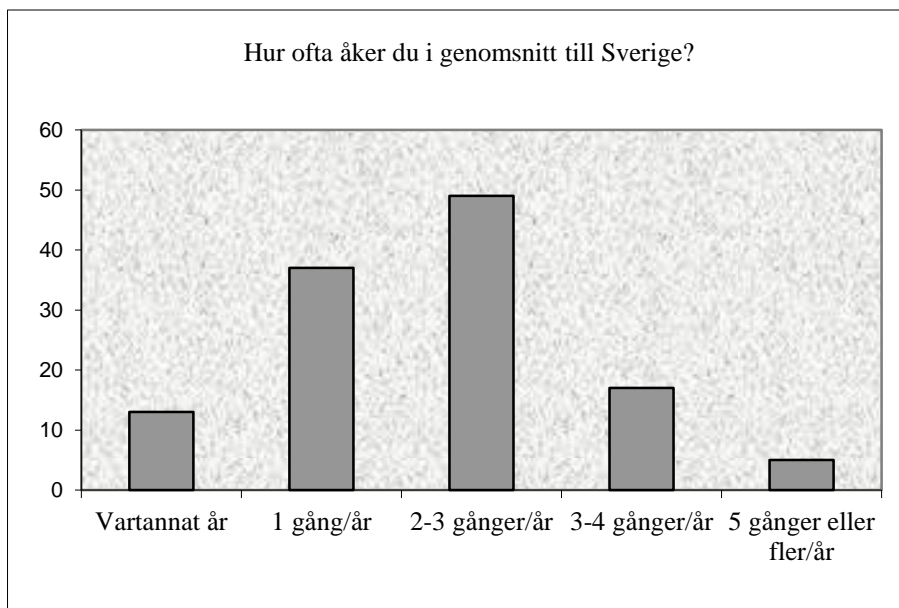

FIGUR 4:9. Föräldrarnas L1 i relation till bostad i Sverige

Av de 86 informanter som anger att familjen har ett sommarhus i Sverige kommer 41 från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1, 43 från familjer där en förälder har svenska som L1 och en har ett annat språk än svenska som L1, och 2 från familjer där båda föräldrarna har ett annat språk än svenska som L1. Noterbart är att resultaten visar att av de informanter som har bostad i Sverige kommer 98% från familjer där antingen båda eller en av föräldrarna har svenska som L1. Bara 2% kommer från familjer där båda föräldrarna har ett annat L1 än svenska.

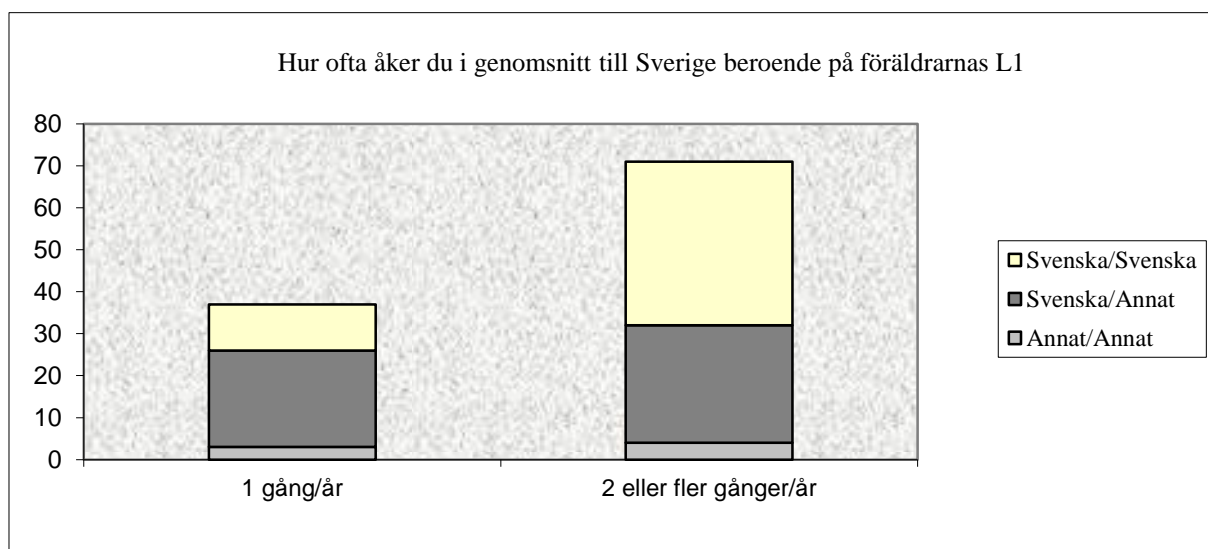
4.4.1. Besök i Sverige

Majoriteten av informanterna anger att de regelbundet besöker Sverige. 13 (10%) informanter anger att de besöker Sverige vartannat år, 37 (29%) anger att de besöker Sverige 1 gång per år, 49 (39%) anger 2-3 gånger per år, 17 (13%) anger 3-4 gånger per år och 5 (4%) anger att de besöker Sverige minst 5 gånger per år. Bortfall 5 informanter.

FIGUR 4:10. Besöksfrekvens till Sverige

Noterbara resultat är att 29% av informanterna anger att de åker till Sverige i snitt en gång per år och 39% att de åker 2-3 gånger per år. Resultaten visar att för de informanter som går i lokal skola är det vanligaste alternativet att åka 1 gång per år, och för informanterna i de övriga skolformerna är det vanligaste alternativet 2-3 gånger per år. Resultatet visar att det finns en viss relation mellan informanternas besöksfrekvens och föräldrarnas språkliga bakgrund, vilket Figur 4:11 illustrerar.

FIGUR 4:11. Besöksfrekvens Sverige i relation till föräldrarnas L1

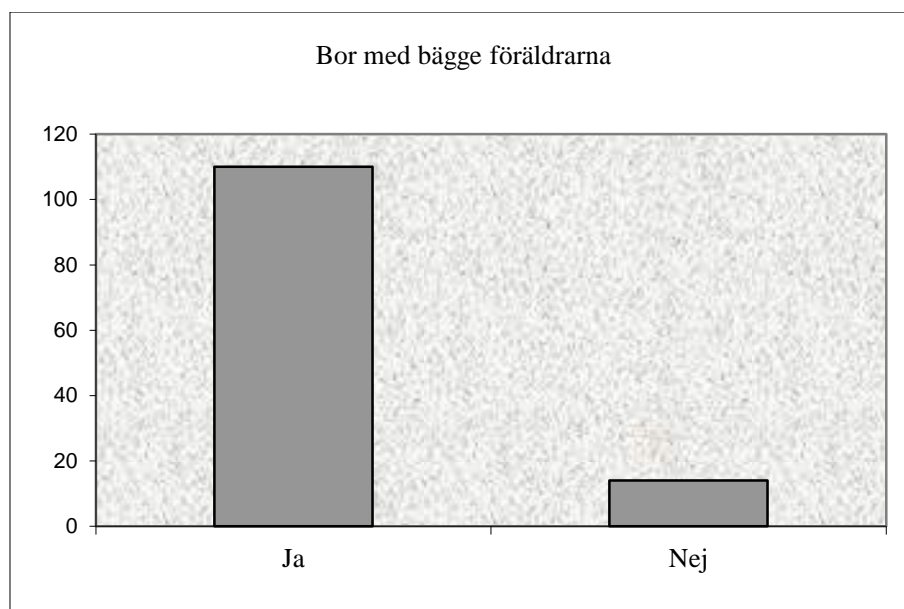
De informanter vars båda föräldrar har svenska som L1 åker oftare än de andra informanterna till Sverige. Bland de familjer där båda föräldrarna har svenska

som L1 åker 74% till Sverige minst två gånger per år. För de familjer där en förälder har svenska som L1 är motsvarande siffra 46% och för familjer där båda föräldrarna har ett annat L1 är motsvarande siffra 33%. Bortfallet är 5 informanter.

48% av informanterna stannar i genomsnitt 3 veckor eller längre i Sverige på sommaren. Denna längd på vistelsen är den vanligaste för samtliga skolformer. Dock kommer majoriteten (52%) av informanter från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1. Likaså kommer majoriteten (65%) av informanterna som har sommarjobbat i Sverige från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1. Majoriteten (56%) av de informanter som inte har sommarjobbat i Sverige anger att de skulle vilja göra det. Frågan har inget bortfall.

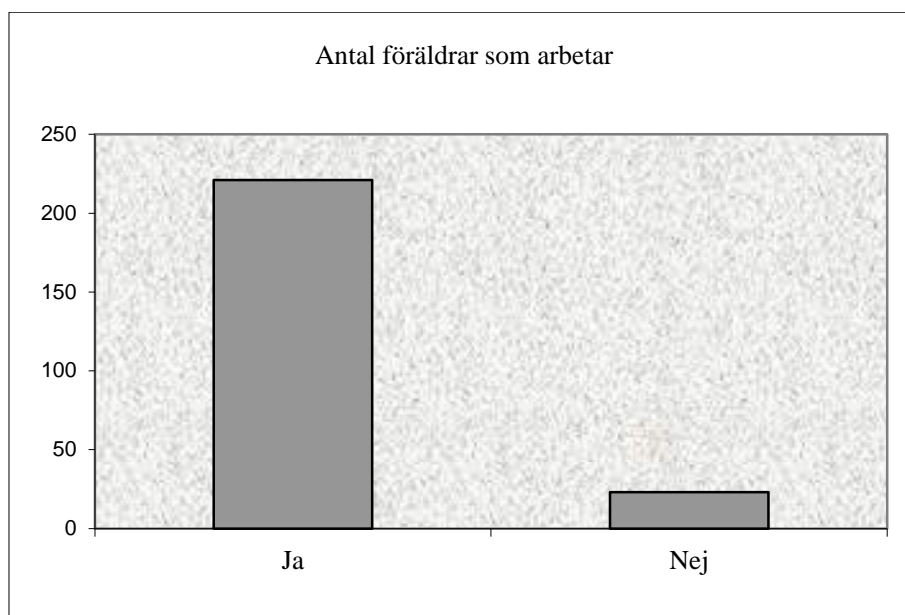
4.5. Socioekonomisk bakgrund

Det är inte ovanligt att flerspråkiga ungdomar som går i internationella skolor utomlands får epitetet elittvåspråkiga (se kapitel 1 och avsnitt 6.3). Ofta grundar sig kategoriseringen i antaganden om deras socioekonomiska bakgrund och samhällsklasstillhörighet. För att få en övergripande bild av ramen för informanternas socioekonomiska bakgrund vid tidpunkten för genomförande av enkätundersökningen, efterfrågade jag vilken förälder de bor med, om föräldrarna arbetar och om de är universitets- och högskoleutbildade.

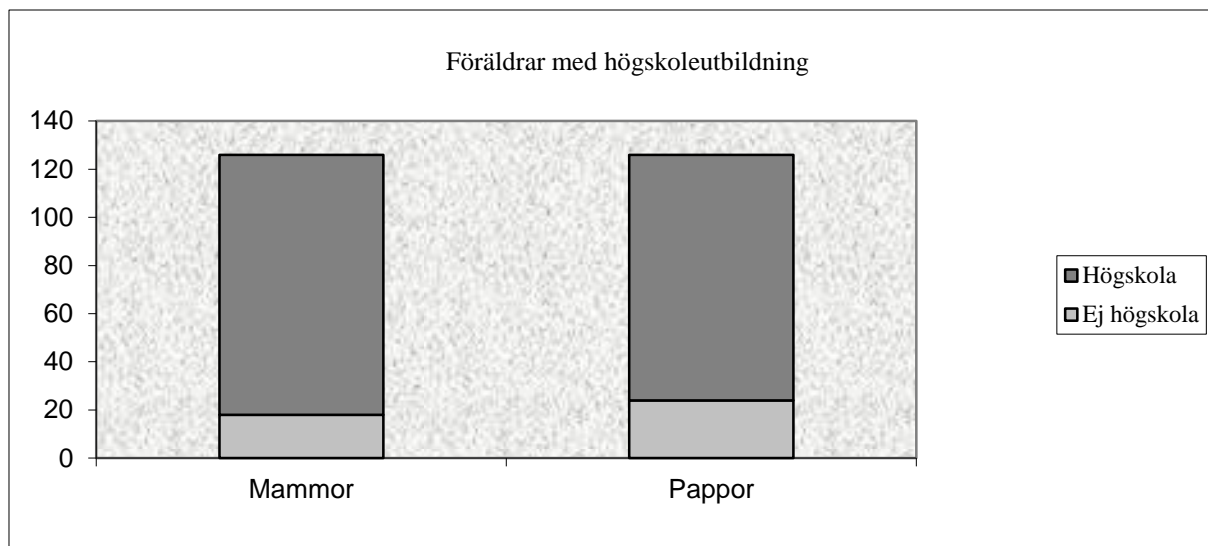
FIGUR 4:12. *Bor med båda föräldrarna*

En övervägande majoritet av informanterna bor med båda sina föräldrar. 110 (87%) informanter anger att de bor tillsammans med båda sina föräldrar. 14 informanter (11%) anger att de bor med en av föräldrarna. Bortfallet är 2 informanter. Likaså arbetar majoriteten av föräldrarna. När informanterna tillfrågades om föräldrarna arbetade, ställdes frågan om mamma respektive pappa. I materialet, och som följd i resultaten, förekommer 252 föräldrar, dvs. två per informant.

FIGUR 4:13. *Antal föräldrar som arbetar*

Resultaten visar att 219 (87%) föräldrar arbetar, och att 31 (12%) föräldrar inte arbetar. Bortfallet är två föräldrar. Av de föräldrar som inte arbetar utgörs 27 av mammor och 4 av pappor. Slutligen är det bara i en familj bland informanterna där vare sig mamman eller pappan arbetar. Frågan om föräldrarnas utbildningsnivå utgick också från respektive förälder.

FIGUR 4:14. Antal högskoleutbildade föräldrar

Även majoriteten av föräldrarna arbetar och är universitets- eller högskoleutbildade. Av de totalt 252 föräldrarna anger informanterna att 210 (83%) har universitets- eller högskoleutbildning. Dessa 210 föräldrar utgörs av 108 mammor och 102 pappor. Av den totala andelen mammor är 86% högskoleutbildade, och av den totala andelen pappor är 81% högskoleutbildade. Av de 40 föräldrar som inte är högskoleutbildade utgörs 22 av 11 föräldrapar. Bortfallet är 1 informant, dvs. 2 föräldrar.

4.6. Tre språkliga profiler

I artikeln *"Det var svårt att välja eftersom jag har två språk"* Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa redovisas olika aspekter av informanternas flerspråkighet relaterad till olika domäner (se 2.4.2) utifrån olika språkliga profiler. Profilerna i artikeln är resultat av den språkliga profilering som gjordes av informanternas språkanvändning, språkpreferenser och språkattityder. Syftet med den språkliga profileringen är att undersöka olika variablers spridning på individnivå i gruppen. Analysen har utförts genom cross-tabuleringar av variabler i olika nivåer. För en utförligare redogörelse av den språkliga profileringen som analysmetod se främst avsnitt 3.3, men även kapitel 3. I de fall då informanterna anger samma språk för de variabler som ingår i profileringen kan resultatet anges som, till exempel, en svensk eller engelsk profil. Tilläggsresultaten i detta avsnitt bidrar till att besvara forskningsfrågan om vilken roll svenskan intar i informanternas flerspråkighet (se 1.1) och diskuteras i avsnitt 6.4. I artikelns språkliga profileringar, som dessa resultat kompletterar, ingick inte variablerna mammas och pappas modersmål. Då

variablerna är av intresse för att undersöka vilken roll svenskan intar i informanternas flerspråkighet, ansåg jag det viktigt att komplettera analysen med dem.

4.6.1. Den första språkliga profilen, relaterad till attityder om litteracitet

Den första profilen syftar på den språkliga profilering som i artikeln gjordes utifrån informanternas rapporterade språkpreferenser för att läsa och skriva. För profileringen användes variablerna *språk bäst att läsa på – språk bäst att skriva på – starkaste språk – undervisningsspråk*. Profileringen visade att 29 (23%) informanter anger svenska för samtliga variabler. För att besvara forskningsfrågan om vilken roll svenskan intar i informanternas flerspråkighet har den aktuella profileringen kompletterats med variablerna *mammas L1 och pappas L1*.

Resultatet av den språkliga profileringen av variablerna *mammas L1 – pappas L1 – språk bäst att läsa på – språk bäst att skriva på – starkaste språk – undervisningsspråk* visar att 16 informanter anger svenska för samtliga variabler. Dessa 16 informanter vars båda föräldrar har svenska som L1 utgör 55% av de 29 informanter som har angett svenska i artikelns profilering. Dessa 16 informanter utgör 13% av det totala antalet informanter, och kan beskrivas som en svensk profil i kontexten.

4.6.2. Den andra språkliga profilen, relaterad till attityder om språkanvändning

Den andra profilen syftar på den språkliga profilering som i artikeln gjordes utifrån informanternas rapporterade språkattityder om starkaste språk och mest använda språk. För profileringen användes variablerna *undervisningsspråk – mest använda språk – starkaste språk*. Profileringen visade att 33 (26%) informanter anger svenska för samtliga variabler. Även i det här fallet kompletterades den aktuella profileringen utökats med variablerna *mammas L1 och pappas L1*.

Resultatet av den språkliga profileringen av variablerna *mammas L1 – pappas L1 – undervisningsspråk – mest använda språk – starkaste språk* visar att 19 informanter anger svenska för samtliga variabler. Dessa 19 informanter vars båda föräldrar har svenska som L1 utgör 58% av de 33 informanter som har angett svenska i artikelns profilering. Dessa 19 informanter utgör 15% av det totala antalet informanter, och kan beskrivas som en svensk profil i kontexten.

4.6.3. Den tredje språkliga profilen, relaterad till attityder om språkdominans

Den tredje profilen syftar på den språkliga profilering som i artikeln gjordes utifrån informanternas rapporterade språkattityder om dominerande språk i relation till olika aspekter av deras flerspråkighet. För profileringen användes variablerna *starkaste språk – mest använda språk – helst använda språk – språk informanterna identifierar sig med*. Profileringen visade att 20 (16%) informanter anger svenska för samtliga variabler. Även i det här fallet kompletterades den aktuella profileringen utökats med variablerna *mammas L1 och pappas L1*.

Resultatet av den språkliga profileringen av variablerna *mammas L1 – pappas L1 – starkaste språk – mest använda språk – helst använda språk – språk informanterna identifierar sig med* visar att 12 informanter anger svenska för samtliga variabler. Dessa 12 informanter vars båda föräldrar har svenska som L1 utgör 60% av de 20 informanter som har angett svenska i artikelns profilering. Dessa 12 informanter utgör 10% av det totala antalet informanter, och kan beskrivas som en svensk profil i kontexten. Sammanfattningsvis kan resultatet från de tre profileringarna utläsas som en svag indikation på att de informanter som har två föräldrar med svenska som L1 rapporterar en något starkare förankring i svenskan än övriga informanter. Dessa utgör dock en minoritet av samtliga informanter.

5. Artiklarna

I avsnittet sammanfattas de tre artiklarna som ingår i licentiatavhandlingen. Artiklarna har olika fokus, och kompletterar varandra i beskrivningen av informanternas flerspråkighet. De två första artiklarna (se 5.1 och 5.2) utgår från studier som omfattar en delmängd, 56 stycken, av informanterna. Orsaken till detta beror på att jag vid tidpunkten för de två konferenser som var incitament för artiklarna hade samlat in och kodat 56 enkäter besvarade av informanter i fyra olika länder, och analyserade således detta material. Den tredje artikeln (se 5.3) utgår från en studie som omfattar informantgruppen i sin helhet, dvs. 126 stycken. Samtliga tre artiklar behandlar informanternas rapporterade språkanvändning, då resultaten går tillbaka på vad informanterna beskriver i sina svar på enkäten, och inte vad de faktiskt gör.

Den första artikeln (se 5.1) har informanternas flerspråkighet i fokus, och beskriver även den roll svenskan som ett L1 har i deras flerspråkiga liv. Den andra artikeln (se 5.2) har svenskans roll som ett Heritage Language för informanterna i fokus, och beskriver olika aspekter av språkbyte och språkbevarande. Den tredje artikeln (se 5.3) har diversiteten i informanternas språkanvändning i fokus, och beskriver de heterogena och homogena dragen i deras språkanvändning.

De respektive artiklarna utgör inte avgränsade svar på var sin specifika forskningsfråga (se avsnitt 1.1), utan överlappar. Samtliga tre artiklar bidrar till att besvara den första forskningsfrågan. Den andra forskningsfrågan besvaras i huvudsak med artikel tre. Den tredje forskningsfrågan besvaras främst genom analyserna av informanternas språkliga och sociala bakgrund som redovisas i avsnitt 4, men i förhållande till resultaten i de tre artiklarna. Den fjärde forskningsfrågan besvaras till största grad av den andra artikeln men med stöd i de övriga två artiklarna.

5.1. Flerspråkiga perspektiv på modersmålsbegreppet. Svenskans roll i flerspråkiga utlandsboende ungdomars liv

Den första artikeln har informanternas flerspråkighet i fokus, och redogör för hur svenskan som ett L1 placerar sig i den. Artikeln beskriver översiktligt dels informanternas språkanvändning, det vill säga när, var, på vilket sätt, om vad och med vem de använder sina olika språk. Dels beskriver den informanternas uppfattning om sina språk, t.ex. vilket språk de använder oftast, helst och mest i olika domäner (se 2.4.2) men också generellt i sina liv. Eftersom artikeln behandlar informanternas flerspråkighet och språkanvändning, utifrån en

närvaro av svenskan som ett L1, har diskussionen av termer och begrepp relaterade till förstaspråket (se 2.2) och flerspråkigheten (se 2.3) fått en förhållandevis framträdande plats i artikeln.

Analyserna visar att informanterna lever flerspråkiga liv i det att de i vardagen kontinuerligt använder två eller tre språk. Resultaten visar också att språkanvändningen skiljer sig åt i de olika domänerna hemmet, umgänge med vänner och skola. I hemmet dominerar föräldrarnas L1, både den muntliga kommunikationen och den skrivna, i det verkliga livet genom t.ex. små meddelanden, och i det virtuella via t.ex. mejl och sms. Resultaten antyder att fäderna i högre grad än mödrarna tenderar att växla mellan olika språk med informanterna. Fortsättningsvis indikerar resultaten att informanterna i högre grad pratar flera språk och växlar mellan språk i kommunikationen med syskonen, än i kommunikationen med föräldrarna. Slutligen anger majoriteten av informanterna att de tror sig komma att prata flera språk, och däribland svenskan, med sina eventuella framtida barn, vilket kan tolkas som en, om än perifer, indikation på att de värnar både flerspråkigheten och svenskan i familjedomänen.

Vad gäller domänen umgänge med vänner rapporterar 90% av informanterna att de använder flera språk både i det verkliga livet i skolan och på fritiden och i det virtuella livet. Svenskan utgör ett av dessa språk. Majoriteten av informanterna anger att de i den elektroniska kommunikationen växlar språk efter personen de kommunicerar med, och inte efter ämne eller kommunikationsmedium. Dock finns det en svag tendens i resultaten som visar att informanterna föredrar att använda engelska på facebook. Slutligen visar resultaten att majoriteten av de informanter som utövar en sport på fritiden gör det på det lokala majoritetsspråket.

Enligt resultaten blir undervisningsspråket ett starkt språk i skoldomänen, Det blir starkt i skolrelaterade färdigheter som t.ex. att läsa och skriva, samt uttrycka en åsikt, men också i en lösare anknytning som att diskutera skola och skolämnen. För majoriteten av informanterna sammanfaller också undervisningsspråket med det språk de rapporterar som det de använder mest och anser vara sitt starkaste. Dock sammanfaller undervisningsspråket i lägre utsträckning med det språk som informanterna helst väljer om de kan samt det språk de identifierar sig med. Sammanfattningsvis antyder resultaten att undervisningsspråket över lag blir ett starkt språk i informanternas liv, och kan sägas spilla över på de andra domänerna genom att det finns med som ett av syskonens språk i kommunikationen sinsemellan, och ett språk i umgänget med vänner. För de informanter som har svenska som undervisningsspråk, kan svenskan antas bli ett starkt språk i deras liv.

5.2. Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europe

Den andra artikeln har svenskan som ett Heritage Language (se 2.5) för informanterna i fokus. Artikeln behandlar också för studien relevanta aspekter av språkbyte och språkbevarande (se 2.4.3 och 2.4.4). Mot bakgrunden av informanternas sammantagna språkanvändning, syftar artikeln till att beskriva den roll svenskan som Heritage Language intar i den, samt vilka sociolingvistiska faktorer som inverkar språkbevarande och i förlängningen bidrar till svenskans möjligheter att kvarstå som ett levande språk i informanternas liv.

Som resultaten i den första artikeln visar, skiljer sig informanternas språk-användning åt i domänerna hemmet, umgänge med vänner och skolan. I föreliggande artikel lyfts huvudsakligen de resultat fram som belyser svenskan. Resultaten, vilka främst redovisas i frekvenser som procentsatser, visar att föräldrarnas L1 dominerar i hemdomänen, i både muntlig och skriftlig kommunikation. Samtliga informanter rapporterar att de använder svenska i hemmet, tillsammans med sin mamma, pappa, eller syskon. 75% av mammorna har svenska som L1, och av dessa använder alla utom fyra svenska i kommunikationen med informanterna. 55% av papporna har svenska som L1, och majoriteten av dem använder svenska i kommunikationen med informanterna. Vidare rapporterar 76% av informanterna att de använder svenska tillsammans med sina syskon. Vad gäller familjedomänens förlängning rapporterar 71% av informanterna att de har regelbunden kontakt med sina släktingar, och av dessa uppger 65% att de använder svenska som enda kommunikationsspråk, och 28% att de använder svenska tillsammans med ett annat språk. Slutligen anger 71% av informanterna att familjen har en sommarbostad i Sverige.

Domänen umgänge med vänner framstår som den domän där informanternas flerspråkighet är som mest dynamisk. 89% av informanterna anger att de dagligen använder två eller flera språk tillsammans med vänner. Likaså rapporterar 89% att de använder svenska tillsammans med sina vänner.

I skoldomänen dominerar undervisningsspråket, både i allmänhet, och för specifika skolrelaterade färdigheter som t.ex. skriva och läsa. Undervisningsspråket sammanfaller för 80% av informanterna med det språk de anser att de bäst skriver på, och för 67% med det språk de läser bäst på. Därtill sammanfaller också undervisningsspråket med det språk 80% av informanterna rapporterar att de använder mest över huvud taget i sina liv. För en majoritet av informanterna sammanfaller också undervisningsspråket med det språk de rapporterar att de använder helst och det språk de identifierar sig med. Vad gäller svenskan visar

studien att oavsett undervisningsspråk rapporterar 36% av informanterna att svenskan är det språk de använder mest, 30% att svenskan är det språk de använder helst och 50% att svenskan är det språk de identifierar sig med. En klar majoritet av dessa informanter kommer från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1. Slutligen rapporterar 41% av informanterna att svenska är deras starkaste språk, och av de 16% som rapporterar två språk som sitt starkaste är svenskan ett av språken.

Studien visar att svenskan som en del av informanternas flerspråkighet intar en roll i samtliga tre domäner, vilket är en bevarandefaktor i sig då informanterna möter och använder svenskan i både privata och offentliga domäner tillsammans med både vuxna och jämnåriga. I analysen framträder familjedomänen som en stark faktor i bevarandet av svenskan. Påfallande många syskon använder svenskan som ett språk sinsemellan, och en överväldigande majoritet av de föräldrar som har svenska som L1 använder språket i kommunikationen med informanterna. Vidare utgör förlängningen av familjedomänen, med far- och morföräldrar samt även sommarboende i Sverige en bevarandefaktor. Resultaten visar att för de informanter vars båda föräldrar har svenska som L1, tenderar svenskan att få en roll som det dominerande språket på ett övergripande plan i deras liv. Resultaten indikerar slutligen att svenska som undervisningsspråk samt en skolgång i ett utbildningssystem vilket har en koppling till det internationella samhället utgör en språkbevarande faktor.

5.3. ”Det var svårt att välja eftersom jag har två språk”. Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa

En viktig utgångspunkt för den tredje artikeln är informanternas förmodade tillhörighet i grupperna utlandssvenskar och TCK (se avsnitt 2.1.1). Artikeln har diversiteten i informanternas språkanvändningsmönster i fokus. Syftet för studien vilken artikeln är baserad på är att undersöka hur homogen eller heterogen informantgruppen är i sin språkanvändning samt att undersöka vilken roll svenskan intar i deras flerspråkighet. För att undersöka förekomsten av en spridning i informanternas språkanvändningsmönster har analysmetoden språklig profilering använts. Metoden presenteras mer ingående i avsnitt 3.

Studien innefattar samtliga 126 informanter, och beskriver informanternas språkanvändning på gruppnivå samt individnivå. I likhet med de två tidigare studierna ligger domänerna hem, umgänge med vänner samt skola till grund för analysen. Övergripande uppvisar informantgruppen en homogenitet i språkanvändningsmönstren över olika domäner. I familjedomänen används föräldrarnas L1 i stor utsträckning, i skoldomänen dominerar undervisnings-

språket och i umgänget med vänner använder informanterna genomgående flera språk. I resultaten finns en svag indikation på att informanterna växlar språk efter den de kommunicerar med, snarare än efter ämne eller kommunikationsmedium.

Även om informanternas språkanvändning generellt sett förefaller enhetlig i de olika domänerna, så synliggör den språkliga profileringen dock en komplexitet och heterogenitet i informanternas språkanvändning. En lingvistisk profilering av olika variabler relevanta för språkanvändningen i hemdomänen visar att i majoriteten av familjerna pratar olika familjemedlemmar olika språk. Det är bara i en knapp fjärdedel av familjerna som alla familjemedlemmar pratar ett och samma språk. Med några få undantag utgörs detta språk av svenska i familjer där båda föräldrarna har svenska som L1.

Likaså i skoldomänen framträder en heterogenitet genom den språkliga profileringen. Resultaten visar att bara för en knapp majoritet av informanterna sammanfaller undervisningsspråket med det språk de rapporterar som sitt starkaste och det språk de rapporterar som starkast för vissa fundamentala akademiska färdigheter. Vidare åskådliggör resultaten en heterogenitet i informanternas attityder till sina språk, då språken rapporterade för det mest använda, vare sig sammanfaller med det helst använda, eller det starkaste, eller det de identifierar sig med. Sammanfattningsvis uppvisar informanterna som grupp en homogenitet i sina språkanvändningsmönster, men inom denna homogenitet ryms en diversitet i form av individuell variation.

I likhet med resultaten från de andra studierna, som redovisats i de två föregående artiklarna, visar även föreliggande studie att svenskan intar en levande roll i informanternas flerspråkighet. De möter svenskan i samtliga domäner, informella och intima liksom formella och officiella. Trots att informanterna uppvisar ett stort antal komplext sammansatta språkliga profiler och en diversitet i språkanvändningen finns homogena spår i deras flerspråkighet. Den språkliga profileringen antyder förekomsten av ett lokalt samt ett svenskt spår, där i ena fallet det lokala majoritetsspråket och i det andra fallet svenskan anges för samtliga variabler. Av de informanter som anger svenska har majoriteten föräldrar vilka båda har svenska som L1, och av de informanter som anger det lokala språket har föräldrarna olika L1.

6. Slutdiskussion

I föreliggande avsnitt sammanfattas och diskuteras de fyra forskningsfrågorna. Även om varje forskningsfråga avhandlas separat i ett eget underavsnitt, överlappar stundom diskussionen.

6.1. Hur kan elevgruppens flerspråkighet beskrivas utifrån deras rapporterade språkanvändning och uppfattning om språkens funktioner?

Samtliga informanter är flerspråkiga. 124 av de 126 informanterna anger att de dagligen använder flera språk. Deras flerspråkighet manifesterar sig också i att majoriteten av dem anger flera språk på frågorna om språkanvändning och språkpreferenser, trots att bara ett språk efterfrågas. Den bild som framträder är att informanterna inte kan välja bara ett språk, vilket i sin tur vittnar om den flerspråkiga baslinje de opererar från.

Resultaten visar att informanternas flerspråkighet är dynamisk (se avsnitt 2.3) i det att de använder sina språk i olika domäner, för skilda orsaker och för olika syften, samt tillsammans med olika människor (García 2009). Deras språkval påverkas således i stor utsträckning av de olika domäner som de deltar i. I övergripande ordalag visar kartläggningen att informanternas språkanvändningsmönster ser olika ut i domänerna hemmet, umgänge med vänner samt skolan. I hemdomänen domineras språkanvändningsmönstren av föräldrarnas L1, umgänget med vänner av en flerspråkighetspraktik och skoldomänen av undervisningsspråket.

I sin domänteori definierar Fishman (1972) domänerna utifrån platsen för interaktionen, ämnet och de roll-relationer deltagarna har. Se avsnitt 2.4.2 för en diskussion av domänteorin. Av licentiatavhandlingens undersökning framgår dels att hemmet som plats har en påverkan på språkvalet, då föräldrarnas L1 generellt sett är dominant språk där. Dels påverkar också roll-relationerna språkval och språkanvändningsmönster, t.ex. visar resultaten att mödrarna är aningen striktare med att använda sitt L1 i kommunikationen med informanterna än fäderna, och syskonens val av kommunikationsspråk sinsemellan överensstämmer inte i samtliga familjer med föräldrarnas val.

Även om informanternas språkanvändning (se avsnitt 2.4) påverkas av föräldrarnas L1 och deras språkliga val och användningsmönster, antyder resultaten samtidigt att informanternas språkanvändning inte helt och fullt domineras, och därigenom styrs, av dem. Snarare framträder bilden av att informanterna istället för att underkasta sig språkdominansen i domänen

förhåller sig till den och att det finns ett visst utrymme för frihet i språkvalet (jfr. Hyltenstam & Stroud 1991) vilket gör att de blir medskapare av språk-användningsmönstren. Som ett exempel kan anföras den knappa sjättedel av informanterna som rapporterar att de växlar mellan olika språk i sin kommunikation med föräldrarna. Ett annat exempel är de som tillsammans med sina syskon utvecklar språkanvändningsmönster vilka skiljer sig från dem de delar med föräldrarna. Syskonens språkanvändningsmönster behöver sålunda inte betyda att majoritetsspråket kommer in i minoritetsspråksfamiljen och signalerar ett påbörjat språkbyte (Haugen 1953, Romaine 1995), utan syskonens språkanvändningsmönster kan också vila på ett val som är till fördel för minoritetsspråket. I den första artikeln speglas detta förhållande i att tre fjärdedelar av informanterna uppger att de tillsammans med sina syskon använder svenska, vilket i kontexten har minoritetsspråksstatus. Bara 11% av informanterna rapporterar att syskonen sinsemellan uteslutande använder det lokala majoritetsspråket.

I domänen umgänge med vänner rapporterar den övervägande majoriteten av informanterna att de använder flera språk, i det verkliga liksom det virtuella livet, t.ex. på internet och sociala media. Domänen skulle kunna ses som den språkliga arena (Pavlenko 2002) där en flerspråkighetspraktik dominerar, till skillnad från hem- och skoldomänen där resultaten pekar på att ett eller två personbundna respektive platsbundna språk blir dominanta. Paralleller kan dras till Ramptons (1992) studie, i vilken domänen umgänge med vänner fungerar för de deltagande ungdomarna som en frizon från de språkliga normer som råder i hem- och skoldomänen.

Bland de informanter som rapporterar att de använder flera språk i kommunikationen med vänner på internet, anger tre fjärdedelar att deras språkliga val utgår från den person de kommunicerar med, och inte ämne för kommunikationen eller kommunikationssätt/-medium, t.ex. chat, twitter eller e-post. Dessa resultat kan sägas stödja den dominerande flerspråkighetspraktiken, då de antyder att informanterna kan prata om aktuella ämnen med vänner på olika språk, men å andra sidan kan förhållandet också spegla att ämnena i domänen är förhållandevis lika, oberoende språk.

För informanterna förefaller dock sportaktiviteter på fritiden utgöra ett undantag från den flerspråkighetspraktik som råder i domänen umgänge med vänner, genom att majoriteten av informanterna rapporterar att de då använder det lokala majoritetsspråket. Sportaktiviteter kan möjligtvis ses som en domän med inslag av både umgänge med vänner och skola, men med en prägel av undervisning som resulterar i att språkanvändningen styrs av ett dominerande språk, vilket ger deltagarna föga utrymme till frihet i de språkliga valen.

I skoldomänen dominerar undervisningsspråket, oavsett om det är det inhemska majoritetsspråket, svenska eller engelska. Undervisningsspråket dominerar inte bara i själva undervisningen utan även utanför klassrummet. En knapp majoritet av informanterna rapporterar att undervisningsspråket är det språk de oftast använder med vänner i skolan. Undervisningsspråkets dominans i skoldomänen avspeglar sig också i att en klar majoritet av informanterna rapporterar det som språket de helst skriver och läser på. En majoritet av eleverna anser också att de helst uttrycker en åsikt samt diskuterar politik på undervisningsspråket vilka dels är förmågor som premieras i skolan, och dels också kan sägas tillhöra mer offentliga och formella domäner.

Resultaten tyder på att undervisningsspråket har en framträdande plats i informanternas litteracitet. Vidare indikerar resultaten att undervisningsspråket också dominerar informanternas språkliga kunskaper vad gäller färdigheter och förmågor i offentliga domäner. I sammanhanget förefaller det högst relevant att lyfta fram det faktum att bara för en knapp tredjedel av informanterna sammanfaller undervisningsspråket med samhällets majoritetsspråk. De resterande två tredjedelarna har ett annat undervisningsspråk än samhällets majoritetsspråk.

För drygt tre fjärdedelar av informanterna sammanfaller undervisningsspråket med de språk som de rapporterar som sitt mest använda respektive sitt starkaste. En klar majoritet (68%) av informanterna uppskattar också att de behärskar sitt undervisningsspråk på en utmärkt flytande nivå. När det, å andra sidan, kommer till det språk som informanterna rapporterar att de helst använder samt identifierar sig med sammanfaller det inte i lika hög utsträckning med undervisningsspråket. Dessa resultat kan tolkas som att användningen av undervisningsspråket spiller över i övriga domäner, och används i fler domäner än vad t.ex. informantens övriga språk gör. Den frekventa användningen behöver dock inte med nödvändighet betyda att informanterna fullt ut väljer att använda språket om de hade ett fritt val. Det är heller inte givet att användningsfrekvens eller behärskningsnivå per automatik kan kopplas till identifikation med ett språk.

Inte sällan framhålls i typexemplet på en språkkontaktsituation mellan ett minoritetsspråk och ett samhälles majoritetsspråk att det senare ofta dominerar användningen i formella domäner (jfr. Hyltenstam & Stroud 1991), vilket i förlängningen lägger grunden till en språkbytesprocess. I typexemplet illustreras ofta språkkontakt på individnivå av en emigrant vars möte med det nya samhällets majoritetsspråk utgör startskottet på en språkbytesprocess mot en enspråkighet i majoritetsspråket. Informanterna i licentiatavhandlingen kan ses som representanter för ett globaliserat samhälle där glokalitet, transnationalism och språklig rörelse utgör framträdande drag. Resultaten öppnar för en

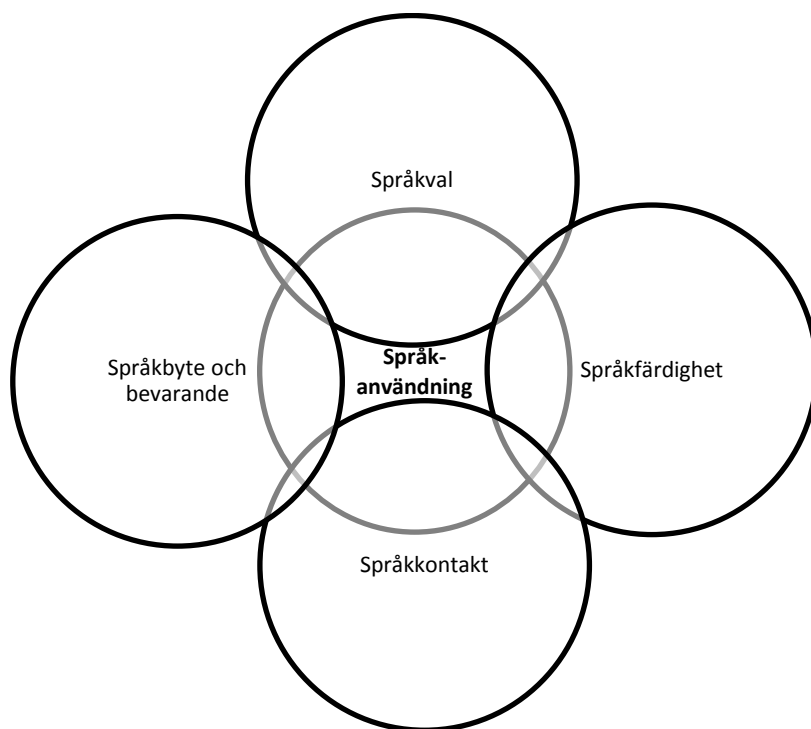
diskussion om deras flerspråkighet kan ses som ett instabilt tillstånd i en språkbytesprocess som ofrånkomligen rör sig mot en enspråkighet, eller om deras flerspråkighet kan ses som ett stabilt dynamiskt tillstånd där olika språk formar och påverkar deras språkanvändningsmönster, attityder och upplevelser beroende på deras livsomständigheter.

I ljuset av en dynamisk flerspråkighet (García 2009) kan termer som balanserad (Beatens Beardsmore 1982) samt additiv och subtraktiv flerspråkighet (Lambert 1977) ifrågasättas. En balanserad flerspråkighet förutsätter att individen behärskar sina språk lika bra i samtliga sammanhang och situationer i livet, och en additiv respektive subtraktiv flerspråkighet förutsätter att individens L1 i stort sett står opåverkat från sociala faktorer i sin utveckling. Föreställningen framstår som en teoretisk konstruktion gjord utifrån ett enspråkigt normperspektiv. Vad gäller informanternas flerspråkighet visar resultaten att de använder sina olika språk i olika domäner och upplever att språken har olika funktioner i deras flerspråkighet, vilket indikerar att den bättre beskrivs som dynamisk än balanserad. Se avsnitt 2.3 för en fylligare redogörelse av definitioner, teorier och föreställningar om flerspråkighet med relevans för licentiatavhandlingen.

Fortsättningsvis indikerar resultaten att det inte finns några absoluta, vattentäta skott mellan språkanvändningen i de olika domänerna, utan att den är överlappande. Den dubbla enspråkighetsnorm (Holmen 2006) som föreställningen om en additiv och subtraktiv flerspråkighet vilar på förefaller inte kompatibel med informanternas beskrivning av sin flerspråkighet. Snarare framstår flerspråkliga företeelser som vilar på en integrerad flerspråkighetsnorm (Holmen 2006), t.ex. translanguaging (García 2009, Wei 2011) mer adekvata i sammanhanget, dvs. att flerspråkiga individer tar hjälp av sin samlade flerspråkiga repertoar i syfte att skapa mening och att göra sin sammantagna kommunikation med andra så effektiv som möjligt. Translanguaging liksom den integrerade flerspråkighetsnormen betyder dock inte att individens samtliga språk flyter ihop, vare sig i den kognitiva processen eller i språkanvändningen, utan snarare att individen väljer en passande representation från sina sammanlagda och ständigt närvarande språkliga resurser, snarare än, som att i kodväxling, växla mellan två språk.

6.1.1. Sammanfattning

Sammanfattningsvis skulle informanternas flerspråkighet kunna beskrivas genom bilden där deras språkanvändning och uppfattningar om sina språk utgör nexus mellan sociala faktorer av språkkontakt, språkval, språkbyte och språkbevarande samt språkfärdighet.

FIGUR 6:1. *Informanternas språkanvändning*

Exempel på sociala faktorer av språkkontakt i informanternas liv utgörs på samhällsnivå av institutioner som skolan, på gruppnivå av familjen och på individnivå av den individuella talaren som använder flera språk. Språkvalen påverkas av olika faktorer som t.ex. attityder och domäner men också färdigheter. Genom de olika variabelernas påverkan ändras och formas individens flerspråkighet. Det kan t.ex. vara så att individen använder ett av sina språk mer frekvent, och i fler domäner, än de andra med följden att detta språk blir starkare än de andra. Det kan också vara så att individen identifierar sig starkare med ett språk än de andra vilket påverkar inläringen och behärsknigen. Formandet av flerspråkigheten sker inte i ett vacuum utan inbegriper också närvaron av en tidsaspekt, vilket kan illustreras med att språkkontakt är ett synkront skeende medan språkbyte och språkbevarande realiserar över tid.

Förhållandet att ett språk får en dominant ställning i ungdomarnas liv ska sålunda inte betraktas som ett statistiskt resultat utan en process som mycket väl kan ändras, genom, till exempel, att de senare i livet kommer att använda ett annat språk mest frekvent eller uppfattas av andra att ha starkare samhörighet med ett annat språk än det de själva identifierar sig med. Informanternas flerspråkighet som den ter sig vid tidpunkten för datainsamlingen är med andra ord inte en statisk, entydig produkt eller ett tillstånd, utan en föränderlig process. Det är inte givet att deras liv fortsätter på den plats, i den miljö och i den fördelning av domäner där de nu befinner sig, utan livsomständigheterna kan

komma att ändras, t.ex. genom en flytt, vilket har inverkan på deras flerspråkighet.

6.2. I vilken utsträckning uppvisar elevgruppen en spridning i sina språkanvändningsmönster?

Det är inte ovanligt att uppfattningen om minoritetsspråkstalaras språkanvändning färgas av en dubbel enspråkighetsnorm (Holmen 2006). Det stereotypa exemplet består ofta av en föreställning om en diglossisk situation där minoritetsspråket används i hemmet och i det sociala umgänget med andra talare av samma minoritetsspråk, medan samhällets majoritetsspråk används utanför hemmet, t.ex. i arbete, skola, samhällskontakter samt i umgänget med talare av andra språk. Emellertid belyser licentiatavhandlingens undersökning att informanternas språkanvändning, och även deras uppfattning om den egna flerspråkigheten, är mer komplex än så. Kartläggningen visar på en övergripande homogenitet i gruppens språkanvändningsmönster, främst i relation till de olika domänerna. I generella ordalag dominerar föräldrarnas L1 hemdomänen, en flerspråkighetspraktik umgänget med vänner och undervisningsspråket skoldomänen. Även det faktum att språkanvändningen är överlappande mellan domänerna kan ses som ett homogent mönster.

Vertovec (2007) hävdar att flerspråkiga miljöer i dagens globaliserade värld inte består av en kombination av enskilda och av varandra oberoende variabler, utan av ett dynamisk samspel mellan variablerna. Blommaert (2012) menar att den super-diversity (se avsnitt 2.6) som kännetecknar samtida multikulturella och plurilingvistiska samhällen bäst beskrivs som rörlig, komplex och oförutsägbar.

I licentiatavhandlingens tredje artikel fördjupas resultaten av kartläggningen genom den språkliga profileringen (se 3.3). Analysen visar på ett komplext samspel mellan olika variabler relaterade till informanternas språkanvändning, och åskådliggör en spridning av språkanvändningsmönstren. Spridningen, heterogeniteten, kan sägas rymmas inom de homogena dragen. En språklig profilering av språkanvändningsmönstren i hemdomänen visar att det är bara i 26 av de 126 familjerna som alla familjemedlemmar använder samma språk med varandra i den muntliga kommunikationen. I majoriteten av familjerna pratar således olika familjemedlemmar olika språk med varandra. Även i detta fall kan en parallell dras till translanguaging, då språkanvändningen indikerar att familjemedlemmarna inte uteslutande rättar in sig efter det dominerande språket i domänen, inte heller enkom växlar mellan språk i olika kommunikations-situationer utan uppvisar ett språkanvändningsmönster där olika språk används

med och mellan olika familjemedlemmar. Spridningen visar på en variation som är både komplex och oförutsägbart, i enlighet med de nyckelord Blommaerts (2012:12) använder för att beskriva forskningsparadigmet super-diversity; ”mobility, complexity and unpredictability”.

I umgänget med vänner visar redan kartläggningen i den första studien på en spridning genom att språkanvändningsmönstret i domänen vilar på en flerspråkighetspraktik. Slutligen framträder även en spridning i språkanvändningsmönstren i skoldomänen genom den språkliga profileringen. För drygt hälften av informanterna sammanfaller variablerna undervisningsspråk, starkaste språk, mest använda språk, språk bäst att läsa på och språk bäst att skriva på, det vill säga att dessa informanter anger samma språk för alla variablerna. Den resterande knappa hälften av informantgruppen anger dock inte samma språk för samtliga variabler. Den bild som framträder är att undervisningsspråket för informanterna inte med nödvändighet behöver vara både det språk de använder oftast och det de upplever som sitt starkaste. Ser man till en profilering av variablerna starkaste språk, mest använda språk, helst använda språk och det språk informanterna upplever vara dem själva närmast blir spridningen ännu större. Drygt två tredjedelar av informanterna anger olika språk för variablerna.

Informantgruppen består i princip uteslutande av infödda talare av svenska (se avsnitt 2.2.2). Båda föräldrarna till tolv av informanterna har andra L1 än svenska, men sju av dessa informanter anger svenska som modersmål varav fyra också anger svenskan som sitt starkaste språk. Slutligen anger två svenska som sitt starkaste språk även om de anger ett annat språk som sitt modersmål. Termen infödd talare har i forskningen en kategoriserande funktion, vilken separerar infödda och icke-infödda talare (Fraurud & Boyd 2011, Firth & Wagner 1997, Ballmer 1981). Termen infödd talare tenderar också att definiera talarens språkliga tillhörighet och förutsätter en mycket god muntlig och skriftlig behärskning av språket (Block 2003). Slutligen får ofta den tillskrivna språkliga tillhörigheten och språkbehärsningen bestämma talarens etniska och nationella tillhörighet (Rampton 1990). I stället för termen infödd talare föreslår Rampton termerna språkförmåga, språkidentifikation och språkarv, för att tydliggöra att dessa aspekter inte behöver sammanfalla språkligt, dvs. utgöras av ett och samma språk.

Från licentiatavhandlingens resultat framgår det genom informanternas attityder och uppfattningar om sin språkanvändning att de språk de använder oftast inte med nödvändighet är det de anser vara sitt starkaste, eller det språk de använder helst eller det de identifierar sig med. Dels talar resultaten för Ramptons förslag till en uppdelning av begreppet infödd talare för att mer adekvat beskriva de språkliga relationerna och funktionerna i en flerspråkig

individens liv, och dels åskådliggör resultaten en diversitet som i sig illustrerar att informanternas språkanvändning och språkattityder inte kan beskrivas utifrån föreställningen om en oproblematiserad och förgivettagen infödd talar-tillhörighet.

Av resultaten framgår att ungefär hälften av informanterna inte uppvisar samlade, ordnade och enhetligt konstruerade språkanvändningsmönster, utan de präglas av en stor diversitet. Dock råder inte ett fullkomligt kaos utan stråk av homogenitet förekommer, vilka synliggörs av att det bland de informanter som anger samma språk för de olika variablerna framträder en grupp där svenskan är stark och en grupp där det lokala språket är starkt, dvs. en samlad svensk respektive lokal profil. Det finns ingen starkt framträdande engelsk profil. Resultaten antyder att kombinationen mellan föräldrarnas L1 och undervisningsspråket ligger till grund för den svenska och den lokala profilen. Sammantaget visar resultaten att i familjer där båda föräldrarna har svenska som L1 och där undervisningsspråket är svenska eller engelska blir svenskan stark. I de familjer där en av föräldrarna talar majoritetssamhällets språk och där undervisningsspråket också sammanfaller med majoritetsspråket blir det starkt.

6.2.1. Sammanfattning

Enligt resultaten uppvisar informantgruppen både en samstämmighet och en diversitet i språkanvändningsmönstren. Övergripande uppvisar de på gruppnivå samstämmiga språkanvändningsmönster främst i relation till de olika domänerna, dvs. i generella ordalag dominerar föräldrarnas L1 hemdomänen, en flerspråkighetspraktik umgänget med vänner och undervisningsspråket skoldomänen. Spridningen, heterogeniteten, kan hänföras till individnivån och sägas rymmas inom de homogena dragen, och bestå av ett komplext samspel mellan olika variabler relaterade till informanternas språkanvändning. Språkanvändningsmönstren är således inte förutsägbara för informantgruppen, utan det finns en individuell variation. Dock råder inte fullkomligt kaos, utan det finns stråk av homogena drag i språkanvändningsmönstren, exemplifierade av två olika framträdande profiler i den diversitet som finns i informanternas språkanvändningsmönster, en svenskspråkig och en lokalspråkig.

Utifrån informanternas rapporterade språkanvändning, attityder och uppfattningar kan deras flerspråkighet bäst beskrivas som dynamisk. De använder sina språk i olika domäner, för olika syften och i olika funktioner. Majoriteten av informanterna gör i stor utsträckning olika saker på olika språk. Deras dynamiska flerspråkighet antyder att flerspråkigheten inte bara är en språklig kunskap för informanterna, utan också förutsätter kunskaper och

erfarenheter av olika kulturer samt inbegriper en underliggande kognitiv funktion (jfr. avsnitt 2.3).

6.3. I vad mån är det möjligt att utifrån ungdomarnas flerspråkiga situation och bakgrund kategorisera dem i olika grupper relaterade till deras migration, t.ex. TCK, utlandssvenskar och elittvåspråkiga?

En av orsakerna till att individer blir flerspråkiga är migration (Myers-Scotton 2006:53). Informanternas flerspråkighet bottnar ytterst i deras familjeförhållanden och deras migrationsbakgrund. Majoriteten av informanterna har föräldrar med svenska som L1 och majoriteten av informanterna har emigrerat från Sverige. För en utförligare beskrivning av informanternas språkligt relaterade bakgrund se avsnitt 3-1 och kapitel 4.

Smolicz (1980) menar att språk kan utgöra ett fundamentalt kärnvärde i en individs grupptillhörighet, och det faktum att svenskan är ett språk i informanternas flerspråkighet kan vara en starkt bidragande orsak till att det inte är ovanligt att de tillskrivs en tillhörighet i den grupp som i vardagligt tal kallas utlandssvenskar. Föreställningarna om gruppen utlandssvenskar är ofta förhållandevis stereotypa, och har sin grund i en oreflekterad och oklart definierad svenskhet. De ses som svenskar som har lämnat Sverige för att bo utomlands under en period av sitt liv. Vidare förutsätts de ha ett relativt oproblematiskt förhållande till sin utlandstillvaro, och sina rötter otvetydigt kvar i Sverige. Slutligen förväntas de ha kvar sin kulturella och språkliga förankring och hemvist i det svenska och bete sig som svenskar i allmänhet. Därtill tenderar de också att uppfattas som elittvåspråkiga (Skutnabb-Kangas 1981), varmed deras flerspråkighet ses som en självvald statusförhöjande investering (jfr. Butler & Hakuta 2006).

Emellertid uppvisar informantgruppen inte bara en diversitet i språkanvändningsmönstren, utan även en heterogenitet i sin språkliga bakgrund och i sina migrationsmönster, vilket gör att de som grupp svårigen låter sig enhälligt kategoriseras vare sig som elittvåspråkiga, utlandssvenskar eller TCK. Deras eventuella tillhörighet som utlandssvensk och TCK skulle bäst kunna beskrivas som ett kontinuum på en glidande skala, där den ena ytterligheten utgörs av TCK och den andra av dem med en fast förankring i majoritetssamhället.

Resultaten från bakgrundsvariablerna (se kapitel 4) visar att majoriteten av informanterna har emigrerat till bostadslandet, medan en knapp tredjedel är födda och uppväxta i bostadslandet. Av de informanter som är födda i

bostadslandet kommer 79% från familjer där en förälder har svenska som L1 och den andra föräldern har det lokala språket som L1, och 21% från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1. Majoriteten av de informanter som är födda i bostadslandet går också i lokala skolor, och majoriteten av dessa informanter har föräldrar med olika L1. Bland de informanter som är födda i landet och vars båda föräldrar har svenska som L1 går en knapp majoritet antingen på europaskolor eller internationella skolor. Dock går ingen av dem på en svensk utlandsskola, utan samtliga informanter som är födda i bostadslandet och går på en svensk utlandsskola har föräldrar med olika L1.

De informanter som är födda i bostadslandet, går i en lokal skola och har en förälder vars L1 utgörs av det lokala språket får antas ha en fast förankring i majoritetssamhället. Det förefaller också tveksamt om dessa informanter över huvud taget kan kategoriseras som immigranter. De informanter som är födda i bostadslandet, går i lokal skola och vars båda föräldrar har svenska som L1 skulle med samma logik kunna sägas vara andra generationens immigranter. Sammantaget skulle de informanter som är födda i bostadslandet kunna ses som den ytterlighet av kontinuumet utlandssvensk och TCK som utmärks av en till synes stabil förankring i det majoritetsamhälle vari de lever.

Sett till informantgruppen som helhet har dock majoriteten emigrerat till bostadslandet och majoriteten går även i internationella skolor, europaskolor eller svenska utlandsskolor (se 3.1), där de har svenska och/eller engelska som undervisningsspråk. På Europaskolorna är informanterna i princip jämnt fördelade på familjer där båda föräldrarna har svenska som L1 respektive familjer där föräldrarna har olika L1. Europaskolorna intar en särställning genom att de främst riktar sig till anställda inom EU. För en utförlig beskrivning av skolformerna se främst artikeln *Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europe*.

Gemensamt har dessa informanter att de spenderat merparten av sin uppväxt i en miljö som präglas av en blandning av kulturer, där det internationella samhället utgör en betydande del. Den internationellt orienterade skolformen, uppväxten och delaktigheten i det internationella samhället samt ett mobilt liv i en likaledes mobil miljö utgör hörnstenarna i definitionen av gruppen TCK (Pollock & Van Reken 2009). En utförligare redogörelse för termen TCK finns dels i avsnitt 2.1.2, dels i artiklarna.

Av de informanter som går i internationella skolor har 65% föräldrar vilka båda har svenska som L1, medan den motsvarande siffran är 27% på svenska utlandsskolor. Tentativa förklaringar till att informanter vars föräldrar har olika L1, eller där båda föräldrarna har ett annat L1 än svenska, väljer svenska utlandsskolor kan vara viljan att försäkra sig om att svenskan underhålls och utvecklas, att den utlandssvenska skolan på orten i allmänhet erbjuder en

högkvalitativ undervisning, eller att den svenska pedagogiken förefaller tilltalande. Det kan också vara så att en svensk skolgång ger informanten möjlighet till universitetsstudier eller arbete i Sverige.

Orsakerna till att informanter vars båda föräldrar har svenska som L1 väljer de internationella skolorna före utlandsskolorna kan man bara spekulera i. Det kan handla om ändrade migrationsmönster, där familjerna inte är utsända som expats under en tidsbegränsad period och att de sedan med säkerhet ska återvända till Sverige. Snarare är de transmigranter (jfr. Pries 2004, Glick-Schiller & Bach 1995) och emigrerar med vetskapen om att ytterligare flyttar till andra länder troligen kommer att bli aktuella, varvid barnens byte av skola underlättas och skolgången har större chans att bli sammanhållen om de går på internationella skolor med engelska som undervisningsspråk.

Resultaten indikerar också att ålder vid emigrationen till landet kan spela in på skolvalet. Hälften av informanterna på de internationella skolorna flyttade till bostadslandet när de var 10 år och äldre. En anledning till valet av internationell skola kan således vara att informanten vid flytten hade större kunskaper i engelska än det lokala språket och att valet av engelskan som undervisningsspråk antogs underlätta den fortsatta skolgången för informanten.

Även om en flytt tillbaka till Sverige trots allt finns med i familjens framtidsplaner, kan en internationell skola framstå som en investering för barnen utan att för den skull äventyra en fortsatt skolgång i Sverige då engelska som undervisningsspråk har blivit vanligare i svenska skolor. Möjligen eftersträvar föräldrarna hellre ett framtida internationellt än svenskt nätverk för sina barn, liksom att det kan vara lättare för föräldrarna att ta del av barnens skolgång på engelska än på det lokala språket.

Trots att orsaksförklaringarna ovan är högst tentativa finns det ett visst stöd i de resultat som åskådliggör informanternas rörlighet i förhållande till den skolform de deltar i. De informanter som går i internationella skolor, europaskolor och svenska utlandsskolor uppvisar en högre rörlighet än de informanterna som går i de lokala skolor. Paralleller kan dras till forskningen om TCK (se t.ex. Fail et al. 2004) som visar att de barn och ungdomar som främst omfattas av termen tillhör det globaliserade, internationella samhället, och att mobiliteten och den geografiska instabiliteten är en del av detta samhälle (Grimshaw & Sears 2008, Lee 2010; Cockburn 2002). Den andra ändan av kontinuumet utlandssvenska och TCK kan sägas utgöras av informanter som går i internationella skolor och vars båda föräldrar har svenska som L1. Resultaten visar att dessa informanter flyttar oftare än de andra, de har engelska som undervisningsspråk men samtidigt har svenskan en stark ställning i deras liv.

Barn och ungdomar i internationella skolor utomlands ses ofta som tillhörande gruppen *elittvåspråkiga* (Skutnabb-Kangas 1981). Gruppen utmärks

av att deras flerspråkighet anses vara frivillig och uteslutande en tillgång, samt att de har en tillhörighet i det övre samhällsklasskiktet med en privilegierad ekonomisk och utbildningsmässig bakgrund (Boyd 1998, Skutnabb-Kangas 1981, Romaine 1995). Licentiatavhandlingens resultat tyder förvisso på att informanterna har en stabil familjebakgrund, där kärnfamiljen är norm och föräldrarna är högskoleutbildade och yrkesarbetande. Dock framstår inte flerspråkigheten som valfri för informantgruppen, då de antingen är födda i landet eller har följt med sina föräldrar i emigrationen, utan i likhet med flerspråkiga ungdomar från mindre socioekonomiskt privilegierade grupper måste de förhålla sig till flera språk i sitt liv (jfr. Boyd 1998, Romaine 1995).

Vad gäller informantgruppens språkanvändningsmönster i familje- och skoldomänen förefaller de inte skilja sig nämnvärt från andra flerspråkiga grupper (Boyd 1985, Otterup 2005, Jonsson 2007, György-Ullholm 2010, Rampton 1995) med undantag av domänen umgänge med vänner där en flerspråkighetspraktik dominerar bland informanterna, snarare än majoritetsspråket (jfr. Otterup 2005) ett multietniskt ungdomsspråk (jfr. Jonsson 2007) eller crossing (jfr. Rampton 1995). En möjlig förklaring till skillnaden kan vara informanternas skolsituation, vilken för majoriteten av dem innebär att de i sin vardag är i kontakt med engelska, svenska och det lokala majoritetsspråket.

6.3.1. Sammanfattning

Det är tveksamt om begreppet elittvåspråkighet äger någon större relevans och betydelse för individens upplevelse av sin flerspråkighet. Möjligen ligger begreppets tyngd på det kriterium som berör den sociala samhällsklass-tillhörigheten, och andras uppfattning av hur den påverkar flerspråkigheten. Vad gäller de språkliga aspekterna av begreppet elittvåspråkighet finns det fog att anta att de i stora drag sammanfallar med andra flerspråkiga grupper, vars flerspråkighet vanligtvis kategoriseras på annat sätt än elittvåspråkighet.

Resultaten visar att de informanter vars båda föräldrar har svenska som L1 i högre grad går i internationella skolor och europaskolor än svenska utlandsskolor och lokala skolor. Vidare visar resultaten att informanter i internationella skolor och europaskolor i högre grad är mobilare i sin migration än informanter i lokala skolor och utlandssvenska skolor. Informantgruppen som helhet låter sig svårligen enhälligt kategoriseras i olika grupper relaterade till deras migration, t.ex. TCK och utlandssvenskar. Snarare låter sig deras tillhörighet som TCK och utlandssvensk beskrivas i form av ett kontinuum där den ena ytterligheten består av informanter som är födda i bostadslandet, går i lokala skolor och har föräldrar med olika L1, och den andra ytterligheten består av informanter som går på internationella skolor och vars båda föräldrar har svenska som L1.

6.4. Vilken roll intar svenskan i deras flerspråkighet?

Övergripande intar svenskan en roll som ett levande språk i informanternas flerspråkighet. Enligt resultaten använder de svenskan, om än i olika utsträckning, tillsammans med familj, vänner och lärare, och möter således språket både i privata och offentliga domäner. I hemmet använder majoriteten av informanterna svenskan både i talad och i skriven kommunikation med minst en förälder. Majoriteten använder också svenskan som ett språk tillsammans med sina syskon, och en dryg tredjedel rapporterar svenskan som det språk syskonen oftast använder sinsemellan. Slutligen anger drygt tre fjärdedelar av informanterna att de tror sig komma att använda svenska med sina eventuella barn i framtiden.

En central faktor i bevarandet av ett minoritetsspråk, vilket svenskan är i kontexten, är att språket används i hemmet och därigenom förs vidare mellan generationer (Fishman 1971, Grosjean 1982, Fasold 1984, Hoffman 1991, Romain 1995). Om sedan båda makarna är minoritetsspråkstalare tenderar det att stärka språkbevarandet (Boyd 1994, György-Ullholm 2010), vilket också licentiatavhandlingens resultat pekar på. Majoriteten av de syskon som uteslutande pratar svenska sinsemellan kommer från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1. Likaså visar resultaten att i 24 av de 26 familjer där samtliga familjemedlemmar kommunicerar med varandra på samma språk, har båda föräldrarna svenska som L1.

Andra viktiga språkbevarande faktorer (se avsnitt 2.4.4) utgörs av språklig status, demografiska förhållanden och institutionellt stöd (Romaine 1995). Resultaten antyder att informanterna som grupp har en positiv språksyn och att svenskan har en viss status, t.ex. använder de svenskan i familjen och kan hypotetiskt tänka sig att föra den vidare till nästa generation. Den positiva inställningen gentemot svenskan kan också sägas speglas i informanternas besök i Sverige. Den övervägande majoriteten informanter besöker Sverige minst en gång per år, och drygt två tredjedelar av dem rapporterar att familjen har en bostad i Sverige.

Ett exempel på demografiska förhållanden är nätverk, både mer intima nätverk relaterade till familjen och mer ytliga vilka till exempel kan vara relaterade till skolan (Boyd 1994). Tillgång till och deltagande i minoritetsspråkrelaterade nätverk kan verka som en språkbevarande faktor (jfr. György-Ullholm 2010). Resultaten visar att majoriteten av informanterna har kontakt med sina släktingar, och har därigenom ett embryo till ett intimt nätverk. Genom att informanterna deltar i svensk undervisning har de också tillgång till ett svenskt nätverk i bostadslandet.

Slutligen är institutionellt stöd en viktig språkbevarande faktor. Vad gäller svenskan i utlandet finns det en lång tradition att värna om undervisning i svenska. Se artiklarna *Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europe* och *"Det var svårt att välja eftersom jag har två språk"*. *Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa* för en utförligare beskrivning av olika undervisningsformer i svenska i utlandet. För informanternas del kan det faktum att de deltar i någon form av svenskundervisning sägas tyda på en positiv språksyn och att svenska språket utgör ett av kärnvärdena (Smolizs 1980) i deras relation till svenskheten. Resultaten visar att undervisningsspråket blir ett framträdande språk i informanternas liv. För en del av de informanter som har svenska som undervisningsspråk intar svenskan följaktligen en betydande roll för deras litteracitet. Analysen gjord genom den språkliga profileringen visar att en knapp fjärdedel av informanterna anger svenska som språk för variabelserien *undervisningsspråk – starkaste språk – språk bäst att läsa på – språk bäst att skriva på*. Likaså anger en dryg fjärdedel svenska som språk för variabelserien *undervisningsspråk – mest använda språk – starkaste språk*. Majoriteten av dessa informanter kommer från familjer där båda föräldrarna har svenska som L1. Sammantaget indikerar resultaten att en ungefärlig fjärdedel av informantgruppen uppfattar det som att svenskan intar en dominerande roll i deras flerspråkighet.

Svenskan intar också en roll som Heritage Language (HL) i informanternas flerspråkighet. I vid bemärkelse omfattar Heritage Language-begreppet språk-användare av ett minoritetsspråk, vilka under sin uppväxt har varit exponerade både för ett minoritetsspråk och samhällets majoritetsspråk (Montrul 2010). Andra vanligt förekommande definitioner av HL är att språket talas hemma och har tillägnats i en naturlig miljö under barndomen samt inte är majoritetsspråk i landet. Vidare skall språket ha ett kulturellt värde för språk-användaren och används dels mellan människor som delar en gemensam historia, och dels i en språkgemenskap. Slutligen att språket har en lång historia i värdlandet (Aalberse & Muysken 2013:3). För en utförligare beskrivning av Heritage Language se avsnitt 2.5 samt artikeln *Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europe*.

Generellt sett överensstämmer definitionerna på de flesta informanterna, men det förefaller tveksamt att informantgruppen låter sig beskrivas som en homogen grupp *Heritage Language*-talare (HL-talare). Snarare beskrivs de bättre, på en glidande skala, i likhet med förhållandet till begreppen utlandssvensk och TCK. Möjligen kan ytterligheterna på Heritage Language-skalan sättas i relation till deras kompetens i språket, då det inte är ovanligt att kompetensen märkbart kan skilja sig åt mellan HL-talarna i en grupp, från å ena sidan, en receptiv förståelse

av muntligt tal till, å andra sidan, avancerade läs- och skrivfärdigheter (Montrul 2010b).

De informanter som har föräldrar med olika L1, går i lokal skola och deltar i den kompletterande undervisningen i svenska kan antas möta svenskan i betydligt mindre omfattning än de informanter som går på europaskolor och svenska utlandsskolor och har två föräldrar vars L1 är svenska. Resultaten visar att för den senare gruppen blir svenskan ett starkt språk och viktigt för deras litteracitet, vilket utmärker dem något då det är ovanligt att HL-talare erövrar en akademisk litteracitet i sitt HL (Montrul 2010b).

Aalberse & Muysken (2013) menar att HL-talarnas kompetens i språket främst påverkas av sociolingvistiska faktorer som t.ex. startålder, förhållandet mellan input och output, föräldrarnas L1, föräldrarnas språkpolicy och språkliga strategier, domäner för språkanvändning, migrationsmönster och nätverkstilhörighet, skolgång och litteracitet (Aalberse & Muysken 2013:4). Resultaten från licenciandstudien kan sägas spegla detta förhållande, men också indikera att skolgången och föräldrarnas L1 samt språkpolicy intar en särställning bland faktorerna som speciellt påverkande.

En grupp informanter som faller mellan de två grupperna ovan är de som går på internationella skolor, har engelska som undervisningsspråk, läser svenska som ett enstaka ämne och vars båda föräldrar har svenska som L1, dvs de av informanterna som resultaten visar har starkast tillhörighet i gruppen TCK. Gruppen TCK liksom *barn till expats* och transmigranter lyser i stort med sin frånvaro i HL-forskningen, och en av förklaringarna till, menar Aalberse & Muysken, att de inte har inkluderats i HL-forskningen är att HL i många studier ses som "a language of a wider community, a community that has existed in the host country for generations" (2013:2). Dock visar forskningen om TCK att de formar sig en egen kultur, och inte sällan ett gemensamt språk i form av internationell skolengelska, och att de känner samhörighet med varandra som grupp. Vad gäller svenskan har den en lång historia i utlandet. En del av den utlandssvenska gruppen utgörs också av anställda vid FN och andra internationella organisationer samt EU, vilket också gör att de har en fot i det internationella samhället, dit också många expats och transmigranter hör. Genom historien har migrationsmönstren ändrats, vilket också har påverkat den utlandssvenska gruppen i fråga om vilka länder de har flyttat till. Den utlandssvenska gruppen är starkare i vissa länder än andra, och möjligen är det mer fruktbart att prata om världsdelar i svenskans fall snarare än länder, t.ex. amerikansvenskar och europasvenskar.

Svenskan intar slutligen för de flesta av informanterna rollen som ett L1 (se avsnitt 2.2). 51 informanter har föräldrar vilka båda har svenska som L1. Två av dessa föräldrar är finlandssvenskar. 63 har föräldrar där den ena har svenska

som L1 och den andra har ett annat språk. Fyra av dessa föräldrar är finlandssvenskar.

Slutligen har 12 informanter föräldrar som har andra språk än svenska som L1. Fyra av dessa informanter uppger dock att minst en förälder pratar svenska samt sitt L1 med informanterna. Två informanter uppger vidare att de uteslutande pratar svenska med sina syskon. Sju informanter anger svenska som ett av sina modersmål, och sex anger svenska som sitt starkaste språk. Sex är födda i Sverige och fem är uppväxta där, varav åtta gått i svensk skola i Sverige. Samtliga av dessa 12 informanter deltar i någon form av svensk undervisning i utlandet. Enkätsvaren vittnar om att de antingen har invandrat till Sverige och bott där under en längre eller kortare period, innan de antingen har flyttat tillbaka till ursprungslandet alternativt ett annat land, eller att deras föräldrar har invandrat till Sverige och vuxit upp där och bildat familj för att sedan flytta utomlands.

Svenskan intar således rollen som L1 för majoriteten av informanterna, antingen som deras enda L1 eller tillsammans med ett annat L1. Termen L1 används ofta synonymt med termerna modersmål och förstaspråk. I ett enspråkigt sammanhang framstår termerna och den synonyma användningen av dem ofta som relativt oproblematiske. Termen modersmål utmanas dock i ett flerspråkigt sammanhang där ofta gränserna mellan L1 och andraspråket (L2) luckras upp. I den gråzon som uppstår mellan L1 och L2, tenderar också termerna modersmål, förstaspråk och L1 att förskjutas något i sin synonymitet. Termerna tillskrivs möjligen olika valörer, där termen modersmål framstår som mer ideologiskt laddad än de andra två, och termen förstaspråk har en starkare associativ koppling till en språklig rangordning baserad på kompetens.

Ofta tillskrivs L1 en övergripande roll i individens liv som vid sidan av ursprung också avser kriterierna kompetens, funktion och attityd (Skutnabb-Kangas 1981). Kriterierna kan sägas ge uttryck för en tillhörighet, både en språklig och en mer ideologiskt färgad föreställning som omfattar t.ex. identitet och nationalitet, och förknippas med familj och släkt, uppväxt och beteendemönster, uttal och kunskapsbehärskning, kultur och traditioner, nationer och landsmän. Föreställningar som till stor del handlar om tillhörighet, samhörighet, identitet och språkbehärskning. Det är inte ovanligt att L1 förutsätts vara det språk individen använder mest och helst, samt behärskar bäst trots att det ”är det mycket vanligt i immigrationssammanhang att framför allt barn i slutändan kommer att behärska andraspråket bättre än förstaspråket, åtminstone i de fall då andraspråket är majoritetsspråket i det samhälle barnet lever i” (Abrahamsson 2009:13-14, jfr. även Paradis 1998, Montrul 2010a, Rampton 1990, Romaine 1995, Bialystock 1998). För en mer utförligt illustrerad diskussion om modersmålsbegreppet se avsnitt 2.2.1 och artikeln *Flerspråkiga*

perspektiv på modersmålsbegreppet. Svenskans roll i flerspråkiga utlandsboende ungdomars liv.

Flerspråkiga sammanhang skiljer sig däremot från enspråkiga i det att individen inte lever i ett enda språk och i en enda språkmiljö där ett och samma språk i huvudsak används i samtliga livssammanhang. I ett flerspråkigt perspektiv framstår således inte de till modersmålsbegreppet vidhäftade föreställningarna om tillhörighet, samhörighet, identitet och språkbehärskning som lika självklara, utan utgör snarare bara en av många komponenter i individens flerspråkighet.

Informanterna som grupp och den språkliga profileringen av deras språkanvändning synliggör att tillhörighet, samhörighet, identitet och språkbehärskning i en flerspråkig kontext inte har en referenspunkt utan flera. Den språkliga profileringen åskådliggör en diversitet både i informanternas språkanvändning och i uppfattningarna om språken, vilket visar att det inte är givet att deras L1 är deras bästa språk genomgående i alla språkliga situationer i deras liv. Deras bästa språk sammanfaller inte heller självklart med samhällets majoritetsspråk. Resultaten indikerar att deras bästa språk i stor utsträckning sammanfaller med undervisningsspråket, oavsett informanternas L1 och oavsett samhällets majoritetsspråk. Likaså visar resultaten att för en klar majoritet av informanterna sammanfaller inte deras bästa språk med de språk de använder helst eller mest eller identifierar sig med. Paralleller kan ånyo dras till Ramptons (1990) förslag om att ersätta termerna modersmål och infödd talare med begreppen språkförmåga, språkidentifikation och språkarv för att på ett mer adekvat sätt beskriva de språkliga relationerna och funktionerna i en flerspråkig individs liv.

Enligt resultaten antar dock svenskan formen av ett L1 enligt gängse föreställningar för ett fåtal av informanterna. 16 informanter rapporterar svenskan som sitt enda L1, sitt undervisningsspråk, sitt starkaste språk och det språk de läser och skriver bäst på. 19 informanter rapporterar svenskan som sitt enda L1, sitt undervisningsspråk, sitt starkaste språk och mest använda språk. Slutligen rapporterar 20 informanter svenskan som sitt enda L1, sitt starkaste språk, sitt mest och helst använda språk samt det språk de identifierar sig med. Informanternas flerspråkighet sammanfaller i mångt och mycket med Blommaerts (2012) karaktärisering av det sociolingvistiska forskningsparadigmet super-diversity som han menar drivs av komplexitet, oförutsägbarhet och rörlighet. Resultaten visar att informanterna som grupp inte klart och tydligt uppvisar en språklighet vilken i alla avseenden har deras L1 som referenspunkt.

Metaforiskt skulle det kanske vara möjligt att beskriva situationen som att de har olika L1 för olika sammanhang. Samtidigt motsäger besvarandet av enkäterna antagandet om olika L1 på mikronivå. Trots att informanterna ombeds

ange ett enda språk som svar på frågorna, anger majoriteten ofta flera språk. Även den metaforiska bilden av olika L1 för olika sammanhang kan sägas vila på ett enspråkigt fundament. Ur ett enspråkigt perspektiv kan föreställningen om att det i olika situationer går att välja ett enda språk för kommunikationen ligga nära till hands. Ur ett flerspråkigt perspektiv däremot har föreställningen inte samma giltighet, utan det är istället fullt möjligt och accepterat att använda flera språk i samma situation. Det enspråkiga perspektivet på flerspråkigheten bottnar troligtvis i en djupt rotad föreställning om en balanserad flerspråkighet, eller en dubbel enspråkighetsnorm.

Slutligen förefaller själva terminologin i sig problematisk, i det att termen andraspråk aldrig kan användas synonymt med termen förstaspråk/modersmål, vilket i sin tur troligen försvårar förståelsen av att ett andraspråk kan vara individens bästa språk, och att individens modersmål kan vara hennes andraspråk, t.ex. vad gäller kompetens och funktion. I terminologin ligger en statiskhet som inte förefaller kompatibel med rörligheten i det globaliserade samhället. Kanske också bristen på en adekvat terminologi kan speglas i de alltmer förekommande termerna '*primary language*' (Block 200) och '*dominating language*' (Montrul 2010b).

6.4.1. Sammanfattning

Svenskan intar en roll som ett L1 och ett Heritage Language i informanternas flerspråkighet. Därtill intar svenskan en roll som ett levande språk för informanterna, även om resultaten antyder att för majoriteten av dem intar inte svenskan en dominerande eller överskuggande roll utan förefaller helt enkelt utgöra ett av språken i deras flerspråkighet.

7. Slutord

Nyfikenheten på elevernas flerspråkighet, som det i inledningen beskrivna mötet med elevtexten på tåget till Milano väckte hos mig, har varit den underliggande drivkraften för licentiatavhandlingen. Min ambition med undersökningen är att öka min egen likväl som andras förståelse för elevgruppens flerspråkiga livssituation, utifrån hur de använder sina språk och uppfattar språkens funktioner men också hur deras flerspråkiga situation och bakgrund påverkar dem. Genom att elevgruppen har en anknytning till svenska språket samt deltar i någon form av undervisning i svenska har jag också velat förstå vilken roll svenskan intar i deras flerspråkighet.

Då det har gjorts mycket få undersökningar av elevgruppen valde jag att inledningsvis göra en kartläggning av gruppens språkanvändning, språkpreferenser, språkattityder samt språkliga bakgrund. I syfte att nå ut till ett brett antal deltagare fann jag det lämpligt att använda en enkät som instrument för datainsamlingen. En utförligare beskrivning av metoden ges i avsnitt 3. Valet att sedan använda analysmetoden språklig profilering (Fraurud & Boyd 2006) för att undersöka huruvida elevgruppen uppvisar en spridning i språkanvändningsmönstren, gjordes mot bakgrunden av en tendens inom sociolingvistisk forskning (se t.ex. Blommaert & Rampton 2011) som menar att flerspråkiga samhällen och grupper utmärks av komplexitet och diversitet.

I slutet av enkäten ges informanterna möjlighet att skriva eventuella tillägg och kommentarer. Som kommentar till enkäten skriver en av informanterna ”Det var svårt att välja eftersom jag har två språk”. Kommentaren är i mångt och mycket karakteristisk för informantgruppen i det att de svårligen vare sig i sin språkanvändning eller i sin språkliga bakgrund låter sig kategoriseras i termer av antingen eller, utan snarare i termer av både och (jfr. Otterup 2005:212). Metaforiskt kan informanterna sägas befinna sig i skärningspunkten mellan sina olika språk där språkanvändningen fungerar som ett nexus.

Den övergripande bild som resultaten ger är att informanternas flerspråkighet är dynamisk och att språkanvändningen skiljer sig åt mellan de olika domänerna hemmet, umgänget med vänner och skolan. Gränserna mellan domänerna är inte absoluta utan språkanvändningen överlappar, men generellt sett domineras hemdomänen av föräldrarnas L1, umgänget med vänner av en flerspråkighetspraktik och skoldomänen av undervisningsspråket. Resultatet indikerar också att undervisningsspråket tenderar att bli ett dominerande språk inte bara i skoldomänen utan i informanternas liv i stort. På individnivå uppvisar informanterna en diversitet i språkanvändningsmönstren, det råder emellertid inte fullkomligt kaos utan det finns homogena drag av vilka en svenskspråkig och en lokalspråkig profil framträder tydligast.

Lika lite som informantgruppen har en enhetlig språklig bakgrund kan de unisont kategoriseras som utlandssvenskar eller TCK, utan tillhörigheten beskrivs bättre som ett kontinuum på en glidande skala av rörlighet. Slutligen intar svenskan rollen i informanternas liv som ett levande språk, ett L1 och ett Heritage Language. Även om svenskan är ett levande språk i informanternas liv, verkar den dock inte för majoriteten av informanterna få en dominerande roll, utan utgör snarare bara ett av språken i deras flerspråkighet.

7.1. Tillbakablickar och nästa steg

Undersökningen i licentiatavhandlingen bygger på rapporterade data och deskriptiv analys vilket gör att en generalisering av resultaten till att omfatta samtliga ungdomar med svensk anknytning som deltar i svenskundervisning i utlandet kan diskuteras. Men även om det kan hävdas att resultaten inte äger en universell generaliserbarhet utan får ses som en beskrivning av den aktuella informantgruppen kan de bidra med värdefull kunskap om informanternas livssituation. I förlängningen kan den kunskapen sedan bidra till förståelsen av ungdomar i liknande livsomständigheter likväl som andra flerspråkiga ungdomar.

Den ökande globaliseringen avdramatiserar internationell migration och det är inte ovanligt att fler familjer väljer att flytta till ett annat land under en kortare eller längre tid. Min förhoppning är att licentiatavhandlingens undersökning inte bara kan bidra till en lingvistisk och en allmänmänsklig förståelse för den aktuella ungdomsgruppens språkliga situation, utan också bidra ur ett didaktiskt perspektiv. Insikterna skulle i förlängningen kunna utnyttjas i undervisningen i svenska utomlands, men också vara till gagn i en svensk inhemsk kontext. Nära till hands ligger forskningsfältet CLIL (Content and Language Integrated Learning) där forskningen avser elever i svenska skolor som har engelska som undervisningsspråk i samtliga eller vissa av sina skolämnen. Vidare kan paralleller dras till den modersmålsundervisning som erbjuds i olika språk i Sverige. Förhoppningsvis kan licentiatavhandlingen illustrera värdet av den, samt ha en inverkan på förståelsen av att undervisningen är viktig. Slutligen skulle det omvända perspektivet, där svenskan figurerar som minoritetsspråk utomlands i stället för majoritetsspråk i förhållande till invandrade ungdomar i Sverige, kunna bidra med en nyanserad bild till de inte sällan stereotypiserade föreställningarna om flerspråkiga ungdomars språkanvändning.

Licentiatavhandlingen möjliggör många spår för fortsatt forskning. Inte minst spänner kartläggningen över ett rikt material. I ett fortsatt arbete med en framtida doktorsavhandling avser jag först slutföra kartläggningen genom

analyser av redan insamlat material. Till att börja med ämnar jag göra fortsatta och fördjupande statistiska analyser av sambandet mellan bakgrundsvariabler och språkanvändningsvariabler. Därefter har jag för avsikt att analysera informanternas svar på de frågor som behandlar deras kontakt med Sverige och svenska traditioner, samt deras nyttjande av svensk media. Slutligen planerar jag att göra en kompletterande studie till kartläggningen. Licentiatavhandlingens resultat antyder att familjen har en central påverkan på informanternas flerspråkighet, varvid det framstår som angeläget att fördjupa studiet av familjedomänen i syfte att undersöka familjens språkstrategier och språkpolicy. Då licentiatavhandlingen bygger på rapporterade data, framstår det också som intressant och relevant att denna kompletterande studie tar sitt avstamp i ungdomarnas faktiska språkanvändning.

Referenslista

- Aronin, Larissa & David Singleton 2012. *Multilingualism*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Aalberse, Suzanne & Pieter Muysken 2013. Perspectives on heritage languages. Position paper for the Leeuwenhorst Workshop on Heritage Languages, Netherlands, January 23-25, 2013.
<http://www.ru.nl/linc/news_and_events/events/workshop-structural/#PositionPaper>. Hämtat 17 februari 2014.
- Abrahamsson, Niclas 2009. *Andraspråksinläring*. Lund: Studentlitteratur.
- Abrahamsson, Niclas & Kenneth Hyltenstam 2004. Mognadsbegränsningar och den kritiska perioden för andraspråksinläring. I: Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg (red.), s. 221–258.
- Axelsson, Monica 2000. Listiga räven ur Cummins perspektiv. I: Naucclér, Kerstin. (red.), *Symposium 2000 - Ett andraspråksperspektiv på lärande*. Stockholm: Sigma förlag, s. 200–207.
- Axelsson, Monica 2001. Språkarv, språkidentifikation och språkfärdighet. Alternativ till begreppen modersmål och infödd nivå. I: Börestam Ulla, Lennart Larsson, Berit Söderman & Åsa Vikström (red.), *Postskriptum. Språkliga studier till minnet av Elsie Wijk-Andersson*. Uppsala: Hallgren och Fallgren Studieförlag AB, s. 11–28.
- Axelsson, Monica, Carin Rosander & Mariana Sellgren 2005. *Stärkta trådar – flerspråkiga barn och elever utvecklar språk, literacitet och kunskap*. Språkforskningsinstitutet i Rinkeby.
- Ballmer, Th T. 1981. A Typology of Native Speaker. In F. Coulmas (ed.), s. 51–68.
- Barkhuizen, Gay & Nkonko M. Kamwangamalu 2013. Introduction. *International Journal of the Sociology of Language* 222, s. 1–4.
- Beatens Beardsmore, Hugo 1982. *Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Bell, Allan 2014. *The Guidebook to Sociolinguistics*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Bellander, Theres 2010. *Ungdomars dagliga interaction. En språkvetenskaplig studie av sex gymnasieungdomars bruk av tal, skrift och interaktionsmedier*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 84.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Bialystock, Ellen 2001. *Bilingualism in Development. Language, Literacy, & Cognition*. New York: Cambridge University Press.
- Block, David 2003. *The Social Turn in Second Language Acquisition*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Blommaert, Jan 2012. Chronicles of complexity. Ethnography, superdiversity and linguistic landscapes. Tilburg Papers in Culture Studies. Paper29. Tilburg: Tilburg University.
- Blommaert, Jan & ben Rampton 2011. Language and Superdiversity. *Diversities* 13:2, s.1–20.
- Borgström, María 2012. Att synliggöra det osynliga i mänskliga möten – Kod, identitet och interkulturell pedagogik. I: Goldstein-Kyaga, Katrin, María Borgström & Tobias Hübinette (red.), *Den interkulturella blicken i pedagogik: Inte bara goda föresatser*. (Södertörn Studies in Education 2.) Huddinge: Södertörns högskola.

- Boyd, Sally 1985. *Language Survival. A study of language contact, language shift and language choice in Sweden.* (Gothenburg Monographs in Linguistics 6.) University of Gothenburg: Department of Linguistics.
- Boyd, Sally 1994. Sociala nätverk och den nordiska språkkontakten. I: Boyd, Sally, Anne Holmen & Jens Normann Jørgensen (red.), *Sprogbrug og sprogvvalg blandt invandrere i Norden. Bind 2: Temaartikler.* København: Danmarks Lærerhøjskole, s. 27–73.
- Boyd, Sally 1998. North Americans in the Nordic region: elite bilinguals. *International Journal of the Sociology of Language* 133, s. 31–50.
- Boyd, Sally, Anne Holmen & Jens Normann Jørgensen (red.), *Sprogbrug og sprogvvalg blandt invandrere i Norden. Bind 1: Gruppebeskrivelser.* København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Boyd, Sally & Jens Normann Jørgensen 1994. Introduktion. I: Boyd, Sally m.fl. (red.), s. 9–26.
- Boyd, Sally, Jens Normann Jørgensen & Sirkuu Latomaa 1994. Språkanvändning bland amerikaner i Göteborg, Helsingfors och Köpenhamn. I: Boyd, Sally m.fl. (red.), s. 27–53.
- Bryman, Alan 2002. *Samhällsvetenskapliga metoder.* Malmö: Liber.
- Butler, Yuka G. & Kenji Hakuta 2004. Bilingualism and Second Language Acquisition. In: Bhatia, Tej K. & William C. Ritchie (eds). *The Handbook of Bilingualism.* Oxford: Blackwell Publishing, s. 114 – 144.
- Carder, Maurice 2007. *Bilingualism in International Schools. A Model for Enriching Language Education.* Clevedon: Multilingual Matters.
- Clyne, Michael G. 1982. *Multilingual Australia: resources – need – policies.* Melbourne, Australia: River Seine Publications.
- Clyne, Michael 2003. *Dynamics of Language Contact. English and Immigrant Languages.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Cockburn, Laura 2002. Children and Young People Living in Changing Worlds: The Process of Assessing and Understanding the 'Third Culture Kid'. *School Psychology International* 23, s. 475–485.
- Codex 2014a = CODEX regler och riktlinjer för forskning. Vetenskapsrådet & Uppsala universitet. <<http://codex.vr.se/manniska1.shtml>>. Hämtat 31 januari 2014.
- Codex 2014b = CODEX Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vetenskapsrådet. <www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. Hämtat 31 januari 2014.
- Cohen, Louis, Lawrence Manion & Keith Morrison 2011. *Research Methods in Education.* 7th ed. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Coste, Daniel, Danièle Moore & Geneviève Zarate 2009. Competence plurilingue et pluriculturelle. Strasbourg: Division des politiques linguistiques, Conseil de l'Europe. <http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/SourcePublications/CompetencePlurilingue09web_fr.doc>. Hämtat 31 januari 2014.
- Coulmas, Florian (ed.) 1981. *A Festschrift for Native Speaker.* The Hague: Mouton.
- Coulmas, Florian 1981. Introduction: The Concept of Native Speaker. In: Coulmas, Florian (ed.), s. 1–25.

- Cummins, Jim & Marcel Danesi 1990. *Heritage languages: the development and denial of Canada's linguistic resources*. Toronto: Our Schools/Our Selves Education Foundation and Garamond.
- Denscombe, Martyn 2009. *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Eursc 2013 = Schola Europaea. <<http://www.eursc.org>>. Hämtat 29 augusti 2013.
- Fail, Helen, Jeff Thompson & Georg Walker 2004. Belonging, identity and Third Culture Kids: Life histories of former international school students. *Journal of Research in International Education*. 3. s. 319–340.
- Fasold, Ralph 1984. *The Sociolinguistics of Society*. Oxford: Blackwell.
- Fast, Carina 2007. *Sju barn lär sig läsa och skriva. Familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Ferguson, Charles A. 1959. Diglossia. I: Wei, Li (ed.) 2007, s. 55–70.
- Ferguson Charles A. 1992. Foreword to the First Edition. I: Kachru B. (ed.) *The Other Tongue. English across Cultures*. 2nd Ed. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, s. xiii–xvii.
- Firth, Alan & Johannes Wagner 1997. On discourse, communication and (some) fundamental concepts in SLA research. *Modern Language Journal* 81/3, s. 286–300.
- Fishman, Joshua A. 1965. Who speaks what language to whom and when? I: Wei Li (ed.) 2007, s. 55–70.
- Fishman, Joshua A. 1971. *Bilingualism in the barrio*. Bloomington: Indiana University.
- Fishman, Joshua A. 1972. *The Sociology of Language: An interdisciplinary social science approach to language in society*. Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers.
- Fraurud, Kari & Ellen Bijvoet 2004. Multietniskt ungdomsspråk och andra varieteter av svenska i flerspråkiga miljöer. I: Hyltenstam, Kenneth. & Inger Lindberg (red.), s. 389–418.
- Fraurud, Kari & Sally Boyd 2006. The native/non-native speaker distinction and the diversity of linguistic profiles of young people in Swedish multilingual urban contexts. In: Hinskens, Frans (ed.), *Language variation – European Perspectives. Selected papers from the Third International Conference on Language variation in Europe (ICLaVE3)*, Amsterdam, June 2005. Amsterdam: John Benjamins, s. 53–70.
- Fraurud, Kari & Sally Boyd 2011. The native – non-native speaker distinction and the diversity of linguistic profiles of young people in multilingual urban contexts in Sweden. I: Källström, Roger & Inger Lindberg (eds.), *Young urban Swedish: variation and change in multilingual settings*. Göteborg: Göteborgs universitet. S. 67–87.
- Gal, Susan 1979. *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. New York: Academic Press.
- García, Ofelia 2009. *Bilingual Education in the 21st Century. A Global Perspective*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- García, Ofelia, Rakhmiel Peltz, Harold Schiffman & Gella Schweid Fishman (eds) 2006. *Language Loyalty, Continuity and Change. Joshua A. Fishman's Contribution to International Sociolinguistics*. Clevedon: Multilingual Matters.

- Glick Schiller, Nina & Linda Basch 1995. From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological Quarterly* 68:1, s. 48–63.
- Grimshaw, Trevor & Corinne Sears 2008. 'Where am I from?' 'Where do I belong?': The negotiation and maintenance of identity by international school students. *Journal of Research in International Education* 7, s. 259–275.
- Grosjean, François 1982. *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Gy 2013 = gymnasium.se. <<http://www.gymnasium.se>>. Hämtad 29 augusti 2013.
- György-Ullholm, Kamilla 2010. *Same Mother Tongue – Different Origins. Implications for Language Maintenance and Shift among Hungarian Immigrants and their Children in Sweden*. (Dissertations in Bilingualism 20). Stockholm: Stockholms universitet.
- Haugen, Einar 1953. *The Norwegian Language in America. A study of Bilingual Behavior*. Volum 2. Philadelphia: University of Philadelphia.
- Hoffman, Charlotte 1991. *An Introduction to Bilingualism*. London: Longman.
- Holmen, Anne 2006. Finding a Voice in Second Language – a Matter of Language Learning or Intercultural Communication? In: Dahl, Øyvind, Iben Jensen & Peter Nynäs (eds.), *Bridges of Understanding: Perspectives on Intercultural Communication*. Oslo: Unipub forlag, s. 197–212.
- Hyltenstam, Kenneth 1999. Inledning: Ideologi, politik och minoritetsspråk. I: Hyltenstam, K. (red.). *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*. Lund: Studentlitteratur. s. 11–40.
- Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg (red.) 2004. *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg (red.) 2013. *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg 2013. Förord. I: Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg (red.), s.7–20.
- Hyltenstam, Kenneth & Tommaso M. Milani 2013. Språkideologiska debatter i Sverige. I: Hyltenstam, Kenneth & Inger Lindberg, (red.), s. 343–368.
- Hyltenstam, Kenneth & Christopher Stroud 1991. *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth & Christopher Stroud 1996. Language maintenance. I: Goebel, Hans, Peter H. Nelde, Zdeněk Starý & Wolfgang Wölck (eds.), *Kontaktlinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung. 1. Halbband*. Berlin & New York: Walter de Gruyter, s. 567–678.
- IBO 2013 = International Baccalaureate Organisation. <<http://www.ibo.org>>. Hämtat 29 augusti 2013.
- Jonsson, Cala 2005. *Code-switching in Chicano Theater. Power, Identity and Style in Three Plays by Cherríe Moraga*. (Skrifter från moderna språk 17. Institutionen för moderna språk). Umeå: Umeå universitet.
- Jonsson, Rickard 2007. *Blatte betyder kompis. Om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Stockholm: Ordfront.

- Kahlin, Linda 2008. *Sociala kategoriseringar i samspel. Hur kön, etnicitet och generation konstrueras i ungdomars samtal*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Kharkhurin, Anatolij V. 2010. Sociocultural Differences in the Relationship Between Bilingualism and Creative Potential. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 41 (5-6), s. 776–783.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1988: Rinkebysvenska – en dialekt? I: Linell, P. m.fl. (red.). *Svenskans beskrivning 16*. Linköpings Universitet, s.264–278.
- Kulick, Don 1992. *Language shift and cultural reproduction. Socialisation, self and syncretism in a Papua New Guinean village*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lainio, Jarmo 2013. Tvåspråkighet och språkkontakter i Sverige. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber, s. 274–312.
- Lambert, Wallace 1977. “The effects of bilingualism on the individual: Cognitive and sociocultural consequences”. I: Hornby, PA. (ed.), *Bilingualism: Psychological, social and educational implications*. New York: Academic Press
- Lee, Yih-teen 2010. Home Versus Host – Identifying With Either, Both or Neither?: The Relationship between Dual Cultural Identities and Intercultural Effectiveness. *International Journal of Cross Cultural Management* 10, s. 55–76.
- Leung, Constant, Roxy Harris & Ben Rampton 1997. The Idealised Native Speaker, Reified Ethnicities, and Classroom Realities. *TESOL Quarterly* 31, 3, s. 543–576.
- Lindberg, Inger 2002. Myter om tvåspråkighet. *Språkvård* nr 4. Stockholm: Svenska språknämnden, s. 22–28.
- Lindberg, Inger 2011. Språk för lärande i en mångspråkig skola. I: Eklund, Solweig (red.), *Läraryrkets Interkulturella dimensioner. Forskning om undervisning och lärande 6*. Stockholm: Stiftelsen SAF i samverkan med Lärarförbundet, s. 6–29.
- McLaughlin, Barry 1984. *Second-Language Acquisition in Childhood: Volume 1. Preschool Children*. 2nd ed. Hillsdale, New jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Magnusson, Ulrika 2011. *Skolspråk i utveckling. En- och flerspråkiga elevers bruk av grammatiska metaforer i senare skolår*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 17.) Göteborg: Göteborgs universitet.
- Montrul, Silvina 2010a. Current Issues in Heritage Language Acquisition. *Annual Review of Applied Linguistics* 30, s. 3–23.
- Montrul, Silvina 2010b. Dominant language transfer in adult language learners and heritage speakers. *Second Language Research* 26(3), s. 293–327.
- Musk, Nigel 2010. Identitet som en dynamisk process: exemplet tvåspråkiga ungdomar i wales. I: Musk, Nigel & Åsa Wedin (red.), *Flerspråkighet, identitet och lärande*. Lund: Studentlitteratur, s. 55–78.
- Myers-Scotton, Carol 2006. *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Namei, Shidrokh 2012. *Iranians in Sweden. A Study of Language Maintenance and Shift*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 86.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Norrby, Catrin & Gisela Håkansson 2007. *Språkinläring och språkanvändning. Svenska som andraspråk i och utanför Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

- Norrby, Catrin & Gisela Håkansson 2010. Svenska här och där – ungdomar diskuterar språkbruk. I: Jóhannesson, Kristinn, Ida Larsson, Erik Magnusson Petzell, Sven-Göran Malmgren, Lena Rogström & Emma Sköldberg (red.), *Bo65. Festskrift till Bo Ralph*. (Ingår som del 39 i Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Nygård Larsson, Pia 2011. *Biologiämnets texter. Text, språk och lärande i en språkligt heterogen gymnasieklass*. (Malmö Studies in Educational Sciences No. 62.) Malmö: Malmö högskola.
- Otterup, Tore 2005. "Jag känner mej begåvad bara". *Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multi-etniskt förortsområde*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 2.) Göteborg: Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet.
- Palviainen, Åsa & Sally Boyd 2013. Unity in Discourse, Diversity in Practice: The One Person One Language Policy in Bilingual Families. In: Schwarz, Mila & Anna Verschik (eds.), *Successful Family Language Policy*. Dordrecht: Springer, s. 223–248.
- Paradis, Michel 1998. Neurolinguistic Aspects of the Native Speaker. I: Singh, Rajendra (ed.), *The Native Speaker: Multilingual Perspectives*. New Delhi: Sage Publications. s. 205–219.
- Park, Hyeon-Sook 2000. *Korean–Swedish code-switching. Theoretical models and linguistic reality*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 48.) Uppsala: Uppsala universitet.
- Pavlenko, Aneta 2002. Poststructuralist Approaches to the Study of Social Factors in Second Language Learning and Use. I: Cook, Vivian (ed.), *Portraits of the L2 User*. Clevedon: Multilingual Matters, s. 277–302.
- Pollock, David C. & Ruth E. Van Reken 2009. *Third Culture Kids. The Experience of Growing Up Among Worlds*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Pries, Ludger 2004. Transnationalism and migration: new challenges for the social sciences and education. In: Luchtenberg, Sigrid (ed.), *Migration, Education and Change*. London and New York: Routledge, s. 15 – 39.
- Quist, Pia 2008. Sociolinguistic approaches to multiethnolect: Language variety and stylistic practise. *International Journal of Bilingualism* 12: 1&2, s. 43–61.
- Rampton, M. B. H. 1990. Displacing the 'native speaker': expertise, affiliation, and inheritance. *ELT Journal* Volume 44/2. Oxford: Oxford University Press, s. 97–101.
- Rampton, Ben 1992. Scope for empowerment in sociolinguistics? In: Cameron, Deborah, Elizabeth Frazer, Penelope Harvey, M.B.H. Rampton & Kay Richardson (eds.), *Researching Language. Issues of Power and Method*. London: Routledge, s. 29–64.
- Rampton, Ben 1995. *Crossing: Language and Ethnicity Among Adolescents*. Harlow: Longman Group Limited.
- Rodell Olgac, Christina 2006. *Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola –från hot till möjlighet*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Romaine, Suzanne 1995. *Bilingualism*. Oxford: Blackwell.
- Rosengren, Karl Erik & Peter Arvidson 2002. *Sociologisk metodik*. Malmö: Liber.

- Runfors, Ann 2003. *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar. En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Rydenvald, Marie 2013. Flerspråkiga perspektiv på modersmålsbegreppet. Svenskans roll i flerspråkiga utlandsboende ungdomars liv. *ASLA 24 Språk i undervisning. Rapport från ASLA:s symposium i Linköping 11-12 maj 2012*. Linköping: ASLA, s. 73–82.
- Scollon, Ron & Suzanne B.K. Scollon 1981. *Narrative, Literacy and Face in Interethnic Communication*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Singh, Rajendra (ed.) 1998. *The native speaker: Multilingual perspectives*. London: Sage.
- Smolicz, J. J. 1980. Language as a Core Value of Culture. *RELC Journal* 11: 1
- Spolsky, Bernard 1998. *Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Skolverket 2007. *Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket 2014. Svensk sektion vid nationell eller internationell skola. <<http://www.skolverket.se/skolformer/utbildning-utomlands/svensk-undervisning-i-utlandet/svensk-sektion-1.154421>>. Hämtat 3 mars 2014.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1981. *Tvåspråkighet*. Lund: Liber Läromedel.
- Språklagen 2009. Språklag (2009:600).< http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Spraklag-2009600_sfs-2009-600/ >. Hämtat 31 januari 2014.
- SUF 2013 = Svensk utlandsundervisnings förening. <<http://www.suf.c.se>> Hämtat 29 augusti 2013.
- Sverigekontakt 2013 = Riksföreningen Sverigekontakt. <www.sverigekontakt.se>. Hämtat 25 januari 2013.
- Trost, Jan 2001. *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- UNESCO 2003. *Education in a multilingual world*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001297/129728e.pdf>>. Hämtat 10 oktober 2011.
- Useem, John, John Donoghue & Ruth Useem 1963. Men in the middle of the third culture. *Human Organisation* 22 (3), s. 169–179.
- Van Deusen-Scholl, Nelleke 2003. Toward a Definition of Heritage Language: Sociopolitical and Pedagogical Considerations. *Journal of Language, Identity and Education*. 2:3, s. 211–230.
- Vertovec, Steven 2007. Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies* 30:6, s. 1024–1054.
- Viberg, Åke 1993. Andraspråksinläring i olika åldrar. I: Cerú, Eva (red.). *Svenska som andraspråk. Mera om språket och inläringen. Lärarbok 2*. Stockholm: Natur och Kultur, s. 13–83.
- Wei Li (ed.) 2007. *The Bilingualism Reader*. 2nd Ed. New York: Routledge.
- Wei, Li 2011. Moment Analysis and translanguaging space: Discursive construction of identities by multilingual Chinese youth in Britain. *Journal of Pragmatics* 43, s. 1222 – 1235.

Weiyun He, Agnes 2010. The Heart of Heritage: Sociocultural Dimensions of Heritage Language Learning. *Annual Review of Applied Linguistics*, 30, s. 66–82.

Weinreich, Uriel 1953. *Languages in Contact. Findings and Problems*. New York: Colombia University.

Wingstedt, Maria 1998. *Language Ideologies and Minority Language Policies in Sweden*. (Dissertations in Bilingualism 5.) Stockholm: Centrum för tvåspråkighetsstudier, Stockholms universitet.

I. Flerspråkiga perspektiv på modersmålsbegreppet

Svenskans roll i flerspråkiga utlandsboende ungdomars liv

Marie Rydenvald

I dagens globaliserade internationella samhälle växer många barn och ungdomar upp i en flerspråkig och multikulturell miljö, där deras förstaspråk inte med nödvändighet sammanfaller med samhällets majoritetsspråk. Förhållandet resulterar ofta i att gränserna mellan förstaspråket (*L1*) och andraspråket (*L2*) luckras upp och att *L2* kan komma att ta platsen som individens starkaste språk. Artikeln behandlar en pågående studie om utlandssvenska ungdomars språkanvändning, i vilken analysmetoden språklig profilering används. Studiens resultat visar på att den synonyma användningen av termerna *L1*, *förstaspråk* och *modersmål*, vilken framstår som relativt oproblematisk i ett enspråkigt sammanhang, utmanas i ett flerspråkigt sammanhang.

Teoretisk bakgrund – L1, förstaspråk och modersmål

Termerna *L1*, förstaspråk och modersmål står för det eller de språk individen tillägnat sig först, vanligtvis före tre års ålder och genom en förälder eller annan närstående vårdnadshavare (Viberg 1993). Termen *andraspråk* står vanligtvis för de språk individen har lärt sig efter förstaspråket, oavsett i vilken ordning språken har lärts in, dvs. oberoende av om det rör sig om individens andra eller fjärde språk.

Termen modersmål används således inom lingvistikens oftast synonymt med termerna *L1* och förstaspråk, men trots att termerna bara står för individens först tillägnade språk (jfr. Abrahamsson 2009), och inte handlar om vare sig individens kunskap i eller identifikation med språket, blir den synonyma användningen problematisk i det att termen modersmål är inbäddad i språkideologiska föreställningar (Wingstedt 1998) såväl som populärkriterier (Skutnabb-Kangas 1981). Vanliga populärkriterier är att modersmålet är det språk man tänker, räknar och drömmer på samt tar till vid starka känslor (ibid.), eller att modersmålet är "the language(s) one identifies with or is identified as a native speaker of by others; the language(s) one knows best and the language(s) one uses most" (UNESCO 2003:14).

I de språkideologiska föreställningarna lever det förflutna vidare, vilket föreställningen om ett språk - ett folk - en nation kan tas som exempel på. Föreställningen som kom att få ett starkt fäste under 1800-talet, genom att språken spelade en viktig roll som identitetsmarkör i den nationalism som då utvecklades i Europa, har visat sig seglivad och dess inflytande kan fortfarande skönjas (Wingstedt 1998) trots att föreställningen har föga giltighet i dagens globaliserade samhälle. Wingstedts definition av språkideologi som "a system of ideas, values, emotions and beliefs pertaining to language and linguistic behavior, often at a low level of awareness for the individual" (ibid.:23), kan lätt appliceras som samlingsbegrepp för de föreställningar och populärkriterier som omgärdar modersmålsbegreppet.

Det är inte ovanligt att termen modersmål förknippas med begrepp som familj och släkt, uppväxt och beteendemönster, uttal och kunskapsbehärskning, kultur och traditioner, nationer och landsmän. Föreställningar som till stor del handlar om tillhörighet, samhörighet, identitet och språkbehärskning. Sett ur ett enspråkigt perspektiv ter sig de vidhäftade föreställningarna relativt oproblematiska. I den ideala enspråkiga bilden sker den tidiga socialiseringen på ett språk, sedan uppväxt med dagis och skola på samma språk omgärdat av föräldrar och vänner också på samma språk och sedan arbetsliv, kärleksliv och äldreboende på samma språk (jfr. Andersson 1985).

Flerspråkiga sammanhang skiljer sig däremot från enspråkiga i det att man inte lever i ett enda språk och en enda språkmiljö där man i huvudsak använder sitt språk i samtliga livssammanhang. Flerspråkiga människor använder ofta olika språk i olika situationer, liksom olika språk i en och samma situation. Sett ur ett flerspråkigt perspektiv, och då speciellt i ett immigrantsammanhang i vilket det inte är ovanligt att andraspråket blir individens starkaste språk (Abrahamsson 2009), framstår således inte föreställningarna som lika självklara. För de flerspråkiga människor, vilka lever i ett samhälle där deras förstaspråk inte är detsamma som majoritetsspråket, utgör oftast inte termen modersmål en självskriven och oproblematiske synonym till termerna L1 och förstaspråk, utan blir något de måste förhålla sig till; när de använder det och varför de väljer att använda det.

Sett ur ett flerspråkigt minoritetsperspektiv skulle populärkriterier för termen modersmål kunna bytas ut från att vara det språk individen behärskar bäst, använder mest, identifierar sig och blir identifierad med till att vara ett språk individen använder för en muntlig kommunikation i vardagen med familj och släkt (jfr. Otterup 2005), ett språk som förmedlar förfädernas kultur, ett språk som barnets närmsta vårdare medvetet väljer för att "etablera ett regelbundet, långvarigt språkligt kommunikations-förhållande med barnet" (Skutnabb-Kangas 1981:22), eller ett språk som utgör "a place of refuge" (Norton 2000:61)

dvs, en mental vila från andra i samhället förekommande språk, ett språk som förenar barn och förälder i gemensamma intresseområden, ett språk som gör individen unik, dvs. hon har något som andra i majoritetssamhället inte har. Sett ur ett flerspråkigt perspektiv sammanfaller inte termen modersmål entydigt med föreställningarna om tillhörighet, samhörighet, identitet och språkbehärskning, utan utgör snarare bara en av många komponenter i individens identitetskonstruktion.

I en värld där mer än hälften av invånarna är flerspråkiga (Pavlenko 2002), och där tidens signum är globaliseringens rörlighet, oavsett om den är frivillig eller påtvingad, är termen modersmål som synonym till termerna L1 och förstaspråk problematisk. Fortsättningsvis kommer jag att använda termen L1 om individens först inlärd språk. Dock används i allmänhet termen modersmål ofta som synonym till termerna L1 och förstaspråk bland den för min studie aktuella gruppen informanter, vilket gör att termen förekommer vid enstaka tillfällen för att beteckna individens först inlärd språk.

Teoretisk bakgrund - flerspråkighet

Liksom det finns föreställningar om termen modersmål finns det föreställningar om termen *flerspråkighet*. En seglivad föreställning är att flerspråkiga individer är balanserat tvåspråkiga (Garcia 2009:44). *Balanserad flerspråkighet* innebär att individen behärskar sina två språk lika bra på alla plan, dvs. i samtliga situationer och domäner (Beatens Beardsmore 1982). Metaforiskt skulle en balanserat tvåspråkig individ kunna beskrivas som två personer, som kan göra samma saker men på olika språk, vilka fungerar som två åtskilda linjära monolingvistiska fåror. Termen *additiv flerspråkighet* används om de fall då individen lär in ett andraspråk utan att förstaspråket påverkas negativt, med resultatet att individens flerspråkiga repertoar, eller kapital, berikas. Termen *subtraktiv flerspråkighet* gäller för det omvända förhållandet då individen lär in ett språk på bekostnad av ett annat (Lambert 1997). Termer som balanserad, additiv och subtraktiv flerspråkighet säger inget om vilka kunskaper individen förväntas ha i språken för att räknas som flerspråkig, utan snarare hur hennes kunskap är distribuerad över de olika språken.

Föreställningen om den balanserat tvåspråkiga individen ter sig föga kompatibel med dagens rörliga, gränsöverskridande flerspråkighet. För att beskriva flerspråkigheten i det postmoderna, globaliserade samhället, myntar Garcia termen *dynamisk flerspråkighet* (Garcia 2009). Hon menar att flerspråkigheten inte utvecklas linjärt i sina separata monolingvistiska fåror, utan snarare genom ett interagerande mellan de språkliga och kulturella kontexter

individen är en del av. Paralleller kan dras till de av Holmen och Jörgensen myntade termerna *dubbel enspråkighetsnorm* samt *integrerad tvåspråkighetsnorm*, där den förstnämnda avser den syn som menar att flerspråkigas olika språk bäst hålls isär, och den sistnämnda en syn där flerspråkiga bäst utnyttjar sin samlade språkliga kompetens (Lindberg 2002).

Baserat på föreställningen om en balanserad parallell flerspråkighet förekommer inte sällan tanken att flerspråkiga individer går in och ut ur parallellt existerande homogena monolingvistiska kulturer och byter sitt språk och beteende efter grupperna. Dock menar Pavlenko (2002) att föreställningen inte är kompatibel med dagens globaliserade värld där inte bara mer än hälften av invånarna är flerspråkiga utan också är delaktiga i flerspråkiga etniska, sociala och kulturella kontexter. I stället för att förstå det som att individen går in och ut ur olika språkliga och kulturella grupper varvid hon också ändrar identitet och beteende, kan man förstå det som att grupperna blir ett kontinuum, vilket ständigt formar och omformar individens identitet i det att hon rör sig över gruppgränserna.

För att beskriva identitetskonstruktionerna hos de multikulturella och flerspråkiga ungdomarna i sin avhandlingsstudie myntar Otterup termen *synkretiska identiteter* med vilket han åskådliggör att ungdomarnas ”mångfasetterade identiteter är sammansatta på varierande och mycket komplexa sätt och befinner sig dessutom i en ständig förändring genom att hela tiden på ett gränsöverskridande sätt omförvandlas i interaktion med andra och i ömsesidiga kulturella utbyten” (Otterup 2005:213).

Syftet med föreliggande studie är att undersöka hur L1 och dess funktion påverkas av flerspråkigheten och andraspråksanvändningen hos ungdomar vilka lever i en internationell, flerspråkig och multikulturell miljö. I artikeln kommer jag att fokusera på det svenska språket som en komponent i informanternas flerspråkighet och redogöra för den roll resultaten indikerar att svenskan spelar i deras liv.

Metod

Metoden som används i studien är språklig profilering, vilken består i att kartlägga hur, var, när, om vad och med vem ungdomarna i studien använder sina olika språk, dvs. hur deras språkanvändning och språkval är relaterad till exempelvis ämne, domän och samtalspartner.

Metoden har utvecklats av Fraurud och Boyd (2011) i syfte att åskådliggöra dels den diversitet och heterogenitet som finns i flerspråkiga grupper, och dels ifrågasätta den polarisering av begreppen infödd och icke infödd talare som ofta

används i forskningen. Metoden bygger på olika variabler formade utifrån olika kriterier vilka används i definitionen av en infödd talare, t.ex. startålder, språkanvändning, språkfärdighet, språkpreferens, utbildning, sammanhang och identitet.

Resultaten från Frauruds och Boyds studie visar att om man vid karakteriseringen av infödd talare och icke-infödd talare bara använder en variabel, t.ex. startålder, får man två till synes homogena grupper där deltagarna i den ena kategoriseras som infödda talare, och deltagarna i den andra som icke-infödda talare. Används däremot flera variabler visar studien att ungdomarna med svårighet låter sig indelas i de två grupperna. I stället bildas en stor heterogen grupp emellan de två dikotomiska grupperna, i vilken majoriteten av ungdomarna uppvisar variabler som tillhör både infödda och icke-infödda talare.

Definitionskriterierna för infödd talare uppvisar också stora likheter med de lingvistiska och populära kriterier samt språkideologiskt färgade värden som tenderar att appliceras på definitionen av termen modersmål.

Deltagare

Studiens deltagare består av 56 ungdomar, varav 36 är kvinnor och 21 är män i åldrarna 16-19 år, vilka bor i olika delar av totalt sju länder belägna i centrala eller södra Europa, samt är del av en internationell kontext. De har svenska antingen som sitt enda L1, eller tillsammans med ett annat L1. 25 av deltagarna har föräldrar som båda har svenska som L1. 28 av deltagarna har föräldrar varav den ena har svenska som L1 och den andra har ett annat språk. Slutligen har 3 av deltagarna föräldrar som inte har svenska som L1. Dessa tre deltagare har växt upp i Sverige, där de också har haft sin tidiga skolgång och litteracitetsutveckling. När de sedan flyttat från Sverige har de fortsatt med svenskan, antingen som undervisningsspråk eller enskilt ämne.

Deltagarna i studien tillhör i högre eller lägre grad gruppen Third Culture Kids (TCK) (Pollock & Van Reken 2009); det globaliserade internationella samhällets flerspråkiga och multikulturella ungdomsgrupp. De har kommit att kallas TCK då barnen och ungdomarna vare sig växer upp i föräldrarnas hemlandskultur eller värdlandskulturen, utan i en tredje kultur som utgörs av det internationella samhällets konglomerat av kulturer. Studien visar att TCK:s språkprofil är komplex, i det att de ofta använder sitt L1 i hemmet, går på internationella skolor med engelska som undervisningsspråk, samt lever i ett samhälle vars majoritetsspråk utgörs av ytterligare ett annat språk.

Deltagarna går på gymnasiet antingen på svenska utlandsskolor, europaskolor, internationella skolor eller lokala skolor. De som går på lokala skolor deltar i svensk modersmålsundervisning. Beroende på skolform har deltagarna olika

undervisningsspråk; i de svenska utlandsskolorna är svenska undervisningsspråk och undervisning i det lokala majoritetsspråket obligatorisk. Deltagarna i de internationella skolorna studerar på IB-programmet, inom vilket engelska, franska och spanska är officiella språk, varav engelskan dock tenderar att dominera som undervisningsspråk. Inom IB-programmet erbjuds svenska som ett valbart ämne. På europaskolorna erbjuds engelska, svenska och det lokala språket som möjliga undervisningsspråk, antingen som enda språk eller en kombination av två språk. Den svenska modersmålsundervisningen som går under beteckningen kompletterande undervisning i svenska i utlandet, följer en av Skolverket utarbetad kursplan och statsbidrag utgår för de elever vilka har minst en förälder som är svensk medborgare. Undervisningen omfattar två timmar per vecka och sker oftast utanför ordinarie skoltid.

Material och genomförande

Materialet till undersökningen har samlats in genom en enkät, vilken är utformad för att undersöka ungdomarnas flerspråkighet. Enkäten innehåller frågor som relaterar till de kriterier som ofta används i definitioner av begreppet infödd talare, t.ex. startålder, språkfärdighet, språkpreferens, språkanvändning, kontext och identitet. Vidare innehåller den frågor om språkanvändning i privata och offentliga domäner som familjen, umgänget med vänner samt skolan. Slutligen inbegriper enkäten frågor om språkanvändning vid virtuell kommunikation, t.ex. sms, mejl och sociala media, då den digitala kommunikations- och informationssfären inte bara har betydelse för möjligheten att upprätthålla kontakter världen över, utan också för åtkomligheten av information om kulturen i samhällen i vilka man inte lever sitt vardagsliv.

Enkäten består huvudsakligen av frågor med slutna svarsalternativ och tar ungefär 30 minuter att besvara. Den distribuerades i form av papperskopior och fylldes i för hand av deltagarna. Antingen åkte jag till skolorna och deltog i genomförandet, eller så skickades enkäterna till undervisande lärare vilka administrerade besvarandet. Under det att deltagarna besvarade enkäterna var antingen jag eller läraren närvarande för att svara på eventuella frågor som rörde själva utformningen av enkäten. Generellt ställdes ytterst få frågor. Dock frågade många av deltagarna om de fick använda två språk som svarsalternativ trots att bara ett språk efterfrågades, vilket i sig bekräftar flerspråkigheten som deras språkliga tillhörighet.

Preliminära resultat

Utifrån de i studien hittills analyserade data är det möjligt att dra tydliga paralleller till Frauruds och Boyds resultat. I stället för att låta sig indelas som infödd respektive icke infödd talare i två distinkt åtskilda grupper, utgör informanterna en stor heterogen grupp bestående av en mångfald av korsande variablsammansättningar. Informanterna kan således inte indelas i grupper där de tilldelas en tillhörighet med ett enda språk, t.ex. svensktalande eller engelsktalande. Informanternas språkliga tillhörighet och baslinje är flerspråkigheten, vilken för de flesta är sammansatt av tre språk som de använder kontinuerligt och dagligen.

I generaliserande ordalag kan informanternas liv huvudsakligen indelas i tre olika domäner; hemmet, umgänget med vänner och skolan. I resultaten framstår hemmet som den domän där svenskan som L1 spelar en dominerande och viktig roll. I princip alla informanter anger att de i såväl den muntliga kommunikationen som den skrivna, för hand, t.ex. korta meddelanden, liksom elektronisk, t.ex. sms och mejl, använder L1 med sina föräldrar och föräldrarna med dem. I de fall där föräldrarna har olika L1 använder informanterna föräldrarnas respektive L1, med det undantaget att bland de informanter som går på lokal skola och har en förälder vars L1 sammanfaller med samhällets majoritetsspråket, finns det en svag tendens till att majoritetsspråket används mest frekvent i familjen. Slutligen uppger påfallande många informanter att deras fäder växlar mellan olika språk när de pratar med dem, medan informanterna själva pratar med fäderna på deras L1. Enligt informanterna växlar så gott som inga mödrar mellan olika språk.

Det finns en tendens till att syskonen sinsemellan använder flera språk i sin kommunikation, och att syskonen också växlar mellan olika språk i samma sammanhang. Mycket i resultaten pekar på att hemmet är den domän där svenskan är påtagligt stark, och språkligt spelar en dominerande roll. Resultaten kan tolkas så att hemmet fungerar som den instans, vilken står för språkbevarande och förmedlar vidare språket över generationsgränserna. Att svenskan förefaller vara ett språk som det värnas om och underhålls i informanternas hem stöds av att den övervägande majoriteten av informanterna anger att familjen har en sommarbostad i Sverige, vilket kan ses som ett uttryck för en önskan om en tydlig förankring i Sverige. Trots svenskans dominerande roll i hemmet uppger majoriteten av informanterna att de troligtvis kommer att prata flera språk med sina egna barn i framtiden, vilket skulle kunna förstås som ett uttryck för informanternas flerspråkiga baslinje. De har inte sin språkliga hemvist i ett språk utan flera, och vill förmedla flerspråkigheten till sina barn.

I informanternas umgänge med vänner, antyder resultaten att flerspråkigheten dominerar. Nittio procent av informanterna anger att de oftast använder flera språk med sina vänner, och sextioen procent anger att de på fritiden oftast pratar två eller flera språk med sina vänner, trots att bara ett språk efterfrågades. Likaså anger majoriteten av informanterna att de använder flera språk när de mejlar, sms:ar och chattar med sina vänner. I princip alla informanter anger att de i den elektroniska kommunikationen med vännerna rättar sitt språk efter den de kommunicerar med. Det finns dock en tendens till att informanterna föredrar att använda engelska på facebook, när de söker information på internet samt när de pratar om ämnen som musik, film, mode och sport. Dock anger majoriteten av informanterna att de utövar en sport på fritiden på det lokala språket. Resultaten indikerar att svenskans roll i domänen umgänge med vänner varken har en mer framträdande eller en mer undanskymd roll för informanterna än vad deras andra språk har. Svenskan utgör, i likhet med informanternas andra språk, helt enkelt bara en del av deras språkliga repertoar och kompetens. De använder konstant och kontinuerligt flera språk med sina vänner, och informanternas flerspråkighet framstår också som påtagligt flexibel i det att de väljer språk utifrån ämne, kommunikationsform eller samtalspartner.

Informanternas undervisningsspråk skiljer sig åt beroende på att de deltar i olika utbildningssystem. Resultaten antyder att informanternas undervisningsspråk spelar en betydande roll i deras flerspråkighet, då det i stor utsträckning sammanfaller med deras språkpreferenser. Den allmänna bild som framträder i resultatet är att informanter på svenska utlandsskolor har en preferens för svenska i kombination med det lokala språket, informanterna på europaskolor har en preferens för svenska i kombination med engelska, informanterna på lokala skolor har en preferens för det lokala språket och informanter på internationella har en preferens för engelska.

Vad det gäller färdigheter som är direkt relaterade till skolan, till exempel att läsa och skriva, men också ämnen som har en lösare skolmässig anknytning som att uttrycka en åsikt eller allmänt hållet diskutera sina skolämnen, anger majoriteten av informanterna sitt undervisningsspråk. Förhållandet avspeglar sig också i informanternas svar om vilket språk de använder mest respektive helst, även om svaren inte korresponderar helt. Det är heller inte givet att informanterna anger att de helst använder det språk vilket de använder mest. Slutligen är också kopplingen till undervisningsspråket kopplad till vilket språk informanterna anger vara sitt starkaste. Ungefär fyrtio procent av informanterna anger att svenska är deras starkaste språk, medan majoriteten anger svenska i kombination med antingen engelska eller det lokala språket som starkaste språk.

Informanterna tillhör alla i viss mån gruppen TCK, men den grupp som i högst utsträckning tillhör gruppen är de informanter som går på internationella

skolor. Den bild som framträder är att dessa informanter använder svenska hemma och engelska i skolan, samt företrädesvis engelska med ett litet inslag av det lokala språket, med vännerna. På de enkätfrågor som rör språkanvändning och språkpreferens anger de mycket sällan flera språk, utan svarar i huvudsak med engelska genomgående. Dock verkar de vara den grupp som värnar mest om svenskan. De pratar i princip uteslutande svenska med syskonen, och undantaget en informant anger de övriga att familjen har sommarhus i Sverige. Även om informanterna mestadels anger engelska som språksvar på frågorna, menar majoriteten av informanterna att de troligtvis kommer att prata svenska med sina egna barn i framtiden. I gruppen finns det ingen förälder som har det lokala språket som L1.

Sammanfattning

Den bild de preliminära resultaten ger är att informanterna lever ett flerspråkigt liv, och att flerspråkigheten utgör deras språkliga baslinje. De kan inte kategoriseras utifrån sitt eller sina L1, utan deras L1 utgör tillsammans med deras övriga språk en komponent i deras flerspråkighet. Liksom informanternas L1 inte kan tillskrivas en enda övergripande funktion i deras flerspråkighet, antyder resultaten att svenskan inte heller spelar en enda roll i deras liv.

Resultaten indikerar att svenskan tillmäts skilda roller i domänerna hem, umgänge med vänner samt skola. Svenskan är ett starkt språk i informanternas hem. De pratar svenska med sina föräldrar, och använder också svenska i den skriftliga kommunikation som förekommer med dem. Majoriteten av informanterna anger att de använder svenska med sina syskon, även om det finns en tendens till att syskonen sinsemellan pratar flera språk. Metaforiskt framstår hemmet som en svenskspråkig ö i informanternas flerspråkiga liv, och kan sägas utgöra den domän, i vilken språkbevarandet sker.

I domänen umgänge med vänner visar resultaten hitintills att informanterna konstant och kontinuerligt använder flera språk. Miljön styr inte deras användning av språken i samma utsträckning som hemdomänen gör, utan deras språkval påverkas istället i högre grad av ämne, samtalspartner samt kommunikationssätt. I umgänget med vänner framstår svenskans roll som relativt neutral i jämförelse med informanternas andra språk, i det att den vare sig är påtagligt överordnad eller underordnad de andra språken i användning och preferens, utan är bara ett språk bland andra i informanternas språkliga repertoar.

Slutligen framgår det genom resultaten att undervisningsspråket spelar en betydande roll i informanternas liv eftersom det ofta överensstämmer med deras

språkanvändning och språkpreferenser. För majoriteten av informanterna sammanfaller undervisningsspråket med det eller de språk de anger att de använder mest och kan bäst. Undervisningsspråket blir ett starkt språk i informanternas liv, inte bara vad det gäller skolrelaterade kunskaper och färdigheter utan också i allmänna sammanhang i deras offentliga liv. Vidare visar resultaten på tendensen att undervisningsspråket till viss del spiller över dels på domänen umgänge med vänner i sin roll som gemensamt språk, och dels på hemdomänen då syskonen sinsemellan använder det. I de fall där informanterna har svenska som sitt undervisningsspråk spelar således svenskan en stark roll i deras liv.

Övergripande antyder det preliminära resultatet, i enlighet med vad Fraurud och Boyd beskriver, att gruppen ungdomar i sin helhet inte är sammansatt av väl avgränsade homogena smågrupper, utan utgörs av en stor heterogen grupp bestående av flertalet korsande variabelsammansättningar. Det är vidare möjligt att dra paralleller till termen synkretiska identiteter för att åskådliggöra hur flerspråkigheten interagerar i informanternas liv. Deras flerspråkighet framstår som integrerad och dynamisk snarare än balanserad och statisk.

Litteratur

- Abrahamsson, Niclas (2009). *Andraspråksinläring*. Lund: Studentlitteratur.
- Beatens Beardsmore, Hugo (1982). *Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fraurud, Kari & Boyd, Sally (2011). "The native – non-native speaker distinction and the diversity of linguistic profiles of young people in multilingual urban contexts in Sweden". I: Källström, R. (red.), *Young urban Swedish: variation and change in multilingual settings* (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 14.) Göteborg: Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet, s. 67-87.
- Garcia, Ofelia (2009). *Bilingual Education in the 21st Century. A Global Perspective*. Chichester: Wiley-Blackwell
- Lambert, Wallace (1977). "The effects of bilingualism on the individual: Cognitive and sociocultural consequences". I: Hornby, PA. (ed.), *Bilingualism: Psychological, social and educational implications*. New York: Academic Press
- Otterup, Tore (2005). "Jag känner mej begåvad bara". *Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multi-etniskt förortsområde*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 2.) Göteborg: Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet.
- Pavlenko, Aneta (2002). "Poststructuralist Approaches to the Study of Social Factors in Second Language Learning and Use". I: Cook, V. (ed.), *Portraits of the L2 User*. Clevedon: Multilingual Matters, s. 277-302.
- Pollock, David C. & Van Reken, Ruth E. (2009). *Third Culture Kids. The Experience of Growing Up Among Worlds*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Skutnabb-Kangas, Tove (1981). *Tvåspråkighet*. Lund: Liber Läromedel

- UNESCO (2003). *Education in a multilingual world*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Hämtat från:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001297/129728e.pdf>, 2011-10-25.
- Viberg, Åke (1993). "Andraspråksinläring i olika åldrar". I: Cerú, E. (red.). *Svenska som andraspråk. Mera om språket och inläringen. Lärarbok 2*. Stockholm: Natur och Kultur, s. 13-83.
- Wingstedt, Maria (1998). *Language Ideologies and Minority Language Policies in Sweden*. Stockholm: Centrum för tvåspråkighetsstudier, Stockholms universitet.

II. Swedish as Heritage Language among Transmigrants' Children in Europe

Marie Rydenvald

Abstract

For many teenagers in today's globalized society, their L1 is a Heritage Language (HL). This article investigates Swedish as HL among teenagers. The article is based on a sociolinguistic study concerning language use among multilingual teenagers who belong to the group Third Culture Kids (TCK), have Swedish as an L1 but live outside Sweden. Against the background of factors that influence and shape their multilingualism and the impact different domains have on their language use, the discussion will focus on how Swedish as HL is maintained and affected. The research design was made to investigate the teenagers' multilingualism, and the method used was linguistic profiling, which is a tool for describing heterogeneous linguistic contexts. Data was collected through a questionnaire on language use and language preference among 56 teenagers aged 16-19, from different parts of seven European countries. The results show that Swedish clearly is an integral part of the teenagers' multilingualism, and that the HL maintenance bears reference to complex relations between the language use in the different domains of home, social life with friends and school. The results indicate that the core factor in the construction of the teenagers' multilingualism is the family's language policy.

Key words: multilingualism, heritage language, third culture kids, Swedish abroad, domains, education

Introduction

Due to increasing mobility in the globalized world, many children and teenagers are growing up in a plurilingual and multicultural environment, where they become multilingual since their first language (L1) does not necessarily coincide with the society's majority language. For many of these teenagers their L1 will become a heritage language. One group seldom dealt with in research on heritage languages is that called Third Culture Kids (TCK), the children of expats and transmigrants.

Research on TCK's has primarily been conducted within the sociocultural paradigm, and concerned with how the international lifestyle affects their lives, in terms of, e.g. identity, dual belonging, repatriation and schooling (Fail et al. 2004, Grimshaw & Sears 2008, Lee 2010, Carder 2007, Cockburn 2002).

Although the research shows that the multicultural environment clearly influences the TCKs' lives, little research has been done on their linguistic situation. As multilingualism is a part of the TCK's lives, it is vital to bring the linguistic perspective into the existing field of sociocultural research. This article describes a sociolinguistic study of language use as it is reported among TCK whose heritage language (HL) is Swedish.

Theoretical background

As mentioned above, TCK are the children of expats and transmigrants. Whereas expats generally work abroad for a company or an institution of their home country, transmigrants are more autonomous and mobile in their migration, which often constitutes a part of their lifestyle (cf. Pries 2007). They belong to the international society, and are "immigrants whose daily lives depend on multiple and constant interconnections across international borders and whose public identities are configured to more than one nation-state" (Glick Schiller and Basch 1995:2). In this article, I will treat both groups under the heading of TCK.

TCK are thus growing up in a mobile, international and globalized world, deeply interacting with several cultural worlds. The term was coined in the 1960's (Useem et al., 1963), and refers to the fact that TCK grow up neither in their parents' home culture, i.e. the first culture, nor in the culture of the host country, i.e. the second culture, but in the international society's conglomerate of cultures, i.e. the third culture (Pollock & Van Reken 2009). A definition often referred to is that of Pollock from the late 1980's:

A third culture kid (TCK) is a person who has spent a significant part of his or her developmental years outside the parents' culture. The TCK frequently builds relationships to all of the cultures, while not having full ownership in any. Although elements from each culture may be assimilated into the TCK's life experience, the sense of belonging is in relationship to others. (Pollock & Van Reken 2009:13)

As the transmigrant families lead mobile lives, many TCK attend international schools in order to receive a coherent schooling following one curriculum, instead of being tossed between educational systems of different countries. For Swedish children and teenagers there are, besides international schools, four other forms of education where Swedish either is taught as a subject or used as the language of instruction: European schools, Swedish schools abroad, distance learning on secondary level and mother tongue teaching (Skolverket 2013).

A predominant international educational program is the International Baccalaureate, which was introduced in 1968 in Geneva, Switzerland (IBO

2013). The education leads to an International Baccalaureate. Today there are approximately 1,065,000 students at 3,493 schools in 144 countries (IBO 2013). English, French and Spanish are IBO's official languages, and English is the dominant language of instruction. Swedish is taught as a subject.

The European Schools were established in 1957 to provide education for children of the personnel of the European Union. The education leads to a European Baccalaureate. Today there are approximately 25,000 students at 14 schools in 7 countries. English, French, German or Spanish together with the students' L1 are offered as language of instruction (Eursc 2013). Depending on the school, Swedish is used as a language of instruction, or taught as a subject.

The first Swedish school abroad opened in Paris in 1878 (Gymnasium 2013). Today there are approximately 1,200 students at 30 schools in 18 countries. Six schools in five different countries offer upper secondary level. The education is leading to a national Swedish Baccalaureate. Swedish is the language of instruction. Finally, Swedish mother tongue teaching is offered as an extra-curricular subject to students attending international or national schools. Today there are a total of approximately 3,600 students in 151 cities in 47 different countries (SUF 2013).

The substantial number of students participating in various form of Swedish education is not a matter of chance, but rather the result of the long tradition to uphold the Swedish language abroad. In 1908 the first organization, Riksföreningen Sverigekontakt, was established with the explicit commission to safeguard Swedish language, culture and education abroad (RSK 2013), and since then several other associations have been founded. During the 20th century the Swedish language has expanded abroad. It is represented as a subject at 220 universities around the world, it is a working language within the EU and it is well-represented in the UN and other international organizations due to sustained Swedish engagement in international relations.

The participants in the current study live in societies with majority languages other than Swedish, and besides being part of the mainstream society, many of them also are also part of the international English speaking society. For the participants, Swedish is a HL, which is in focus of this study. The advantage of using Swedish within HL research is that it is a relatively small but strong language. It is not among the world's dominant languages, e.g. English, Spanish and French, but it has a long history, is one of the world's best described languages (Norrby and Håkansson 2007) and deeply rooted in the international society as well as the Swedish communities abroad.

HL as a term is connected with immigration, and “[a] shared component of most definitions of HL is that HLs are languages related to the cultural heritage of the speaker and that the languages are not the dominant language of the

country” (Albersee and Muysken 2012:1). In Canada, e.g., the term usually refers to all languages other than French, English and Native languages (Cummins and Danesi 1990), and in the U.S. context Fishman suggest a division of HL into three categories, indigenous, colonial and immigrant languages (van Deusen-Scholl 2003). Often the term HL implies a language which has a long history and strong community in the host country, which according to Albersee and Muysken (2012:3) may account for the fact that expats’ children are seldom referred to in HL research. However, since the contemporary globalized society’s fundamental concepts of mobility and internationalization manifest themselves in expats and transmigrants, the study of TCK’s and their language use could make a fruitful contribution to the long tradition of sociolinguistic as well as linguistic HL research.

“The very notion of HL is a sociocultural one insofar as it is defined in terms of a group of people who speak it. Heritage languages also have a sociocultural function, both as means of communication and as a way of identifying and transforming sociocultural groups” (Weihun He 2010:68). Moreover, Weihun He (2010) discerns two approaches to sociocultural dimensions within the HL research field. The first one, she refers to as the correlational perspective where research is mainly concerned with different variables that influence HL learning and maintenance on a societal and individual level, e.g. schooling, parents’ language policies, social networks and linguistic domains and domains of language use (cf. Aalberse and Muysken 2012). The other one, the social constructivist perspective, Weihun He (2010) argues, regards language as a means for the individual to (re)construct her identities, and facilitates for “us to examine the construction of multiple yet compatible or congruent identities, as well as blended or blurred identities in a multilingual, multicultural, immigrant contexts” (Weiyun He 2010:73).

Furthermore, since the 1990’s there is a tendency within research in social sciences not to attribute homogeneity to social groups and their way of living. Rather, society is regarded as composed by individuals with a set of unique characteristics and a fluid identity who belong to various intersecting networks. Poststructuralist sociolinguistic research regard multilingualism and multilingual practice as integral and a dynamic process rather than a balanced and static product (Garcia 2009, Holmen 2006, Larsen-Freeman 2007). Compared to the balanced perspective, which views the multilingual individual’s languages as different entities which should be kept apart, the dynamic perspective views the languages as interchangeable systems, where the multilingual individual’s linguistic resources and competences interact. In order to capture and show that multilingual teenagers seldom belong to the two discrete groups of native and non-native speakers claimed by contemporary discourse, Fraurud and Boyd

(2011) developed the method linguistic profiling (see 2.). Linguistic profiling questions the dichotomous relationship often found in linguistic research between native and non-native speaker, which makes it a suitable tool for describing the composite nature of TCK's multilingualism.

The participants in the current study live in a multicultural and multilingual setting, where they use two or often three languages on a daily basis and are involved in various social contexts and networks, with different linguistic demands. Sociolinguistic research (cf. Fishman 1965, Lambert 1977, Rampton 1995) shows that factors such as purpose, setting, topic and participant play a vital role for language use, choice and preference. As for children and teenagers in general, the domains of family, school and social life with friends play a central and crucial role in the lives of the TCK. Moreover, the domains differ to what extent they are formal and official or informal and private, which also affects language use in various ways.

Through the participation in the everyday interaction that takes place in different social domains, be they institutional or non-institutional, teenagers position and construct themselves (Bellander 2010). For multilingual individuals, the domains not only raise the question of linguistic codes, styles and varieties but also the choice of language. However, rather than using separate languages in different domains, they use their composite linguistic competence when navigating between different domains. Not their languages per se, but their composite multilingual repertoire becomes a resource for their continuous social (re)positioning and (re)construction (Jonsson 2007, Otterup 2005, Ganuza 2011).

The aim of the present study is to describe how the TCK's report on the composition of their multilingualism. This description is made in terms of language use in different public and private domains, particularly the domains of home, social life with friends and school, including how language use in one domain can affect language use in another. The discussion will focus on the role of Swedish as an L1 and an HL in everyday life as well as prospects of its maintenance in the future.

Method

The method used in this article is inspired by linguistic profiling (Fraurud and Boyd 2011), which is a sociolinguistic tool for describing heterogeneous linguistic contexts. In this method, different variables based on criteria used in the definition of native speaker, e.g. age of onset, language use, education, and identity, are applied on background factors of the informants. The present study

surveys how language use and preference of the multilingual informant group of TCK' is related to concepts such as linguistic domain, topic, setting and participant as well as the terms L1 and L2. Data was collected through a questionnaire on where, how, about what and with whom the informant group of teenagers (TCK's) used their different languages.

Participants

The informant group consists of 56 TCK, 35 female and 21 male, aged 16-19, who live in central and southern Europe. They have Swedish either as their only L1 or together with another L1. 53 of the 56 informants lived with both their parents. 25 of the informants have two parents who both have Swedish as their L1's, and 28 informants have one parent whose L1 is Swedish and one parent who has another L1. Moreover, there are 3 informants both of whose parents have other L1's than Swedish. These informants have lived a major part of their lives in Sweden, and perceive themselves, and are perceived by their teachers, as native speakers of Swedish. Depending on the type of educational system the informants attend they either have Swedish as language of instruction or study it as a school subject. The study comprises four different educational systems (see 1.1); Swedish schools abroad, European schools, International schools, or local national schools. The informants who attend local schools participate in the extra-curricular mother tongue teaching in Swedish.

The questionnaire

The questionnaire was designed to investigate the teenagers' perception of their multilingualism, and is partly modelled on Frauruds' and Boyds' (2011) variables of linguistic profiling. There are questions relating to criteria which often are used in the definition of the concept mother tongue, e.g. age of onset, proficiency, preference, use, context and identity. Furthermore, questions are asked about language use in private and public domains, e.g. family, social life with friends and school. Although the majority of the questions on language use and preference ask for one language, 50% of the informants consistently fill in two or more languages. Finally, the questionnaire includes questions about language use in virtual communication, such as social media, email, chat, texting, and twitter. Not only are they important tools for establishing and maintaining contacts with friends and family in different parts of the world, but they are also sources of information about foreign cultures and places.

Procedures for data collection

The questionnaires were distributed to the informants in the form of paper copies, and filled in manually. The questionnaire was either handed out by me to the informants, or sent to the informants' teachers who then distributed them to the informants. The questionnaire took approximately 30 minutes to fill in, and during that time the person who distributed the questionnaire was present and available for questions. Very few questions were asked, with the exception that a significant number of participants asked if they could answer with two languages on questions about language use, despite the fact that only one language was asked for. Finally, the completion of the questionnaire was followed up by a short discussion.

Data analysis

Data were analysed by means of descriptive statistics in SPSS©. In the analysis the domains family, social life with friends and school, emerged as an important factor in that they displayed different patterns of language use. Similar conditions also occurred in the analysis of the different educational systems, in that there were resemblances between informants attending the same system, and divergences between informants attending different systems. The domains, and to certain extent the educational systems, have been kept as a framework for the presentation of the results.

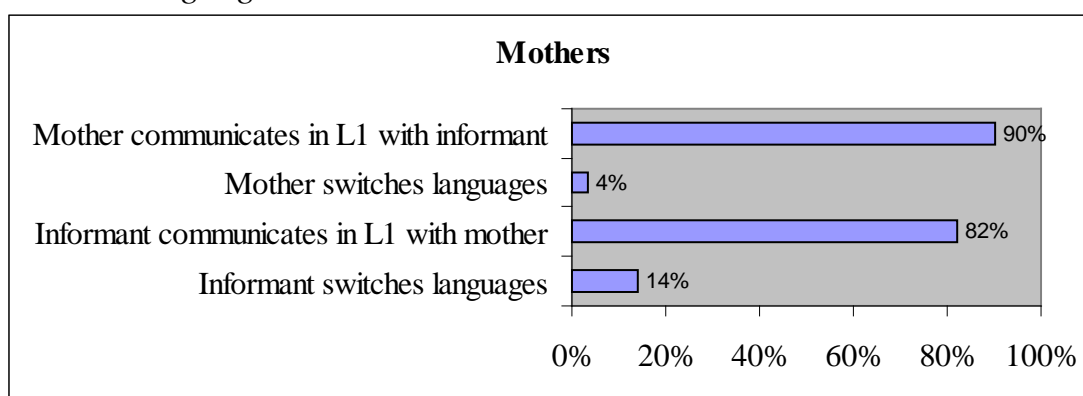
Results

The overall results of the questionnaire show that the informants' multilingualism is present and active, and that Swedish clearly is an integral part of it. Most of the informants report that they use two or more languages in their daily lives. Their multilingualism also becomes evident through the fact that 65% of the informants consistently fill in two languages in their answers, although only one language is asked for in the instructions. 13% of the informants answer the questions on language use and preference by stating one language only. The remaining 87% answer at least one question with two or more languages. Since the results indicate that their language use differs depending on the domains, the results will be reported separately for each of the domains family, social life with friends and school.

Family

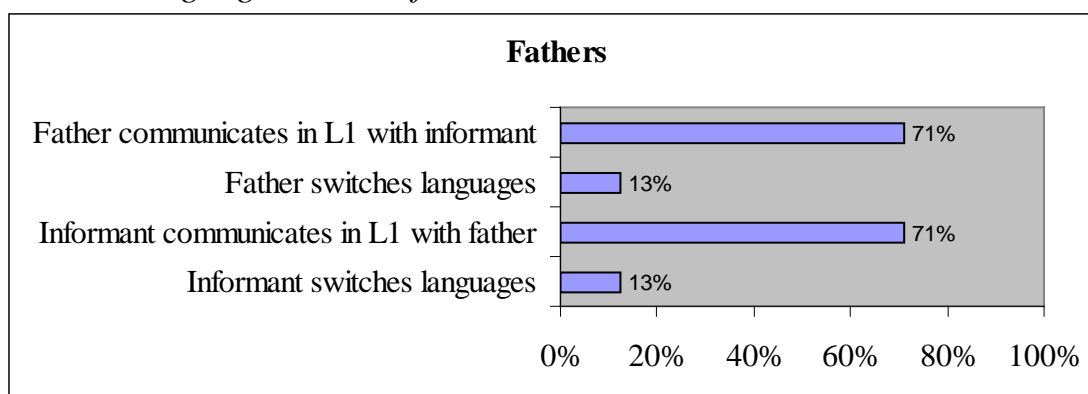
The domain of the family mainly refers to the interaction between informants, their parents and siblings. Questions on language use and communication were the same for both parents and siblings, and include spoken interaction and everyday literacy practices such as shopping lists, short memos, texting, email and social media. In Table 1 and 2, I have combined the results of the questions on written and spoken communication because they tended strongly to coincide.

Table 1 Language use with mothers

According to the results 90% of the mothers use their L1 in spoken communication as well as everyday literacy practices with the informants. Only 4% of the informants report that their mothers switch between languages in the communication. 6% of the mothers communicate in another language than their L1 with the informants. When the informants report their own language use with their mothers the relation differs slightly; 82% of the informants use their L1 in communication with their mothers, and 14% report that they switch languages in the communication. 4% of the informants communicate in another language than their L1 with their mothers. 75% of the mothers have Swedish as their only L1, and among them all but four use Swedish in written and spoken communication with the informants.

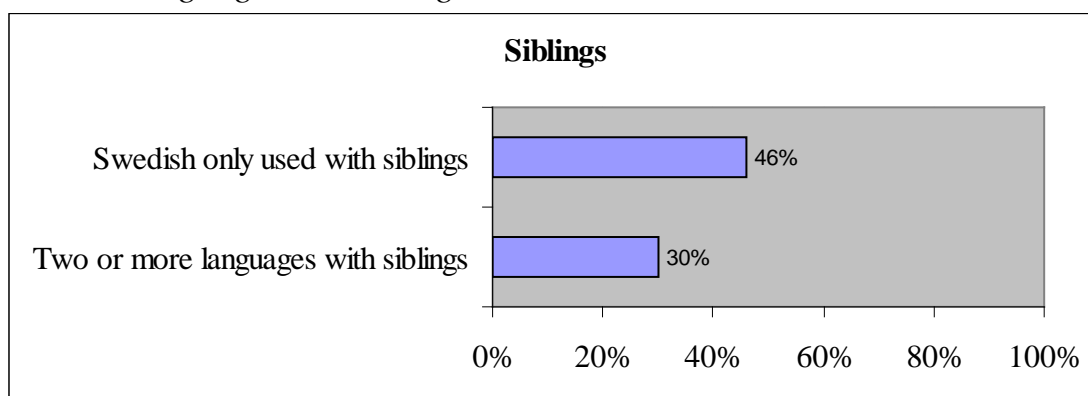
Table 2 Language use with fathers

According to the results 71% of the fathers use their L1 in spoken communication as well as everyday literacy practices with the informants. 13% of the informants report that their fathers switch between languages in the communication. 16% of the fathers communicate in another language than L1 with the informants. In comparison with the communicative situation with the mothers, there is no discrepancy between the informants' reports of their own and their fathers' language use. 71% of the informants use their L1 in spoken communication as well as everyday literacy practices with their fathers, and 13% report that they switch between languages in the communication. 16% of the informants communicate in another language than L1 with their fathers.

55% of the fathers have Swedish as L1. Among them three switch between languages and two communicate in another language than Swedish with the informants. Furthermore, 10% of the fathers have two L1's, Swedish and another language, and all of them use both their L1's with the informants. Finally, 35% of the fathers do not have Swedish as L1, but despite this fact three of the informants report that their fathers use Swedish in spoken communication.

Table 3 Language with siblings

46% of the informants report that they use Swedish in spoken as well as written communication with their siblings. 30% of the informants report that they use

Swedish and at least one other language with their siblings, of whom two informants report that they use different languages with different siblings. 4% do not have any siblings. The remaining 24% uses another language than Swedish with siblings.

Furthermore, 71% of the informants claim that they have regular contact with their relatives, e.g. grandparents and cousins, of which 46% report that they use Swedish as the language of communication, 20% that they use Swedish together with another language, and 4% report that they use another language. Finally, 71% of the informants report that their family has a summer residence in Sweden, which may function as a link to Sweden.

The results indicate that the home domain constitutes a stronghold for L1, and is thus important for the maintenance of the HL. For all of the informants the Swedish language is present in their daily life in the domain of the family. Other languages are brought into the family domain primarily by the children but also by the fathers. On the other hand, Swedish could be said to be brought into the family by the fathers in that some of them use Swedish although it is not their L1. Finally, Swedish is also strengthened in the domain by relatives.

Social life with friends

Concerning the question of languages used with friends, 89% of the informants report that they use two or more languages with friends on a daily basis. 50% report that they use three languages, and 39% use two languages. Swedish and English are reported as the languages most frequently used among friends. 89% of the informants report that they use Swedish with their friends, and 86% report that they use English. Finally 63% report they use the majority language.

The questions about the language most frequently used with friends in school as well as in spare time, asked for one language. Nevertheless, 52% of the informants report that they use two or more languages with friends in school, whereas the corresponding percentage for their spare time is 61%. As will be discussed in 4.4, the results show that the language of instruction dominates the school domain, which could be one explanation for the difference in percentage between language use with friends in spare time and in school.

Regardless of whether the informants answer with one or more languages, the informant group as a whole report Swedish and English as the languages most frequently used with friends. 63% report Swedish, 57% report English and 38% report the majority language, as one of the most frequently used languages with friends in their spare time. 60% report Swedish, 61% report English and 38% report the majority language, as one of the most frequently used languages with friends in school.

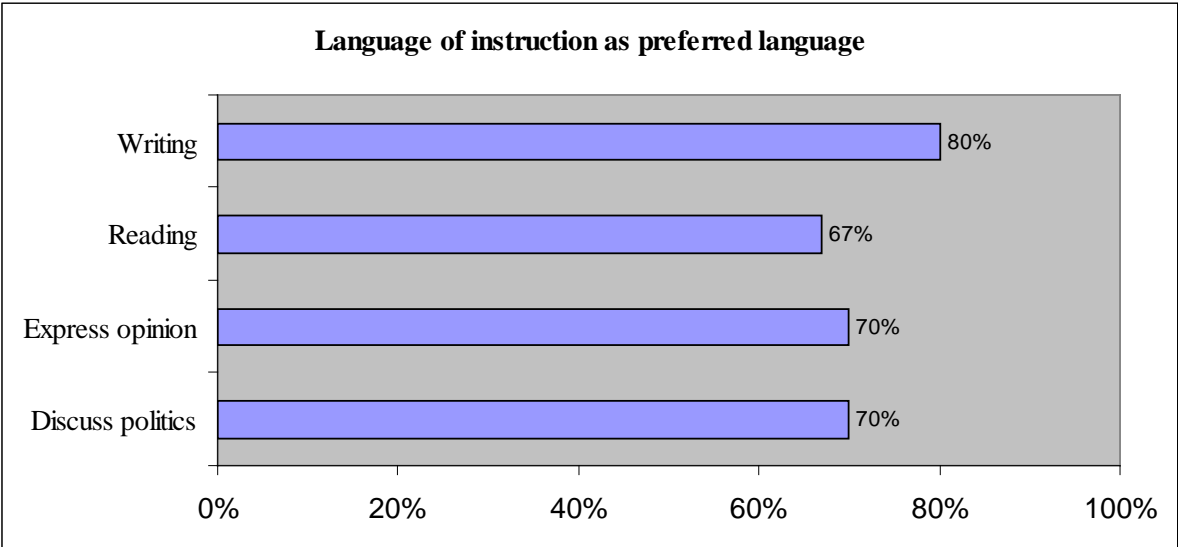
Furthermore, 54% of the informants report that they use two or more languages with friends in social media. When asked if they change language in their virtual communication according to participant, topic or mode of communication, 89% of the informants claim that they change language according to whom they communicate with, and not according to topic or mode.

The results indicate that the domain of social life with friends is the domain where the informants’ multilingualism is the most dynamic. The clear majority use two or more languages with friends, in real life as well as in virtual reality. As the vast majority of the informants use Swedish with their friends, both in school and in the spare time, the domain contributes to the maintenance of Swedish HL.

In school

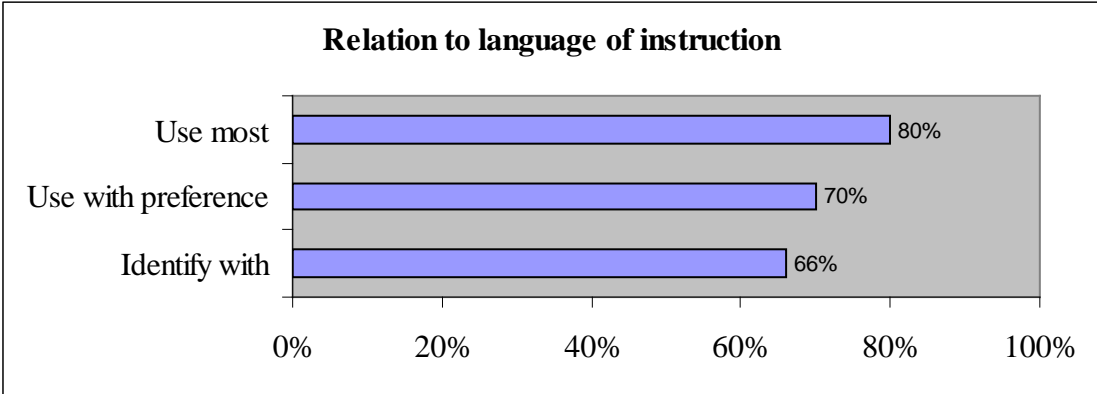
The informants participate in four different educational systems, which have different languages of instruction (see 1.1). Regardless of school forms, the language of instruction dominates in the school domain. Among the informants the language of instruction strongly correlates with the language they report as their preferred language for school related proficiencies and skills, such as for instance reading, writing, expressing an opinion and discussing politics. As their preferred language for writing, 80% of the informants reported their language of instruction. 67% of the informants reported their language of instruction as the preferred language for reading. Finally, 70% of the informants reported the language of instruction as the preferred language for expressing an opinion as well as discussing politics.

Table 4 Language of instruction as preferred language

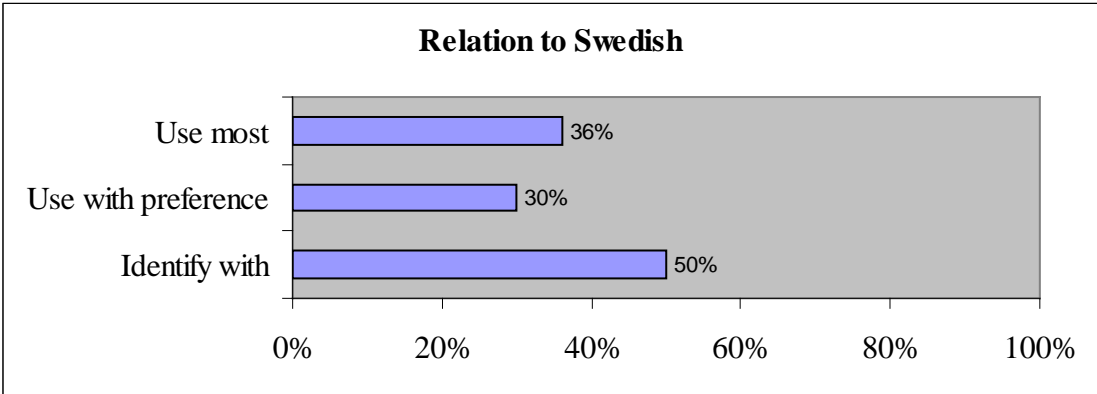
The language of instruction and the language the informants report as the most used one strongly coincide. 80% of the informants report the same language as their language of instruction and the one they use the most. The results show that the informants to a large extent answer the questions about language use and language preference with two languages albeit one is asked for, but when it comes to the question about the most used language there is a tendency to answer with only one language.

Table 5 Relation to language of instruction

The informants’ reports for the most preferred language also coincide with the language of instruction but to a lesser extent than the most used language. Even though the informants report that the language of instruction is the language within their multilingualism they most frequently use, it is not necessarily the language they prefer to use if they can choose, or the language they identify themselves with.

Table 6 Relation to Swedish

Regardless of language of instruction, 36% of the informants report that the language they use the most is Swedish. 30% report Swedish as the language they prefer the most to use, and 50% report Swedish as the language they identify themselves with. The majority of the informants that have reported Swedish as

their most used language (60%), most preferred language (71%) and the language they identify with (61%) have parents who both have Swedish as L1.

41% of the informants claim that Swedish is their strongest language. Among the 16% who report two languages as equally strong, Swedish is always one of these languages. The remaining 43% report either English or the local language as their strongest language. The informants who report Swedish as their single strongest language or in combination with another language attend Swedish, International or European schools. Only one informant attending school reports Swedish as the strongest language.

The language of instruction dominates in the school domain. The results indicate that it is the language that the informants prefer for school oriented proficiencies such as writing and reading. Moreover there is a strong tendency that the language of instruction becomes the most used language in the informants' lives, and as such it most likely spills over in the other domains. One factor which presumably provides a strong contribution to the maintenance of Swedish HL, is whether Swedish is a language of instruction for the informants, which is the case in the Swedish and European schools. The results also suggest that a school form which is situated within the international context is favorable to the maintenance of Swedish HL, since all but one of the informants who perceive Swedish as their strongest language attend either Swedish, International or European schools.

Discussion

The aim of the present study is to investigate how the TCK's multilingualism is constructed through language use in different public and private domains. Of special interest is the role L1 plays in the informants' lives and how Swedish as HL is maintained. A survey has been used to collect data, and the analyze inspired by the method linguistic profiling. The informants have Swedish as an L1, but they have different linguistic backgrounds. They all live outside Sweden but in different European countries, and their migrational backgrounds differ; some were born outside Sweden, while others were born and brought up in Sweden before they emigrated. Some have only lived in one country and others in several countries. The results show that the informants live multilingual lives, where Swedish clearly is an integrated part, and metaphorically they could be said to operate on a multilingual baseline. Their multilingual interface becomes evident through the fact that more than two thirds of the informants are not able to give one language as an answer on questions concerning language use and

preference in relation to setting, topic and participant. Instead they answer with two or more languages.

Within the group of informants there are a multitude of linguistic profiles composed by factors such as how many and which L1's, which language of instruction, which languages they use with friends, which languages they perceive as their strongest, the most frequently used and the best preferred. Despite this multitude of linguistic profiles, the informants' multilingualism cannot be described in terms of complete multidiversity since the results display a pattern of factors which could be categorized in relation to the social domains of family, friends and school. The boundaries between the domains are blurred and language use overlaps, but in general terms the domain of the family is dominated by the parents' L1's, the domain of social life with friends by a multilingual practice and the domain of the school by the language of instruction. The domains also have an impact on the maintenance of Swedish as HL in the participants' lives, and as they clearly are important factors in the informants' multilingualism, they constitute the basis for the presentation of the results.

According to the results the family domain is a stronghold for L1 in general, and thus for Swedish HL. The vast majority of the mothers and informants communicate in the mothers' L1's, in spoken as well as written communication, which includes shopping lists, short memos, texting, email and social media. In the study 75% of the mothers have Swedish as their L1, and only four of them use another language than Swedish in the communication with the informants. The mothers could thus be seen as an important factor in the maintenance of Swedish HL, not only for the spoken variety but also for everyday literacy practices. On the contrary, the fathers have a slight tendency to switch between languages or speak another language than their L1 with the informants and thus bring another language into the L1 dominated family domain. On the other hand, the results show that the fathers who have another L1 than Swedish use Swedish in the family domain, which allows Swedish to enter the domain. It could be argued that they use Swedish because the other members of the family do so, but nevertheless it is favorable for the Swedish HL maintenance.

76% of the informants report that they use Swedish with siblings. It is often argued that the children bring other languages, and particularly the majority language, into the family, but these results rather indicate that the children maintain Swedish HL by using it in their communication. Finally, the results point to the fact that relatives and summer residences in Sweden are important for Swedish HL maintenance. They both function as an extension of the home domain and the results thus indicate that in addition to the domain of the family per se, the domain also creates extended links, instances and sites, which are

important for the maintenance of HL. Finally, when asked which language they will probably use with their own future children, 36% of the informants answer Swedish as the sole language, and 45% of the informants report that they will use Swedish and another language. The results bear witness to the informants' multilingual baseline, but at the same time bode well for the maintenance of their Swedish HL, since 81% of the informants perceive Swedish as a language they will use with their future children.

The informants' multilingualism appears to have its most dynamic shape in the domain of social life with friends. The vast majority of the informants report that they consistently use two or more languages with their friends in school as well as spare time and social media. There is a slight tendency in the results indicating that they change language according to the person they speak with. Furthermore, 89% of the informants report that they change language in virtual communication according to whom they communicate with, and not the topic or type of communication. The results could be interpreted in terms of a flexible and interacting use of multilingual repertoire in adapting to various intersecting networks.

The informants report that they frequently use Swedish with their friends in school, spare time and social media. Consequently, the domain plays an important role for the maintenance of Swedish HL since Swedish is strengthened not only by the fact that it is used more often throughout the day, but also in situations which require aspects of the informants' linguistic competence that differ from the domain of the family. In addition, the informants report that they use Swedish and English more frequently than the local majority language with friends, which may indicate that the maintenance of Swedish HL is influenced by the integration in, on the one hand, the international society, and on the other hand, the mainstream local society, where the effect of the former is strengthening and the latter one weakening

In the school domain the language of instruction dominates. The results show that the language of instruction, be it the informants' L1 or not, becomes the language the vast majority report as the most frequently used one as well as the most preferred language when it comes to school related proficiencies and skills such as writing and reading. Finally two thirds of the informants claim that the language of instruction is the language they identify themselves with. Thus, the results strongly indicate that the language of instruction, which is closely connected to the school form, is a significant factor in the construction of the informants' multilingualism, suggesting that their multilingualism to a certain extent is institutionalized through the dominance of the language of instruction.

Regardless of language of instruction, approximately one third of the informants report Swedish as the language they use the most and the one they

prefer to use if they can choose, and half of the informants report Swedish as the language they identify with. The majority of these informants come from families where both parents have Swedish as L1. Finally, among the 41% who report Swedish as their strongest language, all but one attend either Swedish, International or European schools, i.e. schools that are a part of the international society. A strengthening factor in the maintenance of the informants' Swedish HL is that both parents have Swedish as L1, which is then further strengthened by its relation to the choice of a school which is integrated in the international society.

Finally, the results point out that a core factor in the construction of the informants' multilingualism and the maintenance of HL is the family's language policy, as this is intertwined with other fundamental factors such as degree of integration, the choice of school, and indirectly language of instruction as well as the teenagers' friends and networks.

References

- Aalberse, Suzanne and Muysken, Pieter. 2013. Perspectives on heritage languages. Position paper for the Leeuwenhorst Workshop on Heritage Languages, Netherlands, January 23-25, 2013. Retrieved [January 2013] from http://www.ru.nl/linc/news_and_events/events/workshop-structural/#PositionPaper.
- Bellander, Theres. 2010. *Ungdomars dagliga interaction. En språkvetenskaplig studie av sex gymnasieungdomars bruk av tal, skrift och interaktionsmedier*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Cameron, Lynne and Larsen-Freeman, Diane. 2007. Complex systems and applied linguistics. *International Journal of Applied Linguistics*, 17(2), 226-239.
- Carder, Maurice. (2007). *Bilingualism in International Schools. A Model for Enriching Language Education*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cockburn, Laura. 2002. Children and Young People Living in Changing Worlds : The Process of Assessing and Understanding the 'Third Culture Kid'. *School Psychology International*, 475-485.
- Cummins, Jim and Danesi, Marcel. 1990. *Heritage languages: the development and denial of Canada's linguistic resources*. Toronto: Our Schools/Our Selves Education Foundation and Garamond.
- Eursc (Schola Europaea) 2013. Retrieved [January 2013] from <http://www.eursc.org>.
- Fail, Helen, Thompson, Jeff and Walker, George. 2004. Belonging, identity and Third Culture Kids: life histories of former international school students. *Journal of Research in International Education*, 3:319-340.
- Fishman, Joshua A. 1965. Who speaks what language to whom and when? In: Wei, L (2007). *The Bilingualism Reader*, 55-70. New York: Routledge.

- Fraurud, Kari and Boyd, Sally. 2011. The native – non-native speaker distinction and the diversity of linguistic profiles of young people in multilingual urban contexts in Sweden. In: Källström, R. & Lindberg, I. (eds.). *Young Urban Swedish. Variation and change in multilingual settings*, 67- 88. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ganuza, Natalia. 2011. Syntactic variation in the Swedish of adolescents in multilingual urban settings – a thesis summary. In: Källström, R. & Lindberg, I. (eds.). *Young Urban Swedish. Variation and change in multilingual settings*, 89-104. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Garcia, Ofelia. 2009. *Bilingual Education in the 21st Century. A Global Perspective*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Glick Schiller, Nina and Basch, Linda. 1995. From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological Quarterly* 68:1, 48-63.
- Grimshaw, Trevor and Sears, Corinne. 2008. ‘Where am I from?’ ‘Where do I belong?’: The negotiation and maintenance of identity by international school students. *Journal of Research in International Education* 7, 259-275.
- Gymnasium (gymnasium.se) 2013. Retrieved [January 2013] from www.gymnasium.se
- Holmen, Anne. 2006. Finding a Voice in a Second Language – a Matter of Language Learning or Intercultural Communication? In: Jensen, I., Dahl, Ø. & Nynäs, P. (eds.). *Bridges of Understanding : Perspectives on Intercultural Communication*, 197-212. Oslo: Unipub forlag.
- IBO (International Baccalaureate Organization) 2013. Retrieved [January 2013] from www.ibo.org.
- Jonsson, Rickard. 2007. *Blatte betyder kompis. Om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Stockholm: Ordfront.
- Lambert, Wallace. 1977. The effects of bilingualism on the individual: Cognitive and sociocultural consequences. I P Hornby (Ed.) *Bilingualism: Psychological, social and educational implications*, 15-27. New York: Academic Press.
- Lee, Yih-teen. 2010. Home Versus Host – Identifying With Either, Both or Neither? : The Relationship between Dual Cultural Identities and Intercultural Effectiveness. *International Journal of Cross Cultural Management* 10, 55-76.
- Norrby, Catrin and Håkansson, Gisela. 2007. *Språkinläring och språkanvändning. Svenska som andraspråk i och utanför Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Otterup, Tore. 2005. “Jag känner mej begåvad bara”. *Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Pollock, David C. and Van Reken, Ruth E. 2009. *Third Culture Kids. The Experience of Growing Up among Worlds*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Pries, Ludger. 2004. Transnationalism and migration: new challenges for the social sciences and education. I: Luchtenberg, S. (red.) *Migration, Education and Change*, 15-39. London and New York: Routledge.
- Rampton, Ben. 1995. *Crossing: Language and Ethnicity Among Adolescents*. Harlow: Longman Group Limited.

- RSK (Riksföreningen Sverigekontakt) 2013. Retrieved [January 2013] from www.sverigekontakt.se.
- Skolverket 2013. Retrieved [January 2013] from www.skolverket.org.
- SUF (Svensk utlandsundervisnings förening) 2013. Retrieved [January 2013] from www.suf.c.se.
- Useem, John, Donoghue, John and Useem, Ruth. 1963. Men in the middle of the third culture. *Human Organisation* 22 (3). 169-179.
- Van Deusen-Scholl, Nelleke. 2003. Toward a Definition of Heritage Language: Sociopolitical and Pedagogical Considerations. *Journal of Language, Identity and Education*. 2:3, 211-230.
- Weiyun He, Agnes. 2010. The Heart of Heritage: Sociocultural Dimensions of Heritage Language Learning. *Annual Review of Applied Linguistics*, 30, 66-82.

III. ”Det var svårt att välja eftersom jag har två språk”

Svenska bland flerspråkiga ungdomar i Europa

Marie Rydenvald

Inledning

I takt med den ökande globaliseringen blir det allt vanligare att barn och ungdomar växer upp i flera länder och talar flera språk. Deras L1 sammanfaller inte med nödvändighet vare sig med deras undervisningsspråk eller med samhällets majoritetsspråk, vilket påverkar deras flerspråkighet och språkanvändning. Vilken roll L1 intar och tillmäts i barnens och ungdomarnas liv beror till stor del på hur de själva uppfattar språket, men rollen formas också av de sociala domäner och nätverk de befinner sig i samt familjens språkpolicy. Artikeln behandlar en pågående studie om svenskans roll i utlandssvenska ungdomars språkanvändning, i vilken analysmetoden språklig profilering har använts.

Teoretisk och historisk bakgrund

En grupp ungdomar som inte har undersökts i någon större utsträckning inom andraspråksforskningen är Third Culture Kids (TCK), barn till emigranter med tillhörighet i det globaliserade internationella samhället (Pollock & Van Reken 2009). Med termen TCK menas barn och ungdomar som vare sig växer upp i föräldrarnas hemlandskultur eller värdlandskulturen, utan i en tredje kultur som utgörs av det internationella samhällets konglomerat av kulturer. Kännetecknande för TCK är att de växer upp i en mångkulturell och mobil miljö där beredskapen för en kommande flytt alltid är närvarande, vilket leder till en ständigt föränderlig social omgivning (ibid.).

Forskningen om TCK har i huvudsak behandlat ungdomar med några av de stora världsspråken som förstaspråk, samt bedrivits utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Forskningen har företrädesvis fokuserat på hur deras internationella livsstil påverkar dem i fråga om t.ex. identitetskonstruktion, dubbla tillhörigheter, skolgång samt återflyttning till hemlandet (Cockburn 2002, Fail et al.

2004, Lee 2010). Trots att forskningen visar att den multikulturella uppväxtmiljön tydligt påverkar dem, och att flerspråkigheten utgör en central roll i deras liv (Rydenvald u.utg.) har deras språkliga situation beforskats i ringa omfattning.

Det har länge funnits en tradition att bevara svenska språket och kulturen samt värna om svensk utbildning i utlandet (Norrby & Håkansson 2007). För de ungdomar som i utlandet vill fortsätta sin skolgång på svenska eller studera svenska som ett ämne erbjuds i huvudsak fem möjliga utbildningsformer: svenska utlandsskolor, europaskolor, internationella skolor, distansundervisning på högstadie- och gymnasienivå samt modersmålsundervisning antingen i den kompletterande undervisningen i svenska eller på en svensk sektion på en internationell eller lokal skola.

Den första svenska skolan i utlandet öppnade i Paris 1878 (Gy 2013). Idag finns det ungefär 1200 elever på 30 skolor i 18 länder (SUF 2013). Sex skolor, i fem olika länder, har undervisning på gymnasienivå. Undervisningsspråket är svenska och gymnasieprogrammet leder till en svensk studentexamen. Europaskolorna grundades 1957 i syfte att erbjuda de EU-anställdas barn en sammanhållen utbildningsform. Idag finns det ungefär 25000 elever på 14 skolor i 7 länder (Eursc 2013). Engelska, franska, spanska och tyska tillsammans med studenternas förstaspråk erbjuds som undervisningsspråk. Svenska finns som undervisningsspråk på vissa av skolorna. Utbildningen leder till en European Baccalaureate (ibid.). Ett på internationella skolor dominerande utbildningsprogram är International Baccalaureate (IB), som introducerades i Geneve 1964, och som idag har ungefär 1,065000 elever på 3493 skolor i 144 länder (IBO 2013). Engelska, franska och spanska är officiella språk, men engelskan tenderar att dominera som undervisningsspråk. Svenska erbjuds som ett valbart språkämne inom IB. Distansundervisning på högstadie- och gymnasienivå ges av Sofia respektive Värmdö distans.

Den kompletterande undervisningen i svenska är den utländska motsvarigheten till modersmålsundervisning. Den följer en av Skolverket utarbetad kursplan och statsbidrag utgår för de elever vilka har minst en förälder som är svensk medborgare, och där svenskan är ett levande språk i hemmet. Undervisningen omfattar två timmar per vecka och sker oftast utanför ordinarie skoltid. Den kompletterande undervisningen omfattar idag ungefär 3600 elever och finns på 151 orter i 47 länder (SUF 2013).

Begreppet domän har sedan 1960-talet använts inom sociolingvistik för att beskriva hur språkanvändning skiljer sig åt i olika sociala situationer. Utbildning tillsammans med familj och vänskrets utgör fundamentala domäner i en individs liv (Fishman 1965). Således är de också viktiga språkliga och sociala tillhörigheter för ungdomar, och har betydelse för deras socialisation och

språkbruk (Bellander 2010) liksom för flerspråkiga ungdomars identitetskonstruktion (Rampton 1995).

Sedan 1990-talet finns det inom den humanvetenskapliga forskningen en tendens att inte betrakta olika samhällliga och sociala grupper som homogena avskilda enheter. I stället har samhället kommit att betraktas som sammansatt av individer med unika egenskaper och föränderliga identiteter, vilka tillhör olika men ofta överlappande nätverk. Inom det poststrukturalistiska forskningsfältet ses flerspråkigheten numera som en integrerad och dynamisk process snarare än en balanserad och statisk produkt (Garcia 2009, Holmen 2006).

Inom den sociokulturella och sociolingvistiska forskningen har 'superdiversity' vuxit fram som ett forskningsparadigm för att beskriva den påverkan de senaste decenniernas ökande globalisering och förändrade migrationsmönster haft på den sociala, kulturella och språkliga mångfalden (Blommaert & Rampton 2011). Termen superdiversity myntades ursprungligen av den engelske forskaren Vertovec (2007:1024) för att beskriva hur ett mångkulturellt och flerspråkigt samhälle präglas av "a dynamic interplay of variables", snarare än en kombination av olika enskilda och av varandra oberoende variabler. Globaliseringens och IT-utvecklingens påverkan bär språkliga spår i form av t.ex. ökande flerspråkighet, ändrade kommunikationsformer, multimodala uttrycksformer och komplext sammansatta lingvistiska landskap. Blommaert (2010:12) menar att superdiversity "is driven by three keywords: mobility, complexity and unpredictability".

Syfte och forskningsfrågor

Ungdomarna i föreliggande studie ingår i den grupp som i vardagligt tal ofta kallas utlandssvenskar. Ungdomarna lever i en flerspråkig miljö men har svenska som ett förstaspråk och deltar i någon form av svenskundervisning. Syftet med studien är att undersöka hur homogen eller heterogen gruppen är i sin språkanvändning samt undersöka vilken roll svenskan intar i deras flerspråkighet.

Metod

Till grund för studien ligger en klassisk sociolingvistisk kartläggning av hur, var, när, om vad och med vem informanterna använder sina olika språk, dvs. hur deras språkanvändning och språkval är relaterad till exempelvis ämne, domän och samtalspartner. I studien används sedan metoden språklig profilering som innebär att efter kartläggningen undersöks hur de olika variabelernas inbördes

relation realiseras hos den enskilda individen. Således ges en möjlighet att undersöka tendenser i gruppen som helhet liksom variablernas spridning på individnivå.

Metoden har utvecklats av Fraurud och Boyd (2006:62) för att möta behovet av en metod som ”allows us to explore and systematize the variation in our informant group prior to further both statistical and qualitative analysis”. Metoden syftar också till att åskådliggöra dels den diversitet och heterogenitet som finns i flerspråkiga grupper, och dels ifrågasätta den polarisering av begreppen infödd talare (NS) och icke-infödd talare (NNS) som ofta används i forskningen (ibid.). Metoden bygger ursprungligen på olika variabler formade utifrån olika kriterier vilka används i definitionen av en infödd talare, t.ex. startålder, språkanvändning, språkfärdighet, språkpreferens, utbildning, sammanhang och identitet (jfr. Block 2003).

I likhet med Fraurud och Boyd använder jag metoden för att beskriva diversiteten i en synbarligen homogen grupp. Till skillnad från dem har jag, snarare än att primärt diskutera huruvida informanterna kan definieras som infödda eller icke-infödda talare av svenska, valt att använda metoden för att beskriva komplexiteten och diversiteten i informantgruppens aktuella språkanvändning, liksom deras upplevelse av och attityd till sin flerspråkighet.

Deltagare

Studiens informanter består av 126 ungdomar, 75 kvinnor och 51 män, i åldrarna 15-19 år, från 13 olika orter i totalt sju länder i centrala och södra Europa. Samtliga bor permanent utomlands med sina familjer, varav 108 bor med båda sina biologiska föräldrar. De är en del av en utlandssvensk kontext samt tillhör i flertalet fall också det internationella samhället. Svenska är ett L1 för informanterna. 51 av dem har föräldrar som båda har svenska som L1. Två av dessa föräldrar är finlandssvenskar. 63 har föräldrar varav den ena har svenska som L1 och den andra har ett annat språk. Fyra av dessa föräldrar är finlandssvenskar. Slutligen har 12 informanter föräldrar som har andra språk än svenska som L1. Dessa informanter har växt upp i Sverige och gått i svensk skola. När de sedan flyttat från Sverige har de fortsatt med svenskan, antingen som undervisningsspråk eller enskilt ämne. De återfinns i sex av studiens sju länder och inom samtliga i studien representerade utbildningsformer. Alla informanter går på gymnasiet, antingen på svenska utlandsskolor, europaskolor, internationella skolor eller lokala skolor. De som går i lokala skolor deltar i svensk modersmålsundervisning. Beroende på skolform har informanterna olika undervisningsspråk (se Teoretisk och historisk bakgrund).

Material och genomförande

Materialet till undersökningen har samlats in genom en sociolingvistisk enkät, som innehåller frågor som relaterar till de kriterier som ofta används i definitioner av begreppet infödd talare, t.ex. startålder, språkfärdighet, språkpreferens, språkanvändning, kontext och identitet. Vidare innehåller den frågor om språkanvändning i privata och offentliga domäner som familjen, umgänge med vänner samt skolan. Slutligen inbegriper enkäten frågor om språkanvändning vid virtuell kommunikation, t.ex. sms, mejl och sociala media.

Enkäten består huvudsakligen av frågor med slutna svarsalternativ och tar ungefär 30 minuter att besvara. Den distribuerades i form av papperskopior och fylldes i för hand av informanterna. Antingen åkte jag till skolorna och deltog i genomförandet, eller så skickades enkäten till undervisande lärare vilka administrerade besvarandet. Dataanalysen har genomförts med deskriptiv statistik i SPSS.

Resultat

Den överväldigande majoriteten av informanterna lever ett flerspråkigt liv. 124 av de 126 informanterna anger att de dagligen använder två eller tre språk. De resterande två informanterna svarar däremot genomgående med ett enda språk, vilket i det ena fallet utgörs av svenska hos en informant som går i svensk utlandsskola och vars båda föräldrars L1 är svenska. Det andra fallet utgörs av ett lokalt majoritetsspråk hos en informant som går i lokal skola och vars båda föräldrars L1 är detsamma som majoritetsspråket.

Gruppens flerspråkighet manifesterar sig också i att trots att enkäten efterfrågar ett enda språk i de flesta frågor om språkanvändning och språkpreferenser, anger majoriteten av informanterna flera språk i sina svar. 63% av informanterna svarar vid upprepade tillfällen med flera språk och 25% svarar genomgående med flera språk. Slutligen svarar 13% med ett språk, vilket nödvändigtvis inte utgörs av samma språk.

Vidare utkristalliserar sig domänerna familj, umgänge med vänner samt skola som de viktigaste arenorna för informanternas flerspråkighet. Resultaten rapporteras därför fortsättningsvis i artikeln utifrån dessa domäner.

Språkanvändning i hemmet

Resultaten visar att i hemdomänen används föräldrarnas L1 i stor utsträckning. 85% av mammorna respektive 80% av papporna använder sitt L1 när de pratar med informanterna. 75% av mammorna i studien har svenska som L1, och 94%

av dem pratar svenska med informanterna. 48% av papporna har svenska som L1 och av dem pratar 93% svenska med informanterna. 37% av informanterna anger att syskonen sinsemellan har svenska som gemensamt språk. Av dem återfinns 66% i familjer där båda föräldrarna har svenska som L1, 26% i familjer där en förälder har svenska som L1 och 8% i de familjer där ingen förälder har svenska som L1. I informantgruppen som helhet anger slutligen 77% att de vill prata svenska med sina egna eventuella framtida barn.

En profilering av variablerna *föräldrarnas L1 – språk med mamma – språk med pappa – språk med syskon* visar emellertid på en individuell variation i gruppen. Variablerna språk med mamma, pappa och syskon består dels av det språk informanten uppger sig använda med mamma, pappa och syskon och dels det språk informanten uppger att mamma, pappa och syskon använder med henne/honom.

21% av informanterna uppger att svenska uteslutande är det språk familjemedlemmarna pratar med varandra, och att svenska är båda föräldrarnas L1. 2% uppger att samtliga familjemedlemmar uteslutande pratar ett annat språk än svenska och det lokala med varandra. 11% uppger att syskonen sinsemellan pratar det lokala språket. Slutligen uppger 59% att flera språk konstant används i den muntliga kommunikationen i familjen. Bortfallet om 8% (10 informanter) i den aktuella profileringen är fördelat på 6 informanter som inte har syskon och 4 informanter som inte har besvarat alla frågor.

Språkanvändning med vänner

Domänen umgänge med vänner framstår som den mest flerspråkiga domänen. 87% av informanterna använder minst två språk med sina vänner. Trots att frågorna 'Vilket språk pratar du oftast med dina vänner i skolan?' och 'Vilket språk pratar du oftast med dina vänner på fritiden?' bara efterfrågar ett språk, svarar 45% av informanterna att de använder två eller flera språk med vänner i skolan och 55% att de använder flera språk med vänner på fritiden. Dock anger 56% att de använder det lokala då de deltar i sportaktiviteter på fritiden. Slutligen uppger 87% att de använder svenska tillsammans med vänner

Vad gäller kommunikation med vänner på Facebook anger 51% att de oftast använder flera språk. Vad gäller all kommunikation på internet med vänner anger 77% att de väljer språk anpassat efter personen de kommunicerar med och inte efter ämne eller kommunikationssätt.

Språkanvändning i skolan

Informanternas undervisningsspråk skiljer sig åt beroende på att de deltar i olika utbildningsformer. Oavsett skolform visar resultaten att undervisningsspråket dominerar i domänen, vilket framträder tydligt i skolrelaterade färdigheter som att läsa och skriva, där 75% av informanterna anger att de skriver bäst och 70% att de läser bäst på undervisningsspråket. Dock är det inte givet att undervisningsspråket sammanfaller med det språk som informanterna anger vara sitt starkaste, eller att undervisningsspråket är detsamma som de språk informanterna rapporterar som föräldrarnas respektive sitt eget L1.

För en profilering av informanternas språkpreferenser för att läsa och skriva har variablerna *språk bäst att läsa på – språk bäst att skriva på – starkaste språk – undervisningsspråk* används. Profileringen visar att 52% av informanterna anger undervisningsspråket för samtliga variabler, varav 23% använder svenska, och 48% anger olika språk för variablerna. Bortfallet består av 1 informant som inte har angett språkpreferens för skrivande.

Resultaten visar också att undervisningsspråket tenderar att bli det språk som informanterna använder mest över huvud taget i sina liv. För 79% av informanterna sammanfaller undervisningsspråket med det språk som de anger att de använder mest. Dock är det inte givet att vare sig undervisningsspråket eller det mest använda språket sammanfaller med vad informanterna anger som sitt starkaste språk. En profilering av variablerna *undervisningsspråk – mest använda språk – starkaste språk* visar att 26% av informanterna anger svenska för samtliga variabler, 24% anger det lokala språket för samtliga variabler. 50% anger olika språk för variablerna. Profileringen har inget bortfall.

Avslutningsvis användes för en språklig profilering av informanternas attityder till sina språk variablerna *starkaste språk – mest använda språk – helst använda språk – språk informanterna identifierar sig med*. 16% av informanterna anger svenska för samtliga variabler. 16% anger det lokala språket för samtliga variabler. 68% anger olika språk för variablerna. Profileringen har inget bortfall.

Diskussion

Ungdomarna i studien är en del av den grupp som ofta i vardagligt tal kallas för utlandssvenskar. Det är inte ovanligt att etniska grupper uppfattas som homogena grupper där gruppmedlemmarna i stort betar sig på samma sätt när det kommer till, t.ex. kulturella yttringar, traditioner och språk. Föreställningarna om etniska gruppers språkanvändning är inte sällan stereotypa med en bild av en diglossisk situation där gruppens språk uteslutande används i

hemmet och i umgänget med andra gruppmedlemmar, och där samhällets majoritetsspråk används utanför hemmet, t.ex. i arbetet och skolan samt tillsammans med icke-gruppmedlemmar. Studiens resultat visar på en betydligt mer komplex språkanvändning och multipla språkliga tillhörigheter.

Enligt resultaten uppvisar informantgruppen både homogena och heterogena drag, där heterogeniteten kan sägas rymmas inom homogeniteten. Ett homogent drag är att informanterna är flerspråkiga, har svenska som ett L1 och deltar i svensk undervisning. Det heterogena draget återfinns i föräldrarnas varierande språkliga och nationella bakgrund. Sammantaget illustrerar informantgruppen att svenskan dels är ett pluricentriskt språk och dels bär spår av den påverkan globaliseringen har haft på migrationsmönster och social mångfald. Föreställningar som en nation - ett folk - ett språk kan sägas ha spelat ut sin roll.

Ett annat homogent drag som resultaten åskådliggör är att informanternas flerspråkighet styrs av de språkanvändningsmönster som finns i domänerna familj, umgänge med vänner samt skola. Domänerna kan tillsammans sägas utgöra miljöer där ungdomarna tillbringar största delen av sitt dagliga liv, och de är därigenom viktiga för deras sociala och språkliga utveckling.

I hemdomänen används föräldrarnas L1 i stor utsträckning. I domänen umgänge med vänner uppvisar informanterna den mest dynamiska flerspråkigheten och en övervägande majoritet använder flera språk med sina vänner. I skoldomänen dominerar undervisningsspråket.

En analys av språkanvändningen enkom utifrån domänerna visar på en homogenitet i gruppen, men genom den språkliga profileringen framträder en komplexitet och heterogenitet inom domänerna. Då framgår att i majoriteten av familjerna pratar olika familjemedlemmar olika språk med varandra. Det är bara i 26, dvs. en knapp fjärdedel, av familjerna där samtliga familjemedlemmar använder ett och samma språk som, med undantag för två familjer, är svenska. I dessa 24 familjer har båda föräldrarna svenska som enda L1. Det är således inte givet att föräldrarnas L1 förutsäger familjens hemspråk, även om resultatet antyder att möjligheten ökar i familjer där föräldrarna har samma L1. Resultatet styrks av att två tredjedelar av de syskon som använder svenska som gemensamt språk tillhör familjer där föräldrarna har svenska som L1. Å andra sidan kommer den resterande tredjedelen av de syskon som pratar svenska med varandra från familjer där bara en eller ingen förälder har svenska som L1. Resultatet frammanar bilden av att syskonen använder varandra för att praktisera, och därigenom underhålla, svenskan. I anslutning till resultatet kan också nämnas den vilja det stora flertalet informanter har att prata svenska med sina egna barn.

Vidare visar resultaten att undervisningsspråket inte bara dominerar i skoldomänen och tillhörande färdigheter utan också tenderar att bli ett dominerande språk i informanternas liv i stort som mest använda språk. I

förlängningen har således föräldrarnas skolval inte bara konsekvenser för själva utbildningen utan påverkar också informanternas flerspråkighet.

Även i skoldomänen åskådliggör en språklig profilering en heterogenitet vad gäller informanternas attityder till sina språk. Den visar att för majoriteten av informanterna sammanfaller inte det mest använda språket med det de helst använder, eller det starkaste, eller det språk de identifierar sig med.

Resultaten visar att informantgruppens flerspråkighet och språkanvändning i huvudsak är komplex och mångfasetterad samt präglad av en dynamisk samverkan av olika variabler. För den skull råder inte ett oförutsägbart kaos, utan det finns övergripande spår av homogenitet i informantgruppens flerspråkighet och språkanvändning.

Trots informantgruppens stora antal komplext sammansatta språkliga profiler samt en diversitet i språkanvändningen, visar resultaten att svenskan intar en levande roll i deras liv. Informanterna möter svenskan, låt vara i olika omfattning, inte bara genom föräldrarna utan även genom jämnåriga. Då samtliga informanter deltar i någon form av svenskundervisning möter de också svenskan i en offentlig domän tillsammans med andra vuxna än föräldrarna.

Informanterna använder svenskan, om än i olika utsträckning, i både privata och offentliga domäner. Den absoluta majoriteten av dem använder svenskan tillsammans med föräldrar, syskon, vänner och lärare, vilka är centrala personer i deras uppväxt. För informantgruppen framstår undervisningen i svenska som en viktig faktor för att de dels ska möta svenskan utanför hemmet och dels komma i kontakt med andra svenskspråkiga jämnåriga. Intressant vore att jämföra hur användningen av svenska ser ut för de svenskspråkiga barn och ungdomar som inte deltar i svenskundervisning.

Litteratur

- Bellander, Theres 2010. *Ungdomars dagliga interaktion. En språkvetenskaplig studie av sex gymnasieungdomars bruk av tal, skrift och interaktionsmedier*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Block, David 2003. *The Social Turn in Second Language Acquisition*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Blommaert, Jan 2012. Chronicles of complexity. Etnography, superdiversity and linguistic landscapes. *Tilburg Papers in Culture Studies. Paper29*. Tilburg: Tilburg University.
- Blommaert, Jan & Rampton, Ben 2011. Language and Superdiversity. *Diversities* 13:2. S. 1-20.
- Cockburn, Laura 2002. Children and Young People Living in Changing Worlds: The Process of Assessing and Understanding the 'Third Culture Kid'. *School Psychology International* 23. S. 475-485.

- Eursc (Schola Europaea) 2013. <<http://www.eursc.org>> [Tillgänglig 29 augusti 2013]
- Fail, Helen, Thompson, Jeff & Walker, Georg 2004. Belonging, identity and Third Culture Kids: Life histories of former international school students. *Journal of Research in International Education*. 3. S. 319-340.
- Fishman, Joshua A. 1965. Who speaks what language to whom and when? I: L. Wei (red.), *The Bilingualism Reader*. New York: Routledge. S. 55-70.
- Fraurud, Kari & Boyd, Sally 2011. The native – non-native speaker distinction and the diversity of linguistic profiles of young people in multilingual urban contexts in Sweden. I: R. Källström & I. Lindberg (red.) *Young Urban Swedish. Variation and change in multilingual urban settings*. Göteborg: Göteborgs universitet. S. 67-88.
- Garcia, Ofelia 2009. *Bilingual Education in the 21st Century. A Global Perspective*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Gy (gymnasium.se) 2013. <<http://www.gymnasium.se>> [Tillgänglig 29 augusti 2013]
- Holmen, Anne 2006. Finding a Voice in Second Language – a Matter of Language Learning or Intercultural Communication? I: I. Jensen et al. (red.), *Bridges of Understanding: Perspectives on Intercultural Communication*. Oslo: Unipub forlag. S. 197-212.
- IBO (International Baccalaureate Organisation) 2013. <<http://www.ibo.org>> [Tillgänglig 29 augusti 2013]
- Lee, Yih-teen 2010. Home Versus Host – Identifying With Either, Both or Neither?: The Relationship between Dual Cultural Identities and Intercultural Effectiveness. *International Journal of Cross Cultural Management* 10. S. 55-76.
- Norrby, Catrin & Håkansson, Gisela 2007. *Språkinläring och språkanvändning. Svenska som andraspråk i och utanför Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Pollock, David C. & Van Reken, Ruth E. 2009. *Third Culture Kids. The Experience of Growing Up among Worlds*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Rampton, Ben 1995. *Crossing: Language and Ethnicity Among Adolescents*. Harrow: Longman Group Limited.
- Rydenvald, Marie (u.utg.) Flerspråkiga perspektiv på modersmålsbegreppet. Svenskans roll i flerspråkiga utlandsboende ungdomars liv. *ASLA 24 Språk i undervisning*. Rapport från ASLA:s symposium i Linköping 11-12 maj 2012. Linköping: ASLA.
- SUF (Svensk utlandsundervisnings förening) 2013. <<http://www.suf.c.se>> [Tillgänglig 29 augusti 2013]
- Vertovec, Steven 2007. Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies* 30:6. S. 1024-1054.

Figur- och tabellförteckning

Figurer

FIGUR 4:1 <i>Fördelning av föräldrarnas L1</i>	34
FIGUR 4:2 <i>Fördelning av informanter på skolformer</i>	35
FIGUR 4:3 <i>Föräldrarnas L1 i relation till respektive skolform</i>	36
FIGUR 4:4 <i>Informanternas ålder vid ankomsten till bostadslandet</i>	37
FIGUR 4:5 <i>Informanter födda i bostadslandet, skolform och föräldrars L1</i>	38
FIGUR 4:6 <i>Informanterna i relation till antal bostadsländer</i>	39
FIGUR 4:7 <i>Antal bostadsländer i relation till föräldrarnas L1</i>	40
FIGUR 4:8 <i>Bostad i Sverige</i>	41
FIGUR 4:9 <i>Föräldrarnas L1 i relation till bostad i Sverige</i>	42
FIGUR 4:10 <i>Besöksfrekvens till Sverige</i>	43
FIGUR 4:11 <i>Besöksfrekvens Sverige i relation till föräldrarnas L1</i>	43
FIGUR 4:12 <i>Bor med båda föräldrarna</i>	44
FIGUR 4:13 <i>Antal föräldrar som arbetar</i>	45
FIGUR 4:14 <i>Antal högskoleutbildade föräldrar</i>	46
FIGUR 6:1 <i>Informanternas språkanvändning</i>	58

Tabeller

TABELL 2:1 <i>Definitionskriterier för termen modersmål</i>	11
TABELL 4:1 <i>Procentuell fördelning på föräldrars L1 i respektive skolform</i>	36
TABELL 4:2 <i>Bott i andra länder än bostadslandet och födelselandet i relation till föräldrarnas L</i>	48

**GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA SPRÅKET**

Hej!

Jag heter Marie Rydenvald och är doktorand på Göteborgs universitet. Min avhandling kommer att handla om hur flerspråkiga ungdomar ser på och använder sin flerspråkighet. De som deltar i undersökningen har alla någon anknytning till det svenska språket, går på gymnasiet och bor utanför Sverige.

Jag skulle verkligen uppskatta om du tog dig tid att fylla i enkäten, och därigenom också bidrar till forskningen om flerspråkighet, vilket bland annat kan komma språkundervisningen till godo. Vill du dock inte besvara enkäten behöver du absolut inte känna dig tvungen, då deltagandet är frivilligt.

Enkäten är helt anonym. Inga enskilda länder, skolor, klasser eller personer kommer att kunna identifieras i undersökningen. Men för att du ska ha möjlighet att ångra dig och kunna dra tillbaka ditt deltagande finns det en kod på samtyckesblanketten som också finns på enkäten. Jag är den enda som har tillgång till samtyckesblanketten, och alltså kopplingen mellan kod och namn. De ifyllda enkäterna kommer att förvaras inlåsta på Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.

Resultaten av forskningen kommer att publiceras i vetenskapliga artiklar, rapporter, konferenspresentationer och i min avhandling. Avhandlingen och en del av artiklarna kan också komma att läggas ut på universitetets särskilda internetsida för vetenskaplig publicering. Om du har några som helst frågor om undersökningen eller dess resultat är du självklart välkommen att kontakta mig.

Marie Rydenvald
Doktorand
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200
SE-40530 Göteborg
tel. +46-31-7862680
marie.rydenvald@svenska.gu.se

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SVENSKA SPRÅKET

Kod: _____

Informerat samtycke

Jag ger härmed min tillåtelse till att mina enkätsvar om språkanvändning används i forskning om flerspråkighet. Detta innefattar olika slags statistisk analys, och att resultatet publiceras i artiklar och rapporter samt används på vetenskapliga konferenser, seminarier och i undervisning.

Jag har blivit informerad om:

- syftet med enkäten
- att mina svar behandlas anonymt
- att mitt deltagande är frivilligt
- att enkäten förvaras inlåst
- att undersökningen kommer att publiceras och användas i akademiska sammanhang
- att jag kan kontakta Marie Rydenvald när helst med frågor för att ta del av undersökningen och dess resultat
- att jag har rätt att avbryta mitt deltagande genom att kontakta Marie Rydenvald och få min enkät borttagen ur undersökningen

Ort och datum

Underskrift

Namnförtydligande

Enkät om språkanvändning

Enkätfrågorna handlar om hur du använder dina språk i olika sammanhang. Finns det frågor där inget av alternativen stämmer för dig, så skriv en kommentar antingen vid frågan eller sist i enkäten. Likaså, om det är någon fråga som du inte vill svara på, behöver du inte det.

Skolbakgrund

1. Vilken årskurs går du i nu på gymnasiet? 1 2 3 4
2. Hur många år har du totalt gått i skolan? 10 11 12 13 14 15
3. Hur många år har du gått i skolan utanför Sverige?
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13
4. Vilka årskurser?
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13
5. Vilka sorts skolor har du gått på utanför Sverige?
nationell lokal skola
svensk skola
europaskola
internationell skola
annan skola _____
6. Hur många år totalt har du deltagit i svenskundervisning sedan du flyttade utomlands?
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13
7. Vilka typer av svenskundervisning har det varit?

☐ Svensk utlandsskola,	antal år _____	deltar nu ☐
☐ Europaskola,	antal år _____	deltar nu ☐
☐ Svensk sektion,	antal år _____	deltar nu ☐
☐ Kompletteringsundervisning,	antal år _____	deltar nu ☐
☐ Valbart ämne i skolan,	antal år _____	deltar nu ☐
☐ IB,	antal år _____	deltar nu ☐
☐ Privat undervisning,	antal år _____	deltar nu ☐
☐ Sofia distans,	antal år _____	deltar nu ☐
☐ Värmdö distans,	antal år _____	deltar nu ☐
8. Har du tagit Tisus-testet? ja nej
9. Har du gått i skolan i Sverige? Ja Nej
10. Om ja på fråga 9, vilka årskurser gick du?
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
11. Om ja på fråga 9, var det en
svensk skola
internationell skola

Skolspråk utanför Sverige

12. Vilket undervisningsspråk har du haft mest utanför Sverige?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

13. Hur många år har undervisningsspråket varit samma språk som talas i landet/ länderna som du bor/har bott i?

- 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

14. Hur många år har undervisningsspråket varit engelska?

- 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

15. Hur många år har undervisningsspråket varit svenska, när du har gått i skolan utanför Sverige?

- 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

16. Vilket är ditt huvudsakliga undervisningsspråk det här läsåret?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

17. Hur bra anser du att du behärskar ditt nuvarande undervisningsspråk?

utmärkt/flytande ☐	mycket bra ☐	bra ☐
ganska bra ☐	ganska dåligt ☐	dåligt ☐

Språkanvändning

18. Vilket (eller vilka) språk är ditt modersmål (= som du lärde dig först)?

19. Vilket (eller vilka) språk är ditt starkaste (=som du kan bäst)?

20. Rangordna alla de språk du kan utifrån det starkaste till det svagaste. Det starkaste skriver du under 1.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

21. Vilket språk tycker du

att du talar på bäst

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

att du skriver på bäst

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

att du läser på bäst

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

att du lättast söker information på internet på

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

att du lättast skriver snabba anteckningar på

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

att du lättast kommer ihåg sifferkombinationer
(t.ex telefonnummer och koder) på

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

att du lättast uttrycker en känsla på

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

att du lättast uttrycker en åsikt på

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

att du använder mest Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

att du använder helst Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

är mest du Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

22. Vilket språk använder du helst när du pratar om följande ämnen

Familjen Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

Skolämnena Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

Resor Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

Sport Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

Musik, film, mode Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

Mat Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

- Relationer Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Känsliga ämnen Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Politik Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

Språk i familjen

23. Vilket språk pratar du oftast med din mamma?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Jag växlar mellan olika språk

24. Vilket språk pratar din mamma oftast med dig?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Hon växlar mellan olika språk

25. Vilket språk pratar du oftast med din pappa?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Jag växlar mellan olika språk

26. Vilket språk pratar din pappa oftast med dig?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Han växlar mellan olika språk

27. Vilket/vilka modersmål har din

- Mamma Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk _____

- Pappa Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk _____

28. Vilka språk använder dina föräldrar i sina arbeten?

- Mamma Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk _____
 Mamma jobbar inte

- Pappa Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk _____
 Pappa jobbar inte

29. Vilka språk använder dina föräldrar på sin fritid?

- Mamma Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk _____

- Pappa Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk _____

30. Vilket språk pratar du oftast med dina syskon?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk _____
 Jag växlar mellan olika språk hela tiden

31. Vilket språk pratar dina syskon oftast med dig?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk

- Annat språk_____
- De växlar mellan olika språk

32. Om du har fler än ett syskon, pratar du olika språk med olika syskon?

- ja nej

33. Om Ja på fråga 32, vilket språk pratar du oftast med dina

- äldre syskon Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

- yngre syskon Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____

34. Om du har en pojkvän/flickvän vilket språk pratar du oftast med honom/henne?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____
- Vi växlar mellan olika språk

35. Vilket språk pratar du oftast med dina släktingar (t.ex. mormor, farfar, faster, kusin)?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____
- Vi växlar mellan olika språk

36. Om du har husdjur, vilket språk pratar du oftast med dem?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____
- Jag växlar mellan olika språk

37. Om du skriver meddelanden eller kom-ihåg lappar till din familj, vilket språk använder du oftast?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

38. Om du skriver meddelanden eller kom-ihåg lappar till dig själv, vilket språk använder du oftast?

- Svenska

- Engelska
 - Nuvarande bostadsorts språk
 - Annat språk_____
39. Om du sms:ar dina föräldrar, vilket språk använder du oftast?
- Svenska
 - Engelska
 - Nuvarande bostadsorts språk
 - Annat språk_____
 - Jag byter/växlar mellan olika språk
 - Vi sms:ar inte
40. Om dina föräldrar sms:ar dig, vilket språk använder de oftast?
- Svenska
 - Engelska
 - Nuvarande bostadsorts språk
 - Annat språk_____
 - De byter/växlar mellan olika språk
 - Vi sms:ar inte
41. Om du sms:ar dina syskon, vilket språk använder du oftast?
- Svenska
 - Engelska
 - Nuvarande bostadsorts språk
 - Annat språk_____
 - Jag byter/växlar mellan olika språk
 - Vi sms:ar inte
42. Om dina syskon sms:ar dig, vilket språk använder de oftast?
- Svenska
 - Engelska
 - Nuvarande bostadsorts språk
 - Annat språk_____
 - De byter/växlar mellan olika språk
 - Vi sms:ar inte
43. Om du kommunicerar via sociala medier (internet) med dina föräldrar, vilket språk använder ni oftast?
- Svenska
 - Engelska
 - Nuvarande bostadsorts språk
 - Annat språk_____
 - Vi byter/växlar mellan olika språk
 - Vi kommunicerar inte via sociala medier
44. Om du kommunicerar via sociala medier (internet) med dina syskon, vilket språk använder ni oftast?
- Svenska
 - Engelska

- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____
- Vi byter/växlar mellan olika språk
- Vi kommunicerar inte via sociala medier

Språk med vänner

45. Vilka olika språk pratar du med dina vänner?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

46. Vilket språk pratar du oftast med dina vänner i skolan?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____
- Vi byter/växlar mellan olika språk

47. Vilket språk pratar du oftast med dina vänner på fritiden?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____
- Vi byter/växlar mellan olika språk

48. Om du går ut och festar med dina vänner, vilket språk använder ni oftast då?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____
- Vi byter/växlar mellan olika språk

49. Om du gör någon sport på fritiden, vilket språk använder du oftast då?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____
- Vi byter/växlar mellan olika språk

50. Om du har en annan fritidsaktivitet som du gör tillsammans med andra, t.ex. keramik, teckning, scouterna, vilket språk använder du oftast då?

- Svenska
- Engelska
- Nuvarande bostadsorts språk
- Annat språk_____

- Vi byter/växlar mellan olika språk

Digital språkanvändning med vänner

51. Om du mejlar med dina vänner, vilket språk använder ni oftast?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Vi byter/växlar mellan olika språk
 Vi mejlar inte

52. Om du sms:ar med dina vänner, vilket språk använder ni oftast?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Vi byter/växlar mellan olika språk
 Vi sms:ar inte

53. Om du chattar med dina vänner, vilket språk använder ni oftast?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Vi byter/växlar mellan olika språk
 Vi chattar inte

54. Om du skriver på Facebook, vilket språk använder du oftast?

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Jag byter/växlar mellan olika språk
 Jag skriver inte på Facebook

55. Kommuniserar du på andra sätt över internet, t.ex. skype, twitter, blogg, diskussionsforum, msn? ja nej

56. Om ja på fråga 55, använder du oftast

- Svenska
 Engelska
 Nuvarande bostadsorts språk
 Annat språk_____
- Jag byter/växlar mellan olika språk

57. Om du använder flera olika språk när du mejlar, sms:ar, chattar, facebookar, skypear etc. ändrar du språk beroende på
- vem du skriver till
 - vilket av kommunikationssätten du använder
 - vilket ämne du diskuterar
 - vet ej
58. Vilket språk använder du oftast på interaktiva dataspel på internet?
- Svenska
 - Engelska
 - Nuvarande bostadsorts språk
 - Annat språk_____
 - Jag byter/växlar mellan olika språk

Kontakt med Sverige och svenska traditioner

59. Hur ofta åker du i genomsnitt till Sverige?
- vartannat år 1 gång per år 2-3 gånger per år
 3-4 gånger per år 5 gånger eller fler
60. När du åker till Sverige på sommaren hur länge stannar du i genomsnitt?
- 1-2 veckor 2-3 veckor längre än 3 veckor
61. Har din familj en bostad (sommarstuga, hus, lägenhet) i Sverige?
- ja nej
62. Var bor de flesta av dina släktingar (t.ex. mormor, farfar, faster, kusin)?
- Sverige annat land växelvis Sverige och annat land
63. Har du regelbunden kontakt med dina släktingar (t.ex. mormor, farfar, faster, kusin)?
- ja nej
64. Firar du regelbundet speciella högtider i Sverige? ja nej
65. Om ja på fråga 64, vilka?
- påsk valborg pingst midsommar jul nyår
66. Har du sommarjobbat i Sverige?
- varje år några år ett år
 aldrig skulle vilja göra
67. Firar ni några svenska högtider hemma hos dig här i landet? ja nej
68. Om ja på fråga 67, vilka högtider?

påsk valborg midsommar advent
 lucia jul nyår

69. Om ja på fråga 67, har ni som tradition att titta på, läsa, lyssna eller äta något speciellt när ni firar dessa högtider? ja nej

70. Om ja på fråga 67, på vilket kulturellt sätt firar ni oftast högtiderna?

- Svenskt
- Mest svenskt
- Mest en annan kultur
- Både svenskt och en annan kultur

71. Om du deltar i svenskundervisning, uppmärksammar ni några traditionella kulturella högtider/händelser i svenskundervisningen?

fettisdagen (semmeldagen) våffeldagen påsk
 midsommar advent lucia jul

Svensk kultur och media

72. Läser du svenska tidningar på internet? ja nej

73. Har du en svensk tidning som startsida på internet? ja nej

74. Läser du svenska papperstidningar?

- ja, både där jag bor och i Sverige
- ja, men mest när jag är i Sverige
- nej, sällan eller aldrig

75. Prenumererar familjen på några svenska tidningar? Alla tidningar gills här; dagstidningar, facktidningar, serier. ja nej

76. Om ja på fråga 75, vilka tidningar? _____

77. Ser du på svenska inslag på Youtube?

- ja, både där jag bor och i Sverige
- ja, men mest när jag är i Sverige
- nej

78. Ser du svenska TV-program (på SVT Play eller annat sätt)?

- ja, både där jag bor och i Sverige
- ja, men mest när jag är i Sverige
- nej, sällan eller aldrig

79. Ser du på svensk film?

- ja, både där jag bor och i Sverige
- ja, men mest när jag är i Sverige
- nej, sällan eller aldrig

80. Lyssnar du på svensk radio?

- ja, både där jag bor och i Sverige
 ja, men mest när jag är i Sverige
 nej, sällan eller aldrig

81. Lyssnar du på svensk musik?

- ja, både där jag bor och i Sverige
 ja, men mest när jag är i Sverige
 nej, sällan eller aldrig

82. Läser du svenska böcker på fritiden?

- ja, både där jag bor och i Sverige
 ja, men mest när jag är i Sverige
 nej, sällan eller aldrig

83. Använder du svenska uppslagsverk eller lexikon? ja nej

84. Läser du Wikipedia på svenska? ja nej

Framtiden

85. Planerar du att läsa vidare på universitet/högskola efter att du har tagit din gymnasieexamen? Ja vet ej nej

86. Om ja på fråga 85, planerar du att studera vidare i landet du bor i?

Ja troligen troligen inte nej vet ej

87. Om ja på fråga 85, planerar du att studera vidare i Sverige?

Ja troligen troligen inte nej vet ej

88. Om du inte har svarat Ja på fråga 86 och 87, var skulle du kunna tänka dig att studera vidare?

89. Kan du i framtiden tänka dig att bo och arbeta i landet du bor i nu?

ja, definitivt ja, kanske nej

90. Kan du i framtiden tänka dig att bo och arbeta i Sverige?

ja, definitivt ja, kanske nej

91. Om du får barn i framtiden, vilket språk tror du att du oftast kommer att prata med dem då?

- Svenska
 Engelska

- Nuvarande bostadsortens språk
 Annat språk _____

92. Tror du att du kommer att ha nytta av att kunna svenska i framtiden?

- Ja, definitivt ja, kanske nej

93. Om ja på fråga 92, vilken nytta?

- Hålla kontakt med vänner och familj
 För att kunna återvända till Sverige
 Större arbetsmöjligheter
 Allmänt bra att kunna flera språk

Bakgrundsfrågor

94. Är du kvinna man

95. Vilket år är du född?

- 1992 1993 1994 1995 1996

96. I vilket land är du född? _____

97. Hur gammal var du när du flyttade till landet där du bor nu? _____

98. Har du bott i flera länder än landet du är född i och landet du bor i nu?

- Ja Nej

99. Om Ja på fråga 98, vilka länder?

100. Bor du för närvarande med din

- Mamma ja nej
Pappa ja nej

101. Har dina föräldrar studerat på universitet eller högskola?

- Mamma ja nej
Pappa ja nej

102. Hur gammal var du när du började lära dig språket där du bor nu? _____

103. Hur gammal var du när du började lära dig engelska? _____

104. Oavsett vilka medborgarskap du har, vilken eller vilka nationaliteter identifierar du dig med, dvs. känns som dina?

105. Vilket eller vilka länder känns som hemma för dig?

Marie Rydenvald, kod _____

Om du har tillägg eller kommentarer till enkäten så skriv dem på raderna nedan.

*STORT tack för din
medverkan,
Marie*

Marie Rydenvald
Doktorand
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200
SE-405 30 Göteborg